

ሰዋሰው ትግርኛ ብሰፊሑ

በ

አማኑኤል ሳህለ

The Red Sea Press, Inc.

Publishers & Distributors of Third World Books

11-D Princess Road
Lawrenceville, NJ 08648

P. O. Box 48
Asmara, ERITREA

492.835

A4895

1998

The Red Sea Press, Inc.

Publishers & Distributors of Third World Books

11-D Princess Road
Lawrenceville, NJ 08648

P. O. Box 48
Asmara, ERITREA

Copyright © 1998 Amanuel Sahle አማኑኤል ሳህለ

ምሉእ መሰል ደራሲ ዝተሓሰወ እዩ።

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior written permission of the publisher.

ናይ ገበርን መጽሓፍን ስእሊ ኣርት- ደግሞው ሚኒኤል
ናይ ገበር ዲዛይን ብኮምፕዩተር- ሊንዳ ኒክንስ

Cover art and book illustration: Yegizaw Michael

Cover Design: Linda Nickens

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data:

Amanuel Sahle.

Sewasiw Tigrinya bisefihu = A comprehensive Tigrinya grammar / by Amanuel Sahle.

p. cm.

Text in Tigrinya.

ISBN 1-56902-096-5 (pbk.)

1. Tigrinya language--Grammar. I. Title.

PJ9111.1.A53 1998

492'.835--dc21

98-26508

CIP

ምስጋና

ደራሲ ነዞም ዚሰዕቡ ሰባት ከመስግን ይፈቱ።

ነቲ ብጻዕሩ እዛ መጽሓፍ ክትሕተም ዘኸለለ ሰዮናርዶ ኣሪዮሎ፡ ንበዓልቲ ቤተይ ንጽህቲ ገብረወልድ፡ ነቲ ነዚ ጽሑፍ'ዚ ኣብ ኮምፕዩተር ዘእተዎ አማኑኤል ተኸለ፡ ነቶም ኣብ ክትዕ ቋንቋ ትግርኛ ሓሳባት ዘካፈሉኒ ኣብ ሚኒስትሪ ዜና ዚሰርሑ ብጽተይ፡ ንዳኒኤል ተኸለማርያም (ጨንፈር ካሪክሉም) ኣብ ምእራም እተሓባበረኒ፡ ከምኡ'ውን ነቲ ግዜኡ ወፊዩ ኣብ ምስራዕ ገጻትን ምሕታምን እተሓባበረኒ ኣዛዚ ዘርአማርያም ምስጋና ይብጸሓዮም።

ገለ ሰባት ኣብ ምስጋና እተዘለሉ አንተሃለዉ፡ ደራሲ አቐዲሙ ይቕረታ ይሓትት።

አ.ሳ.

ACKNOWLEDGEMENTS

The author would like to thank the following:

Leonardo Oriolo, without whose help this book would not have seen the day, my wife, Nitzihiti Ghebrewold, who encouraged me to continue the work, Amanuel Tecle who helped in typing the manuscript, my colleagues in the Ministry of Information with whom I had a lot of discussion during the time I gave short Tigrinya courses for journalists and Daniel Teclemariam, from the Curriculum Department, who made relevant corrections.

Finally I would like to thank Azzazi Zeremariam for elaborating the layout of the book.

The author apologises for any acknowledgements that might have been omitted and will be pleased to include them in subsequent editions.

A.S.

ትሕዝቶ

	ገጽ
I. ክፍልታት በዋሰው.....	1
ሰም.....	1
ቅርጽታት ረቂቅ ሰም.....	3
አበዛዝሐ ሰም.....	4
ክንድሰም.....	9
ክፍልታት ክንድሰም.....	10
አዛማጂ ክንድሰም ዝሓዘሰ ሕቶ.....	14
ጸዋጂ ወይ ረጃሒ ክንድሰም.....	19
ግሲ.....	20
አሉታ.....	21
ተወሳኺ አሉታ.....	22
ናይ ምህላው ግሲ አሉታ.....	23
ናይ ዋገነት ግሲ አሉታ.....	23
ናይ ምህላውን ዋገነትን ግሲታት.....	23
ግዜ.....	25
ትእዛዝ.....	37
ባህርያት ግሲታት ትግርኛ.....	38
ቅርጽን አረባብሒን ግሲታት ትግርኛ.....	41
ፍሉይ ባህርያት ህስዎም ግሲታት.....	44
ኪሓጽፍ ዚሸእሉ ግሲታት.....	44
ምርባሕ ወ 7 9 7 ዝሓህሉ ግሲታት.....	45
ምሉእ ሓሳባት.....	49
ተስሓቢ.....	49
ቅጽል.....	53
ቅርጽታት ቅጽል.....	60
ሰራሕን መሰርሕን ቅጽል.....	61
ናይ ቃል ምንጽጻር.....	61
ብሳድሳዊ ቅጽል ምንጽጻር.....	63
ተወሳኪግስ.....	64
መስተጻምር.....	67
መስተዋድድ.....	68
ቃለኣጋገኛ.....	68
II. ግጥም ቃላትን ትንተናን.....	71
አስራርዓ ቃላት.....	71
ቀጥታውን ዘይቀጥታውን አበሃህላ.....	73
አብ ክንዲ መስተዋድድ ዚኣትዉ ድሕረቃላት.....	73
ብዛዕባ ብዝሒ ብስፊሑ.....	74
ደጋምን ወጋገን ድሕረጥብቶ.....	76
ረቂቅ ሰም ብስፊሑ.....	78
ሰማዊ ግሲ.....	79
ሰማዊ ግሲ ዝሓዘሉ ምሉእሓሳባት.....	80
ስርዓተ ነጥቢ.....	83
III. ሓረጎች.....	93
ዓይነታት ሓረግ.....	94
IV ገሑስ ትንተና.....	99
V. ዓቢይ ትንተና.....	107
ገሰ አገዳሲ ሓበሬታ.....	111

መቼድም

ነዚ መጽሐፍ'ዚ ክጽሕፍ ዝደረኸኒ ምኽንያት፡ ናይ ቋንቋ ትግርኛ ምዕሩይነት ንምድልዳል ኢዩ። እዚ ቋንቋ'ዚ ጌና መልክዑ ከይለወጠን ከይተበላሸወን ከሎ፡ ንዚመጽእ ወለዶ ኸኣ ኣብ ናይ ምድንጋርን ምድንጻውን ደረጃ ክዩብጽሖም ከሎ፡ ኣብዚ ግዜ'ዚ ኣብ ምዕሩይን ጽፉፍን ኣገባብ እተመርኩስ ሰዋስው ትግርኛ ኪዳለወሉ ግድን ይኸውን።

ነዚ ንምግባር ኣብ ናይ ኤውሮጳውያን ቋንቋታት ናይ ሰዋስው ኣፍልጦ ብምምርኃስ፡ ከምኡ'ውን ብመጠኑ ኣብ ቋንቋ ግእዝ ብምጽጋዕ፡ እንተኾነ ግን ብኣተናትናን ኣገላልጺን ሕጊ ኣወጸእጽኣን መዳይ፡ ብብሕቲ ሓሳብን ምርምርን ብምኻድ፡ ናጻ ዝኾነ ኣረኣእያ ተወሲዶ ኣሎ።

ሸሕ'ኳ ነቲ ቅድሚኻ እተጻሕፈን፡ ምርመራ እተገብረሉን መጻሕፍቲ ምምልካት ጽቡቕ እንተ ኾነ፡ ዝበዝሖ ግዜ ግን እዚ ርእይቶ'ዚ ኣብ ሰዋስው ቋንቋ ትግርኛ ዚሰርሕ ኣይመስልን። ነዚ ድማ ብኸልተ መገዲ ክምልሸሉ እኽእል። ቀዳማይ፤ እቲ ዝሓልፈ ትንተና ሰዋስው ትግርኛ ዳርጋ ኣብ ናይ ጣልያን ወይ ከኣ ኣብ ናይ ኣምሓርኛን ግእዝን ሕገ-ሰዋስው እተጸግዐ ኢዩ። ካልኣይ፤ ከምቲ ኣብ ምሉእ ዓለም ኣብ ልዕሊ ሰዋስው ዚግበር ዘሎ ሰውጥን ምምሕያሽን፡ ኣብ ሰዋስው ትግርኛ'ውን እዚ ምምሕያሽ'ዚ ኪግበር ኣድላዪ ኢዩ።

እዚ ጽሑፍ'ዚ ነቶም ኣብ ላዕለዋይ ናይ ትምህርቲ ደረጃ ዘለዉ ተመሃሮን ንመምህራንን ከም መወከስን ኣድላዩ ኮይኑ ምስ ዚርከብ ከኣ፡ ከም መምሃርን ኪኸውን፡ ከምኡ'ውን ንህዝቢ ይጠቐሞ ኢዩ ብምባል እተዳለወ ኢዩ። እቶም ኣብ ላዕለዋይ ደረጃ ትምህርቲ ዘለዉ፡ ነዚ መጽናዕቲ'ዚ ብምምርማር፡ ኣእምሮኦም ናብኡ ብምቕናዕ፡ ካብዚ ተዋሂቡ ዘሎ ኣተናትና ዝለዓለን ዝበለጸን ምርምር ብምግባር፡ ነቲ ቋንቋ ኣደ ደረጃ ንላዕሊ ክብ ከብሉዎ ተስፋ ይግበረሎም። እቲ ነዚ ኺገብር ዕድልን ግዜን ዘይብሉ ሰብ ድማ፡ ነዚ ጽሑፍ'ዚ ብምንባብ፡ ብናይ ቋንቋ ኣጠቓቕማ ይኹን ብናይ ርእሰ ምእራም መገዲ፡ ገለ ጠቓሚ ዝኾነ ነጥብታት ከም ዚቐርም ተስፋ ኣሎኒ።

አማኑኤል ሳህለ

እስመራ፡ መስከረም 1997 ዓ.ም.

ሰዋሰው ትግርኛ ብሰፊሑ

1ይ ምዕራፍ

ሰዋሰው ማለት ሓሳባትና ክንገልጽ ከሎና፡ መለርዕ ዝሓለወን ኣገባብ እተኸተለን ናይ ቃላት ኣስጃጃጃን ኣቀራርባን መገዲ ከንሕዝ ዚሕብረና መምርሒ ኢዩ። ሰዋሰው ንቋንቋ ደረት ይሕንጽጸሉ፡ መልክዕን ቅጥዕን ከኣ የትሕዞ።

ናይ ትግርኛ ሰዋሰው መደባት ወይ ከኣ ክፍልታት ሸሞንተ ኢዮም። ንላቶም ከኣ፡-

1. ስም	5. ተውሳኸ ግስ
2. ክንድሰም	6. መስተጻምር
3. ግሲ	7. መስተዋድድ
4. ቅጽል	8. ቃለኣጋንና ይብሃሉ።

ክፍልታት ሰዋሰው

ስም

ስም ኪብሃል ከሎ ነቲ ኣብ ኣእምሮ ሰብ ዚቐረጽ ግዙፍ ኮነ ወይስ ረቂቕ ነገር ዘመልከት ዘበለ ቃላት ዚጥርንፍ ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ። እዚ ከኣ ሰብ፡ እንሰሳ፡ ተኸሊ፡ ቦታ፡ ነገር፡ ባህሪ፡ ዓይነት፡ ኮነታት፡ ግብሪ፡ ፍጻመ፡ ወዘተ... ኪኸውን ይኽእል።

ንኣብ+ ኣብርሃም፡ ገመል፡ በለሰ፡ ገጀረት፡ ዕርፊ፡ ድፍረት፡ ድቃስ፡ ሰርቂ ወዘተ...።

ስም ሓሙሽተ ክፍልታት ኣለዎ።

1. ናይ ሓባር ስም	4. ናይ ግዙፍ ስም
2. ግላዊ ስም	5. ናይ ረቂቕ ስም
3. ናይ እኩብ ስም	

1. ናይ ሓባር ስም ኪብሃል ከሎ፡ ነቲ ኣብ ከባቢና እንርእዮ ብሓፈሻዊ መገዲ ድኡ'ምበር፡ ብግላዊ መገዲ ዘይንረቑሖ ህያውን ዘይህያውን ነገራት የመልከት።

ንኣብ+ ሰብኣይ፡ ከተማ፡ መጽሓፍ፡ ዑፍ

“ሰብኣይ” ኪብሃል ከሎ ንሓደ ሰብ እተዋህበ ስም ዘይኮነስ ንኹሉ ተባዕታይን እኹልን ዝኾነ ወድሰብ እንረቑሖሉ ስም ኢዩ።

2. ግላዊ ስም ከንብል ከሎና ግን፡ ነቲ ህይወት ዘለዎ ነገር ይኹን ወይስ ህይወት ዘይብሉ፡ ካብቶም ብዙሓት ንኣኡ ዝመሰሉ ነገራት ክንፈልዮ ምስ እንደሊ እንጥቀመሉ ቃል ኢዩ።

ንኣብ+ ንብረህይወት፡ ኣስመራ፡ እምባ ዓራቶ ...

“ንብረህይወት” ከንብል ከሎና፡ ንብረህይወት ካብ ካልኣት ሰባት ፈሊናዮ ኣሎና ማለት ኢዩ። ከምኡ'ውን “ኣስመራ” ከንብል ከሎና፡ ነዛ ቦታ እዚኣ ካብ ካልኣት ከተማታት ፈሊናያ ማለት ኢዩ።

3. ናይ እኩብ ስም ንብዙሓት ተመሳሰልቲ ነገራት ናይ ሓባር መጽዋዕታ ዚህብ ቃል ኢዩ።

ንኣብ+ ሰራዊት፡ ሕዝቢ፡ ማሕበር፡ ሰድራቤት፡ ጸጸ፡ ንህቢ፡ ኣንበጣ ...

4. ናይ ግዙፍ ስም ነቲ ክርእን፡ ኪተሓዝን፡ ኪድህስስን ጥራይ ዚኸእል ነገር ዚወሃበ መጽዋዕታ ኢዩ።

ንኣብ+ እምኒ፡ ገዛ፡ ሰብ፡ ጸሓይ*

5. ናይ ረቂቅ ስም ዚበሃል ግን፡ በተን ሓሙሽተ ህዋሳት ኪፍለጥ ዘይከኣል ዘበለ ኩሉ ነገራት ዜመልከት ኢዩ። ረቂቅ ስም ኣብ ኣእምሮ ጥራይ ኢዩ ኪቐረጽ ዚከኣል እምበር፡ ዚረኣ ወይ ዚተሓዝ ኣይኮነን።

* ሓድሓደ ጊዜ'ውን ካብ ግሲ ዚወጽእ ግዙፍ ስም'ውን ኣሎ።

<u>ንኣብ+</u>	ረቐቐ = ረቃቐቶ	ሓለኹ = ሓላኹቶ
	ዘረገ = ዘራጊቶ	በጀለ = ብቅልቶ ወዘተ...
	በረቀ = በራቐቶ	

ንኣብ+ ልመና፡ ባርነት፡ ሞት፡ ስርቂ፡ ቅብጣን...

ተወሳኺ+ ኣብ ትግርኛ ካብ ግሲ፡ ረቂቅ ስም ይወጽእ ኢዩ።

<u>ንኣብ+</u>	<u>ግሲ</u>	<u>ረቂቅ ስም</u>
ሓረቕ	=	ሕርቃን
በረቐ	=	በርቂ
በርህ	=	ብርሃን
መደረ	=	መደረ (“ደ” ይፈኩስ)
ዝል በለ	=	ዝላ
ቋሕ በለ	=	ቋሕታ
ሰቕ በለ	=	ሰቕታ

ቅርጽታት ረቂቅ ስም

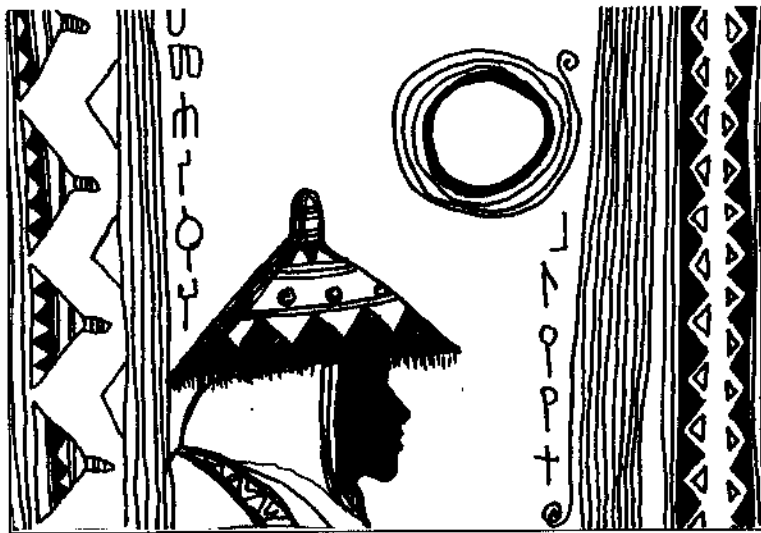
ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ረቂቅ ስም ንምጽም ብዙሕ ዓይነት ኣገባባት ኣሎ፡ ኩሉ ድማ እተፈላለዩን ነንሓድሕዱ ርክብ ዘይብሉን ቅርጽታት ኣለዎ።

<u>ንኣብ+</u>	<u>ግሲ</u>	<u>ረቂቅ ስም</u>
ቀተለ	(111)*	ቅትለት (6616)
ደቀሰ	(111)	ድቃስ (646)
በደለ	(111)	በደል (116)
ፈጸመ	(111)	ፍጸመ (641)
ዘመተ	(111)	ዝምታ (664)
መደረ	(111)	መደረ (111)

ይኹን'ምበር ምስ “በለ” ወይ “ኣበለ” ዚዝውተሩ ድርብ ግብታት፡ ፍሉይ ሕጊ ኣለዎም፡ ንሱ ኸኣ ኣብታ መጀመርያ ቃል “ታ” ዚብል ድሕረ-ጥብቆ ምዝውታር ኢዩ።

* ኣብ ከንዲ ግእዝ፡ ካዕብ ምባል.... ብእሃነት ክንፈልዮ ኢና።

ንኣብ+ ግእዝ=1 ካዕብ= 2 ሳልስ= 3 ራብዕ= 4 ሓምስ= 5 ሳድስ= 6 ሳብዕ= 7

<u>ንኣብተ</u>	<u>ግሲ</u>	<u>ረቂቕ ስም</u>
	ቀስ በለ	ቀስታ
	ሰም በለ	ሰምታ
	ዓው በለ	ዓውታ

ሓድሓደ ግዜ ነቲ ቅጽል ወይ ስም ኣብ መወዳእታኡ “ነት” ዚብል ድሕረ-ቃል እናኣለተኻ እውን ረቂቕ ስም ይወጽእ ኢዩ።

<u>ንኣብተ</u>	ዓለማዊ	=	(ዓለማዊነት) = ዓለማውነት
	ባርያ	=	(ባርያነት) = ባርነት
	ናጻ	=	(ናጻነት) = ናጽነት
	ሰዲ	=	(ሰዲነት) = ሰድነት
	ሃጺይ	=	ሃጺይነት

እበዝሓ ስም

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ፡ ንሓደ ንጽል ስም ናብ ብዝሒ ንምልዋዋ እተሓላለኸ መገድታት ኣለዎ። ክሓብ ሕጂ'ውን ብቐዕ ሕጊ ኪወጽሑ ኣይተኻእለን። ዝበዝሖ ጊዜ ግን ኣብ መጠረስታ ናይቲ ንጽል ስም “ኣት” ዚብላ ፈደላት ብምእታው እቲ ስም ኪበዝሐ ይኸእል ኢዩ። ይኹን'ምበር ክልተ ኣናቡብቲ ተላጊቦም ምስ

ዚመጽ፡ ነቲ ድምጺ ንምንጻር “ት” ዚብል መጠዓዓሚ ድምጺ ይኣትዎ ኢዩ

<u>ንኣብተ</u>	ኣቦ	=	ኣቦ+ት+ኣት = ኣቦታት
	ሸፍታ	=	ሸፍታ+ት+ኣት = ሸፍታታት
	እምባ	=	እምባ+ት+ኣት = እምባታት
	ኣደ	=	ኣደ+ት+ኣት = ኣደታት
	ሰማይ	=	ሰማይ+ኣት = ሰማይት
	ቀላይ	=	ቀላይ+ኣት = ቀላይት
	ንፋስ	=	ንፋስ+ኣት = ንፋሳት

ሓደ ካብቲ ንቃላት ትግርኛ ናብ ብዝሒ ንምልዋዋ ዘኸብዶ ምኽንያት፡ እቲ ቋንቋ ሓድሓድ ጊዜ ናይ ገዛእ ርእሱ ኣገባብ፡ ሓድሓደ ጊዜ ከኣ ናይ ግእዝን ዓረብን ኣገባብ እናተኸተለ ስለ ዚኸይድ ኢዩ።

<u>ንኣብተ</u>	መንበር	=	መንበራት = መናብር
	ማንካ	=	ማንካታት = ማናኩ = መናኩ
	ክልቢ	=	ኣኻልብ = ኣኸላባት

ገሊኡ ቃላት ግን ብመሰረቱ ሕጊ ኣይክተልን ኢዩ።

<u>ንኣብተ</u>	ላም	=	ኣሓ
	ሰብኣይ	=	ሰብኡት *
	ግራት	=	ግራሁ፡ ግራውቲ
	ሰበይቲ	=	ኣንሰቲ
	ኣንጭዋ	=	ኣናጽ

ገሊኡ ክኣ ኣ እናኣቐደመ ይበዝሖ

<u>ንኣብተ</u>	በጊዕ	=	ኣባጊዕ	ወዲ	=	ኣወዳት
	ጓል	=	ኣዋልድ	ዘርኢ	=	ኣዘርኢቲ
	ሰበይቲ	=	ኣንሰቲ	ቂጽሊ	=	ኣቐጽልቲ
	ፈለግ	=	ኣፍላጋት	ፈረስ	=	ኣፍራስ

* ኣብ ሓድሓደ ቦታታት “ኣሰብኡት” ዚብሃል ይሰማዕ፡ ግን ቅኑዕ ኣይኮነን።

ተመን = አትማን

እኩብ ስም አይረብሉን ኢዩ።

ንኣብ+ ጸጸ፡ ንዘቢ፡ ህዘቢ፡ አንበጣ።

ከምቲ ኣብ ኩሉ ቋንቋታት ነቲ ኪዕቀን ደኣምበር ኪቐጽር ዘይከኣል፡ ብዘሒ ዘይወሃቦ፡ ኣብ ትግርኛውን ከምኡ ኢዩ።
ንኣብ+ ሸኮር፡ ጠሰሚ፡ ማይ፡ ሻሂ፡ ኪዕቀን ደኣምበር ኪቐጽር ስለ ዘይከኣል ናይ ብዘሒ ኣገባብ የብሉን። ዝኾነ ኮይኑ ሸኹተር፡
ኣጣስም፡ ሻሂታት ኪብሃል ይሰማዕ ኢዩ። እዚ ግን ከም ቅኑዕ ኮይኑ ኪውስድ ኣይግባእን። እቲ ዝሓሸ ግን ብመዐቀኒ ጌርካ ምብዛሉ ኢዩ።

ንኣብ+ ክልተ ኣበሰንቲ ጠሰሚ፡ ሓሙሽተ ኪሎ ሸኮር፡
ክልተ ማንካ ሻሂ

ተወሳኺ

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ሓደ ስም ኪበዝሒ ከሎ ብልምዲ ኮነ ብቐጥታ ምስኣን 10 ኣገባብ ይረኣየሉ። ከም ሓሳባዊ ኣብነት ኪኾነና “ክልቢ” ዝብል ቃል ወሲድና (ንማለቱ) ነርብሓዮ።

ነጻላ

ብዘሒ

ክልቢ

1. ኣኸላባት = 4.6.4.4.6

2. ኣኸልብ = 4.4.6.6

3. ኣኸላብ = 4.6.4.6

4. ኸላቡ (ኸላብው)=1.4.2 (1.1.6.ው)

5. ክልብታት= 1.6.6 ታት

6. ኣኸልብቲ= 4.6.6.6. ቲ

7. ከለቡ = 1.1.2

8. ክልባውቲ= 1.6.4. ውቲ

9. ኣኸልብውቲ= 4.4.6.6. ውቲ

10. ክልብ-ባ-ውንቲ=ናይቲ ቃል መጀመ

ሪያ ክልተ ጥምረ-ድምጺ (ሲሳብል) + ውንቲ

እዚ ኣብ ላዕሊ እተጠቐስ ኣገባብ ግን ን “ክልቢ” ከምቲ ኣብ ቍጽሪ 1 ወይ 2. ተጠቒሱ ዘሎ ጥራይ ነብዝሒ እኳ እንተ ኾነ፡ ዝኾነ ስም ትግርኛ ካብዚ 10 ኣገባባት ሓደ ወይ ክልተ ወይ ስለስተ ኣገባብ ይጥቀም ኢዩ።

ንኣብ+ ከም ቍ. 1. እልፊ= ኣእላፋ(ት)

ከም ቍ. 2. በትሪ= ኣባትር

ከም ቍ. 3. ፈረስ= ኣፍራስ

ከም ቍ. 4. ደርሆ= ደራሁ (ደረውህ)

ከም ቍ. 5. ነጥቢ= ነጥብታት

ከም ቍ. 6. ዘርኢ= ኣዘርእቲ

ከም ቍ. 7. ደርሆ= ደረሁ፡ ደራሁ፡ ደርሁ

ከም ቍ. 8. ዓራት= ዓራውቲ

ከም ቍ. 9. ጤል= ኣጣውልቲ

ከም ቍ. 10. ሰይጣን= ሰይጣውንቲ

ከምኡውን ብ”ውቲ” “ውንቲ” “ቲ” ዚውድኡ ቃላት እዞም ዚሰዕቡ ኣለዉና።

ከዳን= ከዳውንቲ፡ ሲቅ= ሊቃውንቲ*

ከሳድ= (ከሳድውቲ) ከሳዳውቲ= ከሳውዲ

መስፍን= መሳፍንቲ ወዘተ...

ሓድሓደ ጊዜ ነቲ ማእከላይ ፊደላቶም እናደጋገሙን

“ው” “ቲ” እናወስኹን ዚበዝሑ ኣለዉ።

ንኣብ+ ብሩር= በራውር

ወረቐት= ወረቐቐት

ከምኡውን ብ”ኣ” ጀሚርም ብ”ቲ” ዚውድኡ ኣለዉ።

ዓጽሚ= ኣዕጽምቲ

ኣምላኽ= ኣማልኽቲ

* ሊቅ= ሊቃውንቲ (“ን” ዚብል ፊደል የእቱ)። ግንከ እቶም ብ”ን” ዚውድኡ ለማት ኪበዝሑ ክለዉ “ውንቲ” ዚውሰኹ ይመስሉ ንኣብ+ ሕጻን= ሕጻውንቲ፡ ሚዛን = ሚዛውንቲ ወይ ሚዛናት፡ ከዳን = ከዳውንቲ፡ ርሻን= ርሻውንቲ ወይ ርሻናት።

ጋኔን= አጋንንቲ ወዘተ...

ጾታ

አብ ቋንቋ ትግርኛ፡ ብዘይካ እቶም ህይወት ዘለዎም እሞ ተባዕትዮን አንስትዮን ምዃኖም ብጭቡጥ መገዲ ኪፍለጡ ዚኸእሉ፡ ካልኣት ኩሎም ብልምዲ እተወሰነ ጾታ ኢዮም ዚወስዱ።

ንኣብ+ ብዕራይ ኢልና ላም ንብል። ገንሸል ኢልና ሽበን ንብል።

ከምኡ'ውን+ ወዲ= ዓል፡ ሓው= ሓውቲ፡ አቦ= አደ፡

አንበላ= ዋዕሮ፡ ዲበላ= ጤል፡ ሰብኣይ= ሰበይቲ

ብዝተረፈ ከም እንስትዮ እንወስዶም ነገራት ከምኒ ጸሓይ፡ ወርሒ፡ ዓለም፡ ዑፍ፡ ዳዕሮ፡ ወይኒ፡ በቕሊ፡ ባቡር፡ ነፋሪት፡ ኣውቶቡሲ፡ ወዘተ... ኪኾኑ ከለዉ፡ ከም ተባዕትዮ ኮይኖም ዚዝውተሩ ከኣ ከምኒ ማይ፡ ባሕሪ፡ ንፋስ፡ ደበና፡ ፈረስ፡ ዝብኢ፡ ገበል፡ ወዘተ... ኢዮም።

ብተወሳኺ ነቲ ካብ ግሲ ዚመጽእ ቅጻላዊ ስም ኣብ መወዳእታ “ት” ዝብል ፊደል እናወሰኸና ናብ ኣንስታይ ጾታ ንልውጦ ኢና።

ንኣብ+ ጸሓፊ = ጸሓፊት

ሓላዊ = ሓላዊት

ኤርትራዊ = ኤርትራዊት

ግን እቲ ቅጽላዊ ስም ካብ ግሲ እተወሰደ (ማለት ሳድስ ቅጽል) ምስ ዚኸውን ናብ ኣንስታይ ጾታ ኪልወጥ ከሎ ፍልይ ዝበለ እገባብ ይኸተል፡

ንኣብ+ ጽሑፍ= ጽሕፍቲ 6.2.6.= 666+ቲ

ብሩሽ= ብርሽቲ 6.2.6.= 666+ቲ

ቅመጥ= ቅምጥቲ 6.2.6.= 666+ቲ

* ገለ እንስሳታት ግን ብተባዕትዮ'ኳ ዚፍለጡ እንተ ኾኑ ፍሉይ ናይ ኣንስታይ መጽውዒ'ውን ኣለዎም ንኣብ+ ፈረስ= ባዝራ ዝብኢ= ብጭር ወዘተ

ስለዚ+ 6.2.6.= 6666+ቲ።

ሓድሓደ ጊዜ ብህዋሳት ኪፍለጡ ዘይክእሉ ረቀቕቲ ሓሳባት'ውን ልማዳዊ ጾታ ይወሃቦም ኢዮ።

ንኣብ+ ሞት (ኣንስታይ)፡ ዓሂ (ተባዕታይ)፡ ራህዋ (ኣንስታይ) ወዘተ... ግን ሕጻን፡ ደቂ፡ ሓኪም፡ ወ ትሃደር፡ መምህር... ጾታ ኣልበ ኢዮም።

ንኣብ+ እቲ ሕጻን = እታ ሕጻን

እቶም ደቂ = እተን ደቂ

እቲ መምህር = እታ መምህር

ክንድስም

ክንድስም ኣብ ክንዲ ሰብን ነገራትን ቦታታትን ብምእታው ዘገልግል ክፍሊ ሰዋሰው ኢዮ። እንተኾነ ግን ከም ኣኸራሪ እንተዘይኮይኑ ብዝኾነ ይኹን መገዲ ምስ ስም ኪጽጋዕ ኣይክእልን።

ንኣብ+ በላይ እንስላ ቀቲሉ ክንብል ከሎና “በላይ” ስም ኢዮ። ንሱ ኣንበላ ቀቲሉ ክንብል ከሎና ግን “ንሱ” ኣብ ክንዲ “በላይ” ስለ ዝኣተወ ክንድስም ኢዮ።

ከምኡ'ውን+ 1. ባናና በሊዑ “ባናና” ስም ኢዮ።

በሊዑዎ ክንብል ከሎና ግን “ዎ” ኣብ ክንዲ “ነቲ ባናና” ስለ ዝኣተወ ክንድስም (ክስም) ኢዮ፡ ተሰሓቢ'ውን ኢዮ።

2. እቲ ኣንበላ (ነተን ከብቲ) በሊዑወን።

በሊዑወን ክንብል ከሎና “ወን” ኣብ ክንዲ “ከብቲ” ስለ ዝኣተወ ክስም ኢዮ።

ክንድስም ዘይንጥቀም ኔርና እንተ ንኸውን እቲ እንጽሕፎን እንዛረቦን ከመይ ምመምሰለ ነይሩ፤ እስከ ንመልከት፡

ንኣብ+ ኣምሰሶም ንኣቦኡ ይፈትዎም ኢዮ፡ ኣቦኡ'ውን

* ንሱ፡ በላይ እንስላ ቀቲሉ (ንሱ “ባዕሉ” ከም ማለት የገልግል)

ክንድሰም

ንእምሰሶም ይፈትዉዎ ኢዮም።

ሰለዚ ኣብ ክንዲ ኣቦኡ'ውን፡ ንሶም'ውን ጌርና እንተ ተካእናዮ ዝሓጸረ ይኸውን።

ኣብ ክንዲ ንእምሰሶም ይፈትዉ ክኣ፡ ይፈትዉዎ ምባል ነቲ ምሉእ ሓሳባት የሕጽሮ።

ኣስተውልል + እታ “ዎ” እትብል ፊደል “ንእምሰሶም” ትትክእ ከም ዘላ ምዝክር የድሊ።

ክፍልታት ክንድሰም

ክንድሰም ትሽዓተ ክፍልታት ኣለዎ፡-

1. ግላዊ ክንድሰም
2. ኣመልካቲ ክንድሰም
3. ዘይወሳኝ ክንድሰም
4. ኣዛማዲ ክንድሰም
5. ናይ ሕቶ ክንድሰም
6. ናይ ኣሃዝ ክንድሰም
7. ኣገጸባራጂ ክንድሰም
8. ሓጽጽዳዊ ክንድሰም
9. ናይ ዋንነት ክንድሰም

1. ግላዊ ክንድሰም ዚብሃል ነቲ ዚዛረብ ዘሎን፡ ዚዝረቦ ዘሎን፡ ዚዝረበሉ ዘሎን ሰብ ዘመልክት ክፍሊ ክንድሰም ኢዩ። እቲ ዚዛረብ ዘሎ ቀዳማይ ኣካል፡ እቲ ዚዝረቦ ዘሎ ካልኣይ ኣካል፡ እቲ ዚዝረበሉ ዘሎ ከኣ ባልሳይ ኣካል ይብሃል።

ቀዳማይ ኣካል- ኣነ (እየ)፡ ንሕና (ኢና)

ካልኣይ ኣካል-ንሰኻ (ኢኻ)፡ ንሰኼ (ኢኹ)፡ ንሰኹም (ኢኹም)፡ ንሰኻትኩም (ኢኹም)፡ ንሰኸን (ኢኸን)፡ ንሰኻትኩን (ኢኸን)

ባልሳይ ኣካል- ንሱ (ኢዩ)፡ ንሶም (ኢዮም)፡ ንላ (ኢያ)፡ ንሰን (ኢየን)፡ ንሳተን (ኢየን)፡ ንሳቶም (ኢዮም)

ክንድሰም

ግላዊ ክንድሰም ዋንነት እውን የመልክት ኢዩ።

1ይ ኣካል ካልኣይ ኣካል 3ይ ኣካል

ናተይ ናትካ፡ ናትኪ ናቱ፡ ናታ፡ ናቶም፡ ናተን

ናትና (ንጽል) ናትኩም፡ ናትኩን ናታቶም፡ ናታተን፡

ናታትኩም፡ ናታትኩን

ግላዊ ክንድሰም ተሰሓቢ* እውን ይኸውን ኢዩ።

ንኣብ + እነ ንግርማይ ሃሪመዮ = እነ ንኣኡ ሃሪመዮ።

እተን “ኣኡ” ዚብላ ፊደላት ኣብ ክንዲ ግርማይ ሰለ ዝኣተዋ፡ ክንድሰም ኢየን። ከምኡ'ውን እቲ ማህረምቲ ናብ ግርማይ ዚሓልፍ ሰለ ዝኾነ እታ “ኣኡ” እትብል ጭራም ቃል ተሰሓቢት ኢያ። እታ “ዮ” እትብል ጭራም'ውን ከምኡ ን”ግርማይ” ኢያ እተመልክት። (ኣብ ትግርኛ ሓደ ምሉእ ሓሳባት ክልተ ተሰሓቢ ክስም ኪህሉዎ ይኸእል ኢዩ።)

1. ተሰሓቢ ክንድሰም

ሀ. 1ይ ኣካል	2ይ ኣካል	3ይ ኣካል
ንኣይ ንኣኻ	ንኣኹም	ንኣኡ ንኣኣ
ንኣና ንኣኺ	ንኣኸን	ንኣኦም ንኣኤን
ንኣኻትኩም ንኣኻትኩን		ንኣታቶም ንኣታተን

ተሰሓቢ ክንድሰም

ኣነ

ንኣኻ ሃሪመኪ

ንኣኺ ሃሪመኪ

ንኣኡ ሃሪመዮ

ንኣኣ ሃሪመዮ

ንኣኻትኩም ሃሪመኪም

ንሱ

ንኣይ ሃሪመኒ

ንኣኻ ሃሪመኪ

ንኣኺ ሃሪመኪ

ንኣኡ ሃሪመዎ

ንኣኣ ሃሪመዎ

* ተሰሓቢ = እቲ እብ ርእሲኡ ሓደ ተግባር ዚፍጸመሉ ዘሎ ሰብ ወይ ነገር ኢዩ።ገጽ 49 ረኣ

ክንድስም

ንኣኻትክን ሃሪመክን	ንኣና ሃሪመ-ና
ንኣታቶም ሃሪመዮም	ንኣኻትኩም ሃሪመ-ኩም
ንኣታተን ሃሪመየን	ንኣኻትክን ሃሪመ-ክን
	ንኣታቶም ሃሪመ-ዎም
	ንኣታተን ሃሪመ-ወን

2. አመልካቲ ክንድስም ዚብሃሉ ንሰብን፡ ንነገራትን፡ ንቦታታትን፡ ዘመልክቱ ዚሕብሩን ስም ዘየኸትሉን ቃላት ኢዮም።

ንጽል ተባዕታይ ብዙሕ ንጽል ኣንስታይ ብዙሕ
(ቀረባ) እዚ (እዚእም)እዚኣቶም እዚኣ (እዚእን)እዚኣተን
(ርሑቕ)እቲ (እቲኦም) እቲኣቶም እቲኣ(እቲእን)እቲኣተን
ንኣብ+ እዚ ምቁር ኢዩ፡ እቲ መሪር ኢዩ፡ እዚእ ተማሂራ ኢዩ፡
እቲኣ እይተማህረትን፡ እቲእቶም ቀጠፍቲ ኢዮም ...

3. ዘይውሉን ክንድስም ኪብሃል ክሎ ኣብ ክንዲ ንጽርን ውሉንን ዘይኮነ ስም ብሓፈሻ ዚእቱ እምበር፡ ንሓደ ነገር፡ ወይ ቦታ፡ ወይ ክኣ፡ ሓሳባት ነጹፍ፡ ፈልዩ ዘይትክእ ክፍሊ ክስም ኢዩ።

ኩሉ	ነፍስ ወከፍ	መላእ	ወላሓደ
ካልእ	ብኹሉ	ኩሉ-ነገር	ወላሓንቲ
ገለ	መብዛሕትኡ	ዝእ-ርእሲ	
ዝኾነ	ሓደ-ሓደ	ገለ ...	

ንኣብ+ ብዙሕ ተሪፉና ኣሎ፡ ሓደ ስብ ጐዲሉ እሎ፡
ኩሉ ተበላሽዩ፡ ካልእ ሃበኒ፡ ገለ'ኳ ኣይጐደለንን፡ ገለ ውስድ፡
ወላሓንቲ የብሰይን ...።

እዞም እብ ላዕሊ እተጠቐሱ ዘይውሉናት ክስም እብ ቅድሚ ስም ኪስርዑ ክሰው ቅጽል ይኾኑ።

ንኣብ+ ኩሉ ኣብያተ ትምህርቲ ክንብል ክሎና “ኩሉ” ቅጽል ኢዩ (ምስ ስም ስለ እተጸገዐ)

ክንድስም

ኩሉ እምጽእሩ- ክንብል ክሎና ግን “ኩሉ” ክስም ኢዩ። (ምስ ስም ስለ ዘይተጸገዐ)

ከምኡ'ውን ከም ቅጽል ኪእቱ ክሎ፡ ብዙሕ ስብ፡ ገለ ምኽንያት ወዘተ...

<u>ተወላኸ + ፍይ “ኩሉ” ገጽታ</u>	
“ሀ”	“ለ”
ኩሉና	ኩላትና
ኩሉኹም	ኩላትኩም
ኩሉኸን	ኩላትኸን
ኩሎም	ኩላቶም

ሓድሓደ ጊዜ እቶም እብ ትሕቲ “ሀ” ዘለዉ ከም ቅጽል እቶም እብ ትሕቲ “ለ” ዘለዉ ክኣ ከም ክንድስም ይዝውተሩ ኢዮም።

ንኣብ+ ሀ) ከም ቅጽል፡ ኩሎም ተመሃሮ ጽባሕ ይምጽኡ።
ለ) ከም ክንድስም፡ ኩላቶም ይምጽኡ።

4. እዛማዲ ክንድስም ዚብሃል ከም ክንድስም ኮይኑ ክብቅዕ፡ ንኸልተ ምሉእ ሓሳባት፡ ወይ ሓረጎት፡ ዘዛምድ ኢዩ።

እዚ		ዝ (እ).....
እቲ		ዝ (እ).....
እዛ		ዝ (እ).....
እታ		ዝ (እ).....
እዞም		ዝ(እ).....
እቶም		ዝ (እ).....
እዞን		ዝ (እ).....
እተን		ዝ (እ).....

ንኣብ+ እታ ዝነደደት ቤት። እቶም እንምህሮም ሕጻናት።
እቲ እንበልዖ ሰጋ።

“እታ ዝነደደት ቤት” ኪብሃል ክሎ “ዝ” እብ ክንዲ “ቤት”

ከንድስም

ኢያ አትያ ዘላ

ንኣብተ “እታ ዝነደደት ኣበይ ኣላ፤” ኢልና ከንኣትት ከሎና፡
እታ “ዘ” እትብል ቃል ንቤት ተመልክት ኣላ ማለት ኢዩ።
ንመረዳእታ ኪኾነና፡

(ሀ) 1. ኣኮይ ኣብ ከረን ኣሎ 2. ኣኮይ ሃብታም ኢዩ።
እዘን ክልተ ምሉእ ሓሳባት ኪዛመዳ ከለዎ ከምዚ
ኪስዕብ ይኾና፡

(1)+(2)= እቲ ኣብ ከረን (ዘኣሎ) ዘሎ ኣኮይ ሃብታም
ኢዩ።

(ለ) 1. እቲ ስጋ ጨንዩ ነበረ 2. እቲ ስጋ ተደርቢዩ

(1)+(2)= እቲ ዝጨነወ ስጋ ተደርብዩ

(ሐ) 1. እቲ ስጋ ተበሊዑ 2. እቲ ስጋ ጥዑይ ኣይነበረን

(1)+(2) = እቲ እተበልዐ ስጋ ጥዑይ ኣይነበረን

(መ) 1. መጽሓፍ ተተርጉመ 2. ሸይጠዮ

(1)+(2) = እቲ እተተርጎመ መጽሓፍ ሸይጠዮ።

ኣዛማዲ ከንድስም ዝብል ሕቶ

(ሀ) ኣበይ ኢዩ እቲ እትበልጃሉ ቤት ምግብ፤

(ለ) ንኣኡ ዲ’ኻ (ዶ ኢኻ) እትደሊ፤

(ሐ) ርሑቕ ዲ’ኻ እትኸይድ፤

(መ) ርሑቕ ዲ’ዩ (ዶ ኢዩ) እቲ እትኸይድ

(ሰ) ርሑቕ ዲ’ዩ (ዶ ኢዩ) እቲ እንኸይድ

ሓደ ሕቶ ኣዛማዲ ክስም ምስ ዚሓዘል እቲ ናይ
ምህላው ግስ (ማለት እቲ ግላዊ ግስ “ኢዩ” ይኸውን።
ሰለዚ፡

ኣበይ ኢኻ እቲ እትኸይድ፤ ዘይኮነስ ኣበይ ኢዩ እቲ
እትኸይድ፤ ምባል ይምረጽ፡ ከምኡ’ውን.....

ከንድስም

.... ኣበይ ኢዩ ዓድኻ፤

ኣበይ ኢዩ (እቲ) ዓድኻ፤

መዓስ ኢዩ (እቲ) መርዓኻ።

መዓስ ኢዩ (እቲ) መርዓኻ።

በየን ኢዩ (እቲ) ዝኸፈነ፤

ከንደይ ኢዩ (እቲ) ሞገኡ፤*

እንታይ ኢዩ (እቲ) ጭንቅኻ፤

ከመይ ኢዩ (እቲ) ናብራኡም፤

ኣስተውዕል፡ መዓስ ኢዩ “ዘ” ዚኣቱ መዓስ ኢዩኽ “እ” ዚኣቱ
ዚብል ሕቶ ኪለዓል ይከኣል’ዩ።

“ዘ” ወይ “ዚ” ኣብ ሰራሒ ህልዊ ወይ ሕሉፍ ግሲ (ንጡፍ)
ኪኣቱ ከሎ “እ” ግን ኣብ ተሰራሒ ግሲ (ልኡም) ኢዩ ዚኣቱ።

ንኣብተ	ግሲ	ተሰራሒ
	በልዐ	ተበልዐ = እተበልዐ
	ግሲ	ሰራሒ
	በልዐ	ይበልዐ = ዘበልዐ
ወይ ከኣ (ይ+ዘ=ዚ)=ዚበልዐ		

መጠንቀቓታ፡

“እ” እውን ከም ኣዛማዲ ከንዲስም ኣብ ቅድሚያ

“ት” ከምኡ’ውን ኣብ ቅድሚያ “ግ” “የ” ህሉው

ግዜ ይኣቱ ኢዩ።

ንኣብተ	ግሲ	ሰራሒ	ተዛማዲ
	በልዐ	ትበልዐ	እትበልዐ

* ከንደይ ኢዩም (እቶም) ደቅኻ፤ እውን ንብል ኢና ምኽንያቱ ከኣ
“ደቅኻ” ብዙሕ ስለ ዝኾነ

ክንድሱም

ንኣብተነታ እትበልዕ ዘሎኻ ቀሰ በል። እቶም እንበልዕ ዘሎና ንጠንቀቕ።

ተወሳኺ፡ ከምኡ'ውን “ዘ” “እ” ምስ ቅጽል ኮይኑ የገልግል ኢዩ።

ንኣብተ ነዊሕ ዝቐመጹ ሰብኣይ
ቀደሕ ዝጸጉራ ሰበይቲ
ሰኽራም ዝሰብኣዮ መርዓት
መከራ ዝመልኦ ስራሕ
ብወርቂ እተሰበጠት ሰዓት

5. ናይ ሕቶ ክንድሱም ናይ ሕቶ ምሉእ ሓሳባት ወይ ሓረጎች ንምቕራብ የገልግል።

በዓል ቤት	ናይ ዋንነት	ተሰሓቢ
መን	ናይ መን	ንመን
እየናይ	እየናይቲ ናየናይ ናየናይቲ ንእየናይ	ንእየናይቲ
እንታይ	ናይ እንታይ	ንምንታይ (ንእንታይ)
ብዝሒ መናት	(መንመን) ኣንመን	ናይ መናት
እየናት	ናይ እየናት	ንእየናት (ነየናት)
እንታዎት	ናይ እንታዎት	ንእንታዎት
ክንደይ	ናይ ክንደይ	ንክንደይ

ከምኡ'ውን ብ እንታዎይ ከንጥቀም ከሎና

ነጻ ብዝሒ
ተባዕታይ፡ እንታዎይ እንታዎት
እንስታይ፡ እንታወይቲ (እንታወተይቲ) እንታዎት (እንታወቶት)
ንኣብተ መን ኢዩ ዝኸሓደኒ፤
እንታዎይ ኢዩ ኪበኣሰኒ ዚመጽእ ዘሎ፤ ንምንታይ ኣቢኻ፤

ክንድሱም

እየናይ ኢዩ ቀታል ኣቦኻ፤ ንመን ክንመርጽ፤ እንታይ ወራዲካ፤ መንመን ኢዩም መኸርትኻ፤ ናይ መን ኢዩ እዚ፤ ወዘተ...

6. ናይ ኣሃዝ ክሰም ውሉን ብዝሒ፡ ዓቕን፡ መጠን ወይ ቍጽሪ ይነግር። ንተርታዊ ቍጽርን ንመዓርጋዊ ቍጽርን ከኣ የመልከት። እንተኾነ ግን ኦቲ ዚቐጽር ዘሎ ነገር ብዘይ ሰም ኪዝውተር ይግባእ።

- ተርታዊ ቍጽራ = ሓደ፡ ክልተ፡ ሰለስተ፡ ኣርባዕተ፡ ወዘተ...
- መዓርጋዊ ቍጽራ = ቀዳማይ፡ ካልኣይ፡ ሳልሳይ፡ ራብዓይ፡ ወዘተ...እናበለ ይኸይድ።

ኣብ ተርታዊ ኣቋጻጽራ ብዘይካ “ሓደ” ኢልካ “ሓንቲ”ምባል ጸታ ኣይፈልን ኢዩ።

ኣብ መዓርጋዊ ኣቋጻጽራ ግን ቀዳማይ፡ ቀዳመይቲ ካልኣይ፡ ካልኣይቲ ወዘተ... እናበለ ጸታ ይፈሊ።
ክሳብ ‘ዓስርተ’ ዘሎ ኣገባብ ፍልይ ዝበለ ኪኸውን ከሎ፡ ካብ ዓስርተ ንላዕሊ ግን ‘መበል’ ዚብል ቃል ኣብ ቅድሚኡ እናኣለተወ መዓርግ ይገልጽ።

ንኣብተ መበል ዓስርተ ሓደ፡ መበል ዓስርተ ክልተ ወዘተ...።
ኣብ ምሉእ ሓሳብ ኪኣቱ ከሎ ንመልከት፡
ሓደ ካባና ሰራቂ ኢዩ። ክልተ ሃባ። ሓምሳ ነይሮም ኣርባዕተ ተሪፎም። ካልኣይ ወሊዱ። ዓስራይ ነይሩ ሕጂ ግን ሓምሻይ ኮይኑ። መበል ዕሰራ ወጺኡ። በላዕ ክልተ።

7. ኣንጻባራቂ ክንድሱም ክንብል ከሎና እቲ ክሰም ከም ተሰሓቢ ኮይኑ ከብቅዕ፡ ናብቲ በዓልቤት ክንጸባርቕ ከሎ ኢዩ። ኣንጻባራቂ ክሰም ዚብሃሉ ከም እኒ ንግዝ ርእሱ፡ ንባዕሉ ዚኣመሰሉ ኢዮም።

ከንድስም

ሀ. ንግዝላ ርእሰይ፡ ንግዝላ ርእሳ፡ ንግዝላ ርእሱ ወዘተ...

ለ. ንባዕሊይ፡ ንባዕላ፡ ንባዕሱ ወዘተ...

ንኣብቲ i. ኣነ ንግዝላ ርእሰይ እፈትዎ

ii. ንሱ ንግዝላ ርእሱ ይፈትዎ

እምበኣር ኣብ ቍ. i. ንሱ ንመን ይፈትዎ፤

ኢልና ምስ እንጥትት፡ መልሱ ንግዝላ ርእሱ ኢዩ።

iii. ንብረ ንግዝላ ርእሱ ይፈትዎ።

ንብረ ንመን ይፈትዎ፤ ንግዝላ ርእሱ። (ብኣጸፋ) ግዝላ ርእሱ ከንብል ከሎና “ንብረ” ማለትና ኢዩ። ስለዚ ግዝላ ርእሱ ኣብ ከንዲ ‘ንብረ’ ስለ ዝኣተወ ኣንጸባራቂ ክኸውልድ ኢዩ፡ ከመይሲ ነቲ በዓል ቤት ስለ ዘንጸባርቕ።

ኣድኣደ ጊዜ ግን እቲ ተዘርዚሩ ዘሎ ቃል ከም መንጸባራቂ ዘይኮነስ ከም መረጋገጺ ኮይኑ ይሰርሕ ኢዩ።

(ሀ) ኣነ ባዕሊይ ኪቐትሉዎ ከለዉ ርእየ (ኣብቲ ቦታ ነይረ)

(ለ) ንሳቶም ባዕላቶም ይመስኩ (ካልእ መስከሪ ኣየድልዮምን)

(ሐ) ንሳ ባዕላ ርእያትኒ (ካልእ ሰብ ዘይኮነስ፡ ንሳ)

ኣብዘን ተጠቂሰን ዘለዎ ሰለስተ ምሉእ ሓሳባት ባዕሊይ ባዕላቶም ባዕላ ንመዳመቂ ደኣምበር ካልእ ስራሕ ከም ዘይብሎም ንምርዳእ ብዘይ ብኣታቶም እተን ምሉእ ሓሳባት ቅጥዓት ከም ዝኾና ኪረጋገጽ ይከኣል።

(ሀ) ኣነ... ኪቐትሉዎ ከለዉ ርእየ

(ለ) ንሳቶም... ይመስኩ

(ሐ) ንሳ... ርእያትኒ

8. ኣድሕዳዊ ከንድስም ነቲ ኣብ መንጎ ክልተ ወይስ ካብኡ ዚበዝሕ ቍጽሪ ዚመሓለፍ ግብርታት ንምምልካት ከም ክኸውልድ ከገልግል ቃል ኢዩ።

ከንድስም

ንንሕድሕድና፡ እቲ ኣደ ነቲ ኣደ፡ እቲ ኣደ ንኻልእ፡ ንነፍስ ወከፍኩም ...

እቶም ሰለስተ ሰረቓቲ ነንኣድሕዶም ተቓቲሎም።

እንጌራ እንተ ኣለኩም እቲ ኣደ ነቲ ኣደ ይምቀሎ።

9. ዋንነት ክኸውልድ

ናተይ፡ ናትካ፡ ናቱ ...

ንኣብቲ እዚ ናትካ ኢዩ። (ገጽ 11 ግላዊ ክኸውልድ ተመልከት)

ረጅሙ ወይ ጸዋዒ ክኸውልድ

እቶም ክኸውልድ ዚመስሉ፡ እንተኾነ ግን ብዘይካ ንመጽዋዕታ ካልእ ስራሕ ናይ ክኸውልድ ዘይሰርሑ፡ ጸዋዕቲ ወይ ከኣ ረጅሙት ክኸውልድ ንብሎም።

ኣታ (ኣንታ)፡ ኣቲ (ኣንቲ)፡ ኣቱም (ኣንቱም) ኣትን (ኣንትን)

ንኣብቲ ኣታ! ኣበይ ጸኒሕካ

ኣቲ! ከንደይ ትጭከኒ

ኣቱም! መዓስ መጸእኩም

እንትን! ብዓባይከን ትቋየጃ

ግሲ

ግሲ ግብርን ኩነታትን ሃለዋትን ዘመልክት ከፍሊ ሰዋሰው ኢዩ። ብዘይ ግሲ ሓደ ጽሑፍ ወይ ዘረባ ሓሳባቱ ኪፃጽ አይክእልን።

ንኣብተ ኣነ እበልፅ። ንሱ ኢዩ። እቲ ክልቢ ሞይቲ። ንሳቶም አይመርሑን። ጽባሕ ክነቅል ኢዩ። ኣነ ንጉሥ እንተዝኸውን ወርቂ መኪና ምግዛእኩ ነይረ። ሃይለ ኣንበሳ ቀቲሉ።

እዞም ኣብ ትሕቲእም ተሰሚሩሎም ዘሎ ቃላት ግስታት ኢዮም። ገሊኦም ናይ ሕሉፍ ገሊኦም'ውን ዝመጽእ ተግባራትን ኩነታትን ሃለዋትን ይገልጹ።

ነዞም ግስታት እዚአቶም ክንምልክት ከሎና ክልተ ትሕዝቶታት ነሱተብህል፡ ናይ ገሊኦም ተግባር ተሳጋሪ ኪኸውን ከሎ፡ ናይ ካልኣት ግን ከይተሳገረ ይተርፍ።

ሰለዚ ተሳጋሪ ግሲ፡ ዘይሳገር ግሲ ኢልና ኣብ ክልተ ንኸፍሎም።

1. ተሳጋሪ ግሲ እቲ ተግባር ኣብቲ በዓልቤት (ገጽ 49 ረእ) ኪተርፍ ከሎ ኢዩ። ንኣብተ ሃይለ ኣንበሳ ቀቲሉ።

ሰሎሞን ብልጫ ወሲዱ።

ኣብዘን ክልተ ምሉእ ሓሳባት'ዚአተን እቲ ምቕታልን፡ ምውሳኔን፡ ካብ ሃይለን ሰሎሞንን ናብ ኣንበሳን፡ ብልጫን ኪፋልፍ ወይ ክእ ኪሳገር ይረእ ኣሎ።

2. ዘይሳገር ግሲ ግን እቲ ተግባሩ ናብ ካልእ ከይሓለፈ፡ ኣብቲ በዓልቤት ዚተርፍ ኢዩ።

ንኣብተ ሃይለ ደቂሱ

ግርማይ ንዓዱ ከይዱ

ሰሎሞን ሰኪሩ

ግርማይ ንዓዱ ከይዱ ክንብል ከሎና ግን እቲ ናይ

ግርማይ ምኻድ ናብቲ ዓዲ ዚብል ቃል ሓሲፉ ማለት አይኮነን።

አሉታ

ብጃንቋ ትግርኛ ንሓደ ግሲ ናብ ኣሉታ ንምልዋጥ “አይ” ኣብ ቅድሚ ግሲ “ን” ከኣ ኣብ ድሕሪ ግሲ ነቕምጥ። ኣብ ትግርኛ ኣሉታዊ ሓሳብ ንምግላጽ ኩሉ ጊዜ እቲ ግሲ ብ “አይ”ን ብ “ን”ን ተማእኪሉ ይርከብ። ሰለዚ ኣሉታ = አይ + ግሲ + ን

ንኣብተ ገበረ = አይገበረን

ሰረቐ = አይሰረቐን

እቲ ግሲ ብ “ይ” ምስ ዚጅምር ግን ኣብ ከንዲ “አይ” “አ” ጥራይ ኣኻሊ ኢዩ

ንኣብተ ይበልፅ = አይ + ይበልፅን = አይበልፅን*

ይሰቲ (ይሰትይ) = አይ + ይሰትን = አይሰትን

መጠንቐቂ:

ኣሉታ፡ ሕሉፍ ጊዜ ከመልክት ከሎ ታሪኻዊ ሕሉፍ (ቅዱም) ደኣምበር ኣገል ሕሉፍ (ሕሉፍ)

ኣየዘውትርን።

ንኣብተ በለፅ ኢልና አይበለፅን አይንብልን።

ሰለዚ በለፅ = በልፅ = (ቅዱም) = አይበልፅን

ቀቲሉ = ቀተሉ = (ቅዱም) = አይቀተሉን

ስሕት ኢሉ'ውን “ነይ” ዚብል ቃል ኣብ ቅድሚ

ግሲ ብምእታው ኣሉታዊ ቃል ይቐውም ኢዩ።

ንኣብተ ነበረ = ነይነበረ

ከደ = ነይከደ

ሓደሓደ ኣሉታ ግን ሕጊ ኣይክተልን።

ንኣብተ አሎ = የሎን ወይ ከኣ የልቦን

ተወሳኺ

እቲ “አይ...ን” “ነይ...” ዚብል ናይ ኣሉታ መሳርሒ ጭራም

*ኣብ ናይ ትግራይ ትግርኛ እቲ ይ ድርብ ብምኻኑ የትርጉም ኢዮም (ንሱ ኣይይበልፅን)

ግሲ

ቃላት ንስምን፡ ንቕጽልን እውን ናይ ኣሉታዊ ባህርይ የትሕዞም ኢዩ።

ንኣብ+ ሰደቓ = ኣይሰደቓን = ነይሰደቓ (ሰደቓ ኣይኮነን ማለት ኢዩ)
ወኻርያ = ኣይወኻርያን = ነይወኻርያ (ወኻርያ ኣይኮነትን ማለት ኢዩ)
ጸራባይ = ኣይጸራባይን = ነይጸራባይ (ጸራባይ ኣይኮነን ማለት ኢዩ)

ኣስተውዕል+ ምስ ናይ ትእዛዝ ግሲ ግን “ን” ኣየድልን
ኪድ = ኣይትኪድ
ብላዕ = ኣይትብላዕ

ተወሳኺ ኣሉታ

ሸሕ'ኳ እቲ መደባዊ ኣሰራርጓ “ኣይ+ግሲ+ን” እንተ ሽነ ሓድሓደ ጊዜ ግን እቲ “ን”፡ “ነ” ኮይኑ ኣብ ቅድሚት ይመጽእ ኢዩ፡ ን-“ኣ” ከኣ የልግሶ። ወይ ከኣ “ዘይ” እናወሰኸ ኣሉታ ይገልጽ።

ንኣብ+ ኣነ = ኣይኣነን፡ ነይኣነ፡ ዘይኣነ
ንሰኻ = ኣይንሰኻን፡ ነይንሰኻ፡ ዘይንሰኻ
ንሱ = ኣይንሱን፡ ነይንሱ፡ ዘይንሱ
ኮነ = ኣይኮነን፡ ነይኮነ፡ ዘይኮነ

መረድኡ

ንሰኻዶ ኢኻ ዝወሰድካዮ፤
ነይኮነኩ፡ ካልእ ደኣ ሕሰብ።
ንሱዶ ኢዩ ዝቐተላ፤ ነይኮነ፡ ነገር ደኣ ደሊኻዮ። ነይንሱ፡ ካልእ ደኣ ድለ።
ሸኮር ኣሎዶ፤ ዘየሎ።

ግሲ

ናይ ምህላው ግሲ ኣሉታ

ኣነ ኣይኮንኩን	ንሰኻ ኣይኮንኩን
ንሰኺ ኣይኮንኩን	ንሰኹም ኣይኮንኩምን
ንሰኻትኩም ኣይኮንኩምን	ንሰኸን ኣይኮንኩን
ንሰኻትኩን ኣይኮንኩን	ንሕና ኣይኮንናን
ንሱ ኣይኮነን	ንላ ኣይኮነትን
ንሰን ኣይኮናን	ንላቶም ኣይኮኑን
ንላተን ኣይኮናን	ንሶም ኣይኮኑን

ናይ ዋንኑት ግሲ ኣሉታ

ኣነ የብለይን	ንሰኻ የብልካን
ንሰኺ የብልካን	ንሰኹም የብልኩምን
ንሰኻትኩም የብልኩምን	ንሰኸን የብልካን
ንሰኻትኩን የብልካን	ንሕና የብልናን
ንሱ የብሉን	ንላ የብሉን
ንላ የብሉን	ንሰን የብለን
ንላቶም የብሎምን	ንላተን የብለን

ናይ ምህላውን ዋንኑትን ግሲ ኣሉታ

I. ናይ ምህላው ግሲ

	ነጻ	ብዝሒ
1ይ ኣካል	ኣነ እየ	ንሕና ኢና
2ይ ኣካል	ንሰኻ ኢኻ	ንሰኻትኩም ኢኹም
ኣንስታይ	ንሰኺ ኢኺ	ንሰኻትኩን ኢኸን
ኣኹብሮት ኣንስታይ	ንሰኸን ኢኸን	ንሰኻትኩን ኢኸን
ኣኹብሮት ተባዕታይ	ንሰኹም ኢኹም	ንሰኻትኩም ኢኹም

ግሲ

<u>3ይ አካል</u>	ንሱ ኢየ
<u>አንስታይ</u>	ንሳ ኢያ
<u>አኸብሮትአንስታይ</u>	ንሰን ኢየን ንሳቶም ኢዮም
<u>አኸብሮትተባዕታይ</u>	ንሶም ኢዮም ንሳተን ኢየን

መዘኻኸሪ

አብዚ ረባሕታ'ዚ ብዘይካ ኣብ ቀዳማይ አካል ንጽል (እየ) ኩሉ ብ“ኢ” ከም ዚጅመር ተገይሩ ኣሎ። ምኽንያቱ ከኣ እቲ “እ” ኣብ “ኢኹም” “ኢና” “ኢኻ” “ኢኸን” ስለ ዘይዝውተር “ኢ” ግና ግንን ብምኻኑ፡ “ኢ” ከም ሓባር ረጅሒ ኩይኑ ተወሲዱ ኣሎ።

II. ናይ ዋንነት ግሲ

	<u>ነጻሳ</u>	<u>ብዝሒ</u>
<u>1ይ አካል</u>	እነ አሎ(ን)ኒ	ንሕና አሎ(ን)ና
<u>2ይ አካል</u>	ንሰኻ አሎካ	ንሰኻትኩም አሎኩም
<u>አን.</u>	ንሰኺ አሎኪ	ንሰኻትክን አሎክን
<u>አኺ. አን.</u>	ንሰኸን አሎክን	
<u>አኺ. ተባ.</u>	ንሰኹም አሎኩም	
<u>3ይ አካል</u>	ንሱ አለዎ	
<u>አን.</u>	ንሳ አለዎ	
<u>አኺ. አን.</u>	ንሰን አለዎን* ንሳተን አለዎን	
<u>አኺ. ተባ.</u>	ንሶምአለዎም፡ ንሳቶም አለዎም	

ከም ምዱብ ግሰን ከም ሓጋዚ ግሰን ኮይኖም ዚሰርሑ፡ ክልተ ዓይነት ግሰታት'ውን ኣለዉና፡ ንሳቶም ከኣ

i. ከወነ

እነ እኸውን	ንሕና ንኸውን
ንሰኻ ትኸውን	ንሰኻትኩም ትኸኑ
ንሰኺ ትኸኒ	ንሰኻትክን ትኸና

*“ሎ” ኪብል ጸኒሑ ኣብ ቅድሚ “ው” ናብ “ለ” ዚልወጠሉ ዘሎ ምኽንያት “ው” ድምጺ “እ” ስለ ዘስዎ ኢዩ። (ክልተ ናይ ሓባእ ድምጺ ከይደጋገም)

ግሲ

ንሰኸን ትኸና	ንሳቶም ይኸኑ
ንሰኹም ትኸኑ	ንሳተን ይኸና
ንሱ ይኸውን	ንሰኻትኩም ትኸኑ
ንሳ ትኸውን	ንሰኻትኩን ትኸና

ii. ሃለወ

እነ (እህሉ) አሎኹ	ንሕና (ንህሉ) አሎና
ንሰኻ (ትህሉ) አሎኻ	ንሰኻትኩም(ትህልዉ)አሎኹም
ንሰኺ (ትህልዎ) አሎኺ	ንሰኻትክን (ትህልዎ) አሎኸን
ንሰኸን (ትህልዎ) አሎኸን	ንሳተን (ይህልዎ) አለዎ
ንሰኹም (ትህልዉ) አሎኹም	ንሳቶም (ይህልዉ) አለዉ
ንሱ (ይህሉ) አሎ	
ንሶም (ይህልዉ) አለዉ	
ንሳ (ትህሉ) አላ	
ንሰን (ይህልዎ) አለዎ	

አብዚ ከንግንዘቦ ዘሎና ግን፡ ምንም'ኳ ኣሉታዊ ሓሳባት ንምግሳጽ ቦቲ ኣብ ላዕሊ ተጠቂሱ ዘሎ ኣገባብ ማለት ‘ኣይ...ን’ (ኣይ+ግሲ+ን) ንጥቀም እንተ ኾንና፡ ኣብ ናይ ምህላውን ናይ ዋንነትን ግሲ ግና ካብቲ ሕጊ ከነልግሰ ንግደድ+

አሉታ+ እነ እየ= እነ አይኮንኩን (እነ አይእየን አይበሃልን)
እነ አሎኒ= እነ የብለይን (እነ አይአሎኒን አይበሃልን)

ግሲ

እምበኣር ናብ ካልእ ኩነታት ግሲ ቅድሚ ምሕላፍና፡ ግሲ እዋናት ከመልክት ከሎ ዘርእዮ ምልውዋጥን ባህርያትን ንርእ።

ኣብ ግሲ ሸሞንተ ናይ እዋናት ወይ ግዝያት ምልውዋጥ ንርእ፡

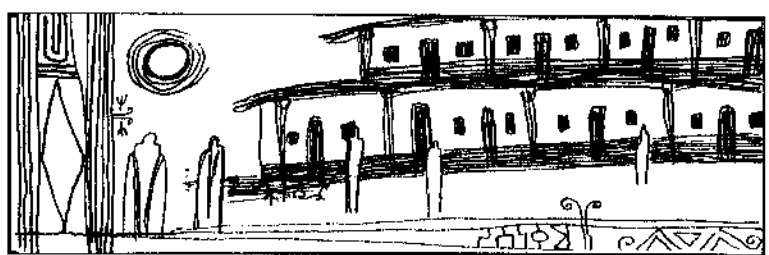
I. ህሉው ግዜ
II. ህሉው ቀጻሊ
III. ትንቢት ግዜ
IV. አጉል ወይ ሕሉፍ ግዜ
V. ሕሉፍ ቀጻሊ
VI. ሕሉፍ ቀረባ
VII. ቅድመ ሕሉፍ
VIII. ቅዱም

I. ህሉው ግዜ ነቲ ኩሉ ግዜ ብተደጋጋሚ ወይ ብቐጻሊ ዚፍጸም ተግባር ወይ ከአ ዙነታት የመልክት። ንእብ፥ እነ እበልዕ። ጸሓይ ትበርቕ።

አሉታ፥ እነ አይበልዕን። ሕቶ፥ እነ እበልዕዶ፤ ‘በልዕ’ እትብል ቃል አርቢሕና ንመልክት

እነ እበልዕ	ንሕና ንበልዕ
ንስኻ ትበልዕ	ንስኻትኩም (ንስኹም) ትበልዑ
ንስኺ ትበልዒ	ንስኻትክን (ንስኸን) ትበልዒ
ንሱ ይበልዕ	ንሳቶም (ንሶም) ይበልዑ
ንሳ ትበልዕ	ንሳተን (ንሶን) ይበልዒ
ንስኹም ትበልዑ	
ንስኸን ትበልዒ	

አብዚ እንታይ ንርዳእ፡-

- 1: አብ ቀዳማይ አካል ነጻላ መበገሲ ፊደል ‘አ’ ኢዩ
- 2ይ: አብ ቀዳማይ አካል ብዙሕ መበገሲ ፊደል ‘ን’ ኢዩ
- 3ይ: አብ ካልኣይ አካል ነጻላን ብዙሕን መበገሲ ፊደል ‘ት’ ኢዩ
- 4ይ: አብ ሳልሳይ አካል ነጻላን ብዙሕን መበገሲ ፊደል ‘ይ’ ኢዩ
- 5ይ: አብ ሳልሳይ አካል ነጻላ አንስታይ ጸታ መበገሲ ፊደል ‘ት’ ኢዩ

6ይ: እተን አብታ ሱር ግሲ ዝኾነት ቃል ‘በልዕ’ ዘለዋ ክልተ ቀዳሞት ፊደላት ፈጸመን አይልወጥን ኢየን (‘በል’)። እታ መጨረሻ ፊደል ግን ምስ ካልኣይን ሳልሳይን አካል ብዙሕ፡ ተባዕታይ: ‘ዑ’ ትኸውን: ምስ ካልኣይን ሳልሳይን አካል ብዙሕ አንስታይ ከአ ‘ዓ’ ትኸውን። እንተዘየሎ ‘ዕ’ ኮይና ትተርፍ።

ስለዚ አብ 2ይን 3ይን አካል ብዙሕ ተባዕታይ እቲ መጠረስታ ፊደል ናብ ካዕብ ይልወጥ ኣሎ: አብ 2ይን 3ይን አካል ብዙሕ አንስታይ ከአ ናብ ራብዕ ይልወጥ ኣሎ: ብዝተረፈ ግን ሳድስ ወይ ከአ ሳልስ ኮይኑ ይተርፍ ኣሎ ማለት ኢዩ።

እዚ ሕጊ'ዚ ግን 1.6.1 ኮይኖም ብእተሰርዑ ሰለስተ (ሰሉስ) ፊደል ንዘለዎም ግስታት ዚውስን ጥራይ ኢዩ።

ንመረዳእታ፡ ካልኦት ግስታት ፊላሊና ንተንትን፡

ትንተና ረባሕታ ህሉው ግዜ

ሀ. 1.1.1. (ቀ ተ ለ)

1. መበገሲ ፊደላት፡ ከምቲ ኣብ ላዕሊ እተዋህበ ሕጊ
2. ማእከሎት ፊደላት 'ቕት' (6.6)
3. መጠረስታ ፊደላት፡ ከምቲ ኣብ ላዕሊ እተዋህበ ሕጊ

ለ. 1.1.1 (ሃ ደ መ)

1. መበገሲ ፊደላት ከምቲ ኣብ ላዕሊ እተዋህበ
2. ማእከሎት ፊደላት "ሃድ" (4.6)
3. መጠረስታ ፊደላት፡ ከምቲ ኣብ ላዕሊ እተዋህበ

(ሐ) 1.1.1 (ደ ቀ ሰ) ማእከላይ ፊደል ኪጠብቕ ከሎ

1. ከም 'ሀ'
2. ማእከሎት ፊደላት "ድቅ" (6.6)
3. ከም 'ሀ'

(መ) ተ+4.1.1 (ተ ዛ ረ በ)

እዚ ዓይነት ግስ'ዚ ሽሕ'ኳ ኣርባዕተ ፊደላት ዝሓዘ እንተ ኾነ በታ 'ተ' እትብል ፊደል ከይተገደስና ነተን ሰለስተ ጥራይ ንመልከት

1. ከም 'ሀ'
2. ማእከሎት ፊደላት "ዛረ" (4.1)
3. ከም 'ሀ'

ሕጂ ናብቶም ሱር ግስታቶም ብኣርባዕተ (ርቡዕ) ፊደላት ዝጄሙ ግላት ንሕስፍ

ሀ. (1.6.1.1) (መ ር መ ረ)

1. ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዘሎ መደባዊ ሕጊ
2. ማእከሎት ሰለስተ ፊደላት "ምርም" (6.6.6.)

አስተውዕል፡ ዳርጋ ኩላቶም ሱር ግስታቶም ብኣርባዕተ

ፊደላት ዝጄሙ ቃላት ዚኸተልዎ ሕጊ ከምቲ ኣብ ላዕሊ ተጠቒሱ ዘሎ ኢዩ።

ነዞም ዝጸብጸብናዮም ግስታት ናብ ኣሉታ ንምልዋጥ ነቶም መጠረስታ ፊደላት ብቅድሚኦም "ኣይ" ብድሕሪኦም ከኣ "ን" ምእታው ኣኻሊ ኢዩ።

ንኣብ+ ቀተለ = እቐትል = ኣይቀትልን

ባረኸ = እባርኸ = ኣይባርኸን

ሰምዐ = እሰምዐ = ኣይሰምዐን

II. ህሉው ቀጻሊ ዝብሃል ህሉው ወይ ከኣ ናይ እዋናዊ ጊዜ ዘመልከት ኮይኑ፡ ጌና ንዚቕጽል ዘሎ ተግባር ወይ ከኣ ኩነታት ዚገልጽ ኢዩ። ንሱ ንዘይተወድኦ ጌና ዚቕጽል ዘሎ ተግባራት ወይ ኩነታት ንምግላጽ የገልግል። ህሉው ቀጻሊ ንምቛም ነቲ ናይ ህሉው ግሲ ናይ ሃሰወ ረባሕታ ንውስኽሉ።

ንኣብ+ ኣነ እበልዕ ኣሎኹ፡ ንሰኻ ትበልዕ ኣሎኹ፡ ንሰኺ ትበልዒ ኣሎኺ ወዘተ...

ኣሉታ+ ኣነ ኣይበልዕን ኣሎኹ። (ኣድኣደ ጊዜ'ውን ኣነ እበልዕ ኣየለኹን ኪበሃል ይስማዕ ኢዩ።)

ሕቶ+ ኣነ እበልዕዶ ኣሎኹ፤ ወይ ከኣ ኣነ እበልዕ ኣሎኹዶ፤

III. ናይ ትንቢት ጊዜ ንዚመጽእ ጊዜ ዘመልከት ግሲ ኢዩ።

ንኣብ+ ኣነ ከበልዕ እየ፡ ጸኣይ ከትበርቕ እያ

ኣሉታ+ ኣነ ኣይከበልዕን እየ

ሕቶ+ ኣነ ከበልዕ ድ'የ፤

ናይ ትንቢት ጊዜ ንምቛም ነቲ ናይ ህሉው ጊዜ ግሲ ኣብ ቅድሚኡ "ከ" ዚብል ፊደል ነቐምጠሉ፡ ኣብ ድሕሪኡ ኸኣ ናይ "ኢዩ" ረባሕታ ነንብረሉ።

ንኣብ+ ንሱ ይኸይድ = (ንሱ ኪይኸይድ ኢዩ) = ንሱ ኪኸይድ ኢዩ።

ንሕና ንክይድ = (ንሕና ከንክይድ ኢና) = ንሕና ከንክይድ ኢና።

ተወሳኪ፡

አብ ቋንቋ ትግርኛ ምጥራጽ ድምጽታት ልሙድ ሰለ ዝኾነ ነቲ ናይ ምህላው ግስ ከንጉልድሞ ንግደድ።
ንኣብ:- ንላቶም ኪኸዱ ኢዮም = ንላቶም ኪኸዱ'ዮም።
ኣነ ክበልዕ እየ = ኣነ ክበልዕዮ።

IV. አጉል ሕሉፍ ዚብሃል ናይ ዝሓለፈ ዘበለ ኩሉ ተግባራትን ኩነታትን እንገልጽሉ ግሊ ኢዩ።

ንኣብ፡ ኣነ በሊዐ

አሉታ፡ ኣነ አይበላዕኩን

ሕቶ፡ ኣነ በሊዐዶ፤

ነዚ ግሊ'ዚ ንምጃም ሕጊ እተኸተለ አገባብ አሎና።

ይኹንምበር፡ አጉል ሕሉፍ (ወይ ከአ ሕሉፍ)

መብዛሕትኡ ግዜ ኣብ ዘረባ ዚዝውተር ሕሉፍ ኢዩ።

ዘረባ

ጽሑፍ

ብ1920 ካብ ዓዱ ወጺኡ

ብ1920 ካብ ዓዱ ወጸ

(አጉል ሕሉፍ)

(ቅዱም)

ናይ በልዕ (ሕሉፍ) ረባሕታ

ኣነ በሊዐ

ንሕና በሊዐና

ንሰኻ በሊዐካ

ንሰኻትኩም (ንሰኹም) በሊዐኩም

ንሰኺ በሊዐኪ

ንሰኻትኩን (ንሰኸን) በሊዐኩን

ንሱ በሊዐ

ንላቶም (ንሶም) በሊዐም

ንላ በሊዓ

ንላተን (ንሰን) በሊዐን ይኸውን

ንኣብ፡ ንላ ስሙን ይገብር ሓሪላ። ንሱ ዓሚ ከይዱ። ንላተን ትማሊ ተመሪቓን።

ናይ ነበረ (ሕሉፍ) ረባሕታ

ኣነ (ነበረ) ነይረ

ንሕና (ነበርና) ኔርና

ንሰኻ (ነበርካ) ኔርካ

ንሰኻትኩም (ነበርኩም) ኔርኩም

ንሰኺ (ነበርኪ) ኔርኪ

ንሰኻትኩን (ነበርኩን) ኔርኩን

ንሱ (ነበሩ) ነይሩ

ንላቶም (ነበሮም) ነይሮም

ንላ (ነበራ) ነይራ

ንላተን (ነበረን) ነይረን

ናይ ሃለወ (ሕሉፍ) ረባሕታ

ኣነ (ነበሩኒ) ነይሩኒ፡

ንሕና (ነበሩና) ነይሩና፡

ንሰኻ (ነበሩካ) ነይሩካ፡

ንሰኻትኩም/ንሰኹም (ነበሩኩም) ነይሩኩም፡

ንሰኺ (ነበሩኪ) ነይሩኪ፡

ንሰኻትኩን/ንሰኸን (ነበሩኩን) ነይሩኩን፡

ንሱ (ነበሩዎ) ነይሩዎ፡

ንሶም (ነበሩዎም) ነይሩዎም፡

ንላ (ነበሩዋ) ነይሩዋ፡

ንሰን (ነበሩወን) ነይሩወን፡

ንላቶም (ነበሩዎም) ነይሩዎም፡ ንላተን (ነበሩወን) ነይሩወን

ናይ ከወነ (ሕሉፍ) ረባሕታ

ኣነ (ከዊነ) ኮይነ

ንሕና (ከዊንና) ኬንና

ንሰኻ (ከዊንካ) ኬንካ

ንሰኻትኩም (ከዊንኩም) ኬንኩም

ንሰኺ (ከዊንኪ) ኬንኪ

ንሰኻትኩን (ከዊንኩን) ኬንኩን

ንሱ (ከዊኑ) ኮይኑ

ንላቶም (ከዊኖም) ኮይኖም

ንላ (ከዊና) ኮይና

ንላተን (ከዊንን) ኮይነን

ንሶም (ከዊኖም) ኮይኖም

ንሰን (ከዊንን) ኮይነን

V. ሕሉፍ ቀጻሊ ነቲ ኣብ ዝሓለፈ ግዝያት ዚደጋገም ወይ ከአ ዚቕጽል ዝነበረ ተግባራትን ኩነታትን ዘመልክት ግሊ ኢዩ።

ንኣብ፡ ኣነ እበልዕ ነይረ

አሉታ፡ ኣነ አይበልዕን ነይረ

ሕቶ፥ እነ እበልዕዶ ነይረ፤

እዚ ግሴ'ዚ ብህሉው ግሰን ቅዱምን (ነበረ) ዝቼመ ኢዩ።

ናይ ቀተለ (ሕሉፍ ቀጻሊ) ረባሕታ፡-

እነ እቐትል ነበርኩ፡ ንሕና ንቐትል ነበርና፡

ንሰኻ ትቐትል ነበርካ፡ (ንሰኽም) ንሰኻትኩም ትቐትሉ ነበርኩም፡

ንሰኽ ትቐትሊ ነበርኪ፡ (ንሰኽን) ንሰኽትክን ትቐትላ ነበርክን፡

ንሱ ይቐትል ነበረ፡ (ንሶም) ንሳቶም ይቐትሉ ነበሩ፡

ንሳ ትቐትል ነበረት፡ (ንሰን) ንሳተን ይቐትላ ነበራ፡

አስተውዕል፥ እዚ ዓይነት አበሃህላ ግን አብ ጽሑፍ እንተ ዘይኮይኑ አብ ዘረባ ብዙሕ ኣይዝውተርን ኢዩ። እቲ ልሙድ ዝኾነ አበሃህላ ግን፡

ሕሉፍ ቀጻሊ = ህሉው ግሴ + ሕሉፍ ምህላው

ንኣብተ እነ እቐትል ነይረ፡ ንሰኻ ትቐትል ኔርካ ወዘተ... ኢዩ።

VI. ሕሉፍ ቀረባ፥ ወይ ከኣ ናይ ቀረባ ሕሉፍ፡ ንነዊሕ

ዘይገበረ ተግባራትን ኩነታትን የመልክተልና።

ንኣብተ ሰሎሙን በሊዑ ኢዩ

ኣሉታ፥ ሰሎሙን ኣይበልዐን

ሕቶ፥ ሰሎሙን በሊዑ ዲዩ፤

ሕሉፍ ቀረባ ንምጃም

ሕሉፍ ቀረባ = ሕሉፍ ግሴ + ምህላው ግሴ

ንኣብተ "በልዐ" ዚብል ግሴ

ሕሉፍ = እነ በሊዐ

ሕሉፍ ቀረባ = እነ በሊዐ እየ ወይ ከኣ እነ በሊዐ ኣሎኹ።

ከምኡ'ውን ናይ ትንቢት ግሴ ምስ "ጸንሐ" ዚብል ግሴ

እናሓወስና ንስርሕ ኢና።

ንኣብተ ንሰኻ ክትበልዕ ጸኒሕካ

ንሰኽ ክትበልዒ ጸኒሕኪ ወዘተ...

መጠንቀቂ፡ ምስ ዝተሰራ ተግባራት ኮይኑ ከም

ህሉው ነገር ኮይኑ ንዚዝክረካ ተግባር እውን

እዚ ግሴ እዚ ይዝውተር ኢዩ።

ንኣብተ ተማሊ እቲ ዝኣከረኦ ከሎ፡ እነ ደቂሰ

ኣሎኹ። ዓሚ ንሰኻ ክትምርያ ከሎኻ፡

ንሱ ሓሚሙ አብ ሆስፒታል ተጻፎብ ኣሎ።

VII. ቅድመ ሕሉፍ፥ ሕሉፍን "ነበርኩ ወይ ኔርካ" ዚብል ሓጋዚ ግሰን እናዛመደ ቅድሚ እቲ ሕሉፍ ኢልና እንጽውዖ ወይ እንዝከር እተፈጸመ ተግባራትን ኩነታትን የመልክተልና።

ንኣብተ እነ ተማሊ መጸኢ፡ ንሱ ግን ቅድመይ መጸኢ ነይሩ

- ንሰኻ ቅድሚ ምጽሓፍካ፡ እነ ጽሑፈልካ ነይረ

- ቅድሚ እቲ ሓደጋ ማኪና፡ አብዚሒ ሰትዩ ነይሩ

- ከይዱ ነይሩ'ስ መጸኢ

ሓድሓደ ጊዜ እዚ ግሴ እዚ አብ ቀረባ እዋን ንእተፈጸመ ተግባር'ውን የመልክተልና።

ንሱ ወጸኡ ነይሩ፡ ሕጂ ግን ይመጽእ ኣሎ

እንተኾነ ግን 'ነይሩ' እትብል ቃል አብዚ ምሓሳባት እዚ ከም 'ጸኒሐ' ኢያ ኣትያ ዘላ።

ንሱ ወጸኡ (ነይሩ) ጸኒሐ፡ ሕጂ ግን ይመጽእ ኣሎ።

ተወሳኺ፥ ተራ ምህላው ግሴ (ጸዩ፡ ኢዩ... ነይሩ)

አብ ሕሉፍ ግዜ ብዕቱብነት ከረኣ ዘለዎ ጉዳይ ኢዩ።

ሀ. "ንሱ በሊዑ" ክንብል ከሎና ሕሉፍ ጊዜ ጥራይ

ኢዩ ዘመልክት፡

ለ. "ንሱ በሊዑ ኢዩ" "ንሱ በሊዑ ነይሩ" ክንብል...

... ከሎኛ ግን እቲ ተግባር ሕሉፍ ጥራይ ዘይኮነሰ ውዱእን ፍጹምን ከም ዝኾነ ብተወሰኽ ይገልጻልና። ስለዚ፡ ንሓደ ሕሉፍ ተግባር ፍጹምነቱ ንምግባጽ እንተ ዘይተደልየ፡ “ኢዩ” ወይ “ነይሩ” ምዝውታር ኣየድልን። ከምኡ’ውን ምስ ዝኾነ ይኹን ኣሉታዊ ግሲ “ኢዩ” ወይ “ነይሩ” ዚብላ ናይ “ከወነ” ን”ነበረ”ን ረባሕታ ኣየድልያን።

ንኣብ+

እሩም

ግጉይ

ሰሎሙን በሊዑ

ሰሎሙን በሊዑ ኢዩ።

ሰሎሙን ኣይበልዐን

ሰሎሙን ኣይበልዐን ኢዩ።

VIII. ቅዱም እቲ ዚበዝሕ ጊዜ ኣብ መጻሕፍቲ ዚዝውተር ግሲ ኢዩ። እዚ ግሲ’ዚ ብዘይካ’ቲ ሕሉፍ ግዜ ንምምልካት ዚህቦ ጥቕሚ፡ ኣብ ብዙሕ ንግዜ ዘይምልከት ተግባራትን፡ ኩነታትን፡ ኣብ ብዙሕ ምሉእ ሓሳባትን ብበበይኑ ዓይነት መገዲ እናኣተወ፡ እተፈላለየ ሰራሕ ይሰርሕ ኢዩ።

(ሀ) ከም ሕሉፍ ግዜ ኮይኑ ከገልግል ከሎ ዘርኢ ረባሕታ

(ዝበዝሕ ጊዜ ኣብ ጽሕፍ ኢዩ ዚዝውተር)

ኣቀዋውማኡ ከምዚ ዚሰዕብ ኢዩ፡

<u>ሱር ግሲ</u>	<u>ምንጪ</u>	<u>ቅዱም</u>
1.6.1. በልዐ	1.4.6. በላዕ	ኣን፡ በላዕኩ
1.1.1. ቀተለ	1.1.6 ቀተል	ቀተልኩ
4.1.1. ባረኸ	4.1.6 ባረኸ	ባረኸኩ
ተ+4.1.1. ተዛረበ	ተ+4.1.6 ተዛረብ	ተዛረብኩ
1.6.1.1. መርመረ	1.6.1.6. መርመር	መርመርኩ

ናይ ኩሉ ስካል ረባሕታ እንተደእ ተደልዩ ግን ነቲ ኣብ ትሕቲ ምንጪ ዘሎ ግሲ፡ ኩ፡ ኪ፡ ኢ፡ ኣ፡ ኣት፡ ና፡ ኩም፡ ከን፡ እ፡

እ፡ ንውሰኽሉ። እምበኣር፡

ናይ ቀተለ ቅዱም ረባሕታ

ኣን ቀተልኩ፡ ንሕና ቀተልና

ንሰኻ ቀተልኪ፡ (ንሰኹም) ንሰኻትኩም ቀተልኩም

ንሰኺ ቀተልኪ፡ (ንሰኸን) ንሰኻትክን ቀተልኪን

ንሱ (ቀተልክ) ቀተለ፡ (ንሶም) ንሳቶም (ቀተልኡ) ቀተሉ

ንሳ (ቀተልኣት) ቀተሰት፡ (ንሰን) ንሳተን (ቀተልኣ) ቀተላ

ናይ ሃደመ ረባሕታ

ኣን ሃደምኩ፡ ንሕና ሃደምና

ንሰኻ ሃደምኪ፡ (ንሰኹም) ሃደምኩም

ንሰኺ ሃደምኪ፡ (ንሰኸን) ንሰኻትክን ሃደምክን

ንሱ ሃደመ፡ (ንሶም) ንሳቶም ሃደሙ

ንሳ ሃደመት፡ (ንሰን) ንሳተን ሃደማ

ተወሳኺ፡ ድሕሪ ምስ፡ ከይ፡ ዘይ፡ ኣይ፡

እና ዚብላ ደቐቐቲ ቃላት ቅዱም ምዝውታር ግድን ኢዩ።

ንኣብ+ ንሳ ምስ በልዐት ንሰራሕ ከይዳ

ምስ መሰየ ኪመጽእ ኢዩ

ሽሁ ምስ ሓመምኩ ኣይሓወኹን

ጽባሕ ምስ ከድካ ንገራ

ኣብኡ ምስ በጻሕኩም ብልዑዎ

ኣብዚ ልገባብዚ እቲ ግሲ ውሱን

ግዜ ኣየመልከትን።

ንኣብ+ ምስ በልዐ ሓጺሙ (ሕሉፍ)

ምስ በልዐ ኪድቅሰ ኢዩ (ትንቢት)

ምስ በልዐ ድቃስ ይወሰዶ (ህሉው)

ምስ “ከይ” “ከይ” እናተጸንበረ

ናይ ኣሉታዊ ሓሳባት ኪገልጽ ከሎ...

... ንሳ ከይበልዐት ንስራሕ ከይዳ። መን'ያ
 ዘይበልዐት፤ ንሱ ከይመስየ ከመጽእ ኢዩ።
 ዘይመስየ እኳ፤ ንሱ ከይሓመመ ሞይቲ። እቲ
 ዘይሓመመ ሱብ ይውጻእ፤ ንዓዲ ከይከድካ
 ተዛረቦ። ከይከድካ ከይዶ ኣይትበል፤
 ኣብኡ ከይበጸሕኩም ብልዑዎ። ስለምንታይ
 ዘይበጸሕኩም? ... ምስ “ኣይ...ን” እናኣተወ
 እውን ሕሱፍ ኣሉታዊ ሓላባት ይገልጽ።

ንኣብ+ ንሳ ኣይበልዐትን

ምድሪ ኣይመስየን

ንሱ ኣይሓመመን

ንስኻ ኣይከድካን

ኣብኡ ኣይበጸሕኩምን

—ምስ “እና” (ቀጻሊ ነኝታት)

ኮይኑ ኪዘውተር ከሎ+

ንሳ እናበልዐት ንስራሕ ከይዳ

መሬት እናመስየ ከይዳ

ንሱ እናሓመመ ኣይጠግየን

—ምስ “እና” (ተደጋጋሚ)+

እናኸድካ ሞኽ ኣብሎ

እናበጸሕኩም ኣጸናንዑዎ

—ምስ “እና... ከሎ” (ኣደ ተግባር

እናተፈጸመ ካልእ ኪውሰኽ ከሎ)+

ንሳ እናበልዐት ከላ ተስርኒቻ

ንሱ እናኸደ ከሎ ወዲቐ

ኣነ እናጸሓፍኩ ከሎኹ ዓዊለ

ንሳቶም እናሃደሙ ከለዉ ተቐቲሎም

ትእዛዝ

ናይ ትእዛዝ ግሴ ትእዛዝ ንምሃብ የገልግል። ንኣብ+ ብላዕ!
 እቶ! ኣሉታ+ ኣይትብላዕ! ኣይትእቶ!

ናይ ትእዛዝ ግሴ ፍሉይ ዝኾነ ጠባይ ኣለዎ። ነዚ ግሴ'ዚ
 ንምርባሕ መጀመሪያ ነቲ መበገሊ ግሴ ምርካብ ይግባእ።

ሱር ግሴ

ቀተለ 1.1.1.

ባረኽ 4.1.1.

ሃደመ 1.1.1. (ገጽ 39 ረኣ)

ኣረደ 1.1.1.

ደቀለ 1.1.1. (ዝጠብቐ)

በልዐ 1.6.1.

መበገሊ

ቀተል 6.1.6

ባርኽ 4.6.6.

ሀደም 6.1.6.

ሕረድ 6.1.6.

ደቅስ 1.6.6.

ብላዕ 6.4.6.

ነዘም ሱር እዚ ኣቶም እንወሰኽሎም ፊደላት ንመልከት።

ቀተለ

ንስኻ ቀተል፣ ንሕና ንቐተል፣ ንስኺ ቀተል +ኢ = ቀተሊ፣
 (ንስኹም) ንስኻትኩም ቀተል+ኢ = ቀተሉ፣ ንሱ ይቐተል፣
 (ንስኸን) ንስኻትክን ቀተል+ኣ = ቀተሳ፣ ንሳ ትቐተል፣ (ንሶም)
 ንሳቶም ይቐተል+ኢ = ይቐተሉ፣ (ንስን) ንሳተን ይቐተል+ኣ =
 ይቐትላ

ስለዚ እቲ ዚውሰኽ ፊደላት ተገንዚብና ነቲ ካልእ ግስታት'ውን
 ብተመሳሳሊ መገዲ ከነርብሐ ይግባእና።

እንተኾነ ግን ኣብ ኣሉታ ኣብ ገሊኡ 'ኣይ' ከነዘውትር
 ከሎና ኣብ ገሊኡ ከኣ 'ኣይት' ነዘውትር። ስለዚ ከም ኣፈሻዊ
 ሕጊ ኪኾነና ነዚ ንመልከት፡-

ንስኻ ኣይትቐተል፣ ንሕና ኣይንቐተል

ንስኺ ኣይትቐተሊ፣ ንስኻትኩም ኣይትቐተሉ

ንሱ ኣይቐተል፣ ንስኻትክን ኣይትቐተላ

ንሳ ኣይትቐተል፣ ንሳቶም ኣይቐተሉ

ንሳተን ኣይቐትላ

ባህርያት ግስታት ትግርኛ

መሰረታዊ ሕግን አገባብን

አብ ቋንቋ ትግርኛ እቲ ሱር-ግሲ እዚ ዚሰፅብ ተሪር ባህርያት አለዎ።

1. ዝኾነ ይኹን ሱር-ግሲ ካብ ሰለስተ ክሳብ ሽዱሽተ ብዝምብዛዊ ፊደላት ዝኼመ ደኣምበር ካብ ሰለስተ ዚውሕድ* ካብ ሽዱሽተ ድማ ዚበዝሕ ፊደላት ዝሓዘለ ሱር ግሲ የለዎን።

ንኣብ+ ቀተለ (3 ፊደላት): ደንገጽ (4 ፊደላት)
ተወርወረ (5 ፊደላት) አዕገርገረ (6 ፊደላት)

2. ዝኾነ ይኹን ብሰለስተ ወይ ካብኡ ብዚበዝሕ ፊደላት ዝኼመ ሱር-ግሲ ኣብ ውሽጡ ካዕብ: ሳልስ: ሓምስ ወይ ሳበዕ ፊደላት ኪህልዎ አይክእልን።

ንኣብ+ ከወነ (111): ባረኽ (411): ወርወረ (1611):
ደንገጽ (1611): አህተፍተፊ (161611)

3. ኣብ ናይ ትግርኛ ግስታት ዝጠብቐ ወይ ዝተርር ፊደል እንተሎ ኣብቲ ሰለስተ ዝፊደሎም ግስታት ጥራይ ኢዩ ዚርከብ፤ ንሱ ድማ ኩሉ ጊዜ እቲ ማእከላይ ፊደል ኢዩ።

ንኣብ+ ሰወተ: ቀደሰ: መደረ: ነጸረ (እቲ ተሓንጺዱሉ ዘሎ ፊደል እቲ ዚተርር ኢዩ)

እምበኣር ንግስታት ትግርኛ ብእተፈላለዩ አገባባቶም ክንትንትኖም ንፊትን።

I. ብዝሒ ፊደላት

(ሀ) ስሉስ ፊደል (ለ) ርቡዕ ፊደል

* ከደ: መጽ: ሃብ: ባለ... ክልተ ዘይኮነስ ሰለስተ ፊደላት ዝሓዘሉ ኢዮም (= ክዩደ: መጽእ: ወሃብ: በሃለ...)

ቀተለ

አቐመጦ

ሓመመ

ደንገጽ

ተንሰኦ

(ሐ) ሕሙስ ፊደል

(መ) ስዱስ ፊደል

ተተርኣስ

አህተፍተፊ

ተወርወረ

አዕገርገረ

II. ብኣጀማምራ ፊደላት

(ሀ) ብራብዕ ፊደል ተነባቢ ዚጅምሩ

ባረኽ: ባደመ: ጋረደ

ማረኽ ባኽነ

(ለ) ብግእዝ ፊደል ተነባቢ ዚጅምሩ

ቀተለ

ደመረ

(ሐ) ብራብዕ ፊደል መድመጽቲ* ዚጅምሩ

እመነ

ዓደመ

III. ብጥምራ ድምጺ (ሲሳብል) ኪከፋፈሉ ክለጩ

(ሀ) ክልተ ጥምራ-ድምጺ

በል'ዐ'

መጽ'ኢ'

(ለ) ስሉስ ጥምራ-ድምጺ

ቀ'ተ'ለ'

ወር'ወ'ረ'

(ሐ) ርቡዕ ጥምራ-ድምጺ

አህ'ተፍ'ተ'ፊ'

እስ'ተው'ዓ'ለ'

(መ) ሕሙስ ጥምራ-ድምጺ

ተ'ው'ሳ'ው'ስ'

* መድመጽቲ ወይ ኅረርአውያን ፊደላት እ ሀ ዐ ሐ ኢዮም። ንሳቶም ኣብ ረባሕታ ናይ ግዕዝን ራብዕን ተውራራሲ ጠባያት ኣለዎም።

መዘግኘት

ተንባቢ ዚበገሉ ከለዉ ኢ.ዐ.ሐ.ሀ. ዘይኮኑ ፊደላት ማለት ኢዩ።

ኣንባብቲ ወይ መድመጽቲ ግን ኢ.ዐ.ሐ.ሀ. ኢዮም።

- ናይ ትግርኛ ስሉስ ግሲ ብግእዝ ፊደል ጀሚሩ ብተነባቢ ዚቐጽል እንተደኣ ኾይኑ ሕቲ ዚፀልዎ ቅርጺ 1.1.1 ጥራይ ኢዩ። ንኣብ* ደቀሰ፡ ፈክረ፡ መድመጺ ከሀልዉዎ ከኣ ፊደሉ ኣይከእልን ኢዩ። - ሓደ ስሉስ ግሲ ኣቀማምጣኡ 1.4.1. ምስ ዚኸውን እታ ማእከልይቲ ፊደል ግድን መድመጺት ኢያ። ንኣብ* መሃዘ፡ ገፃረ፡ ሰኣኸ

- ኣብ ናይ ትግርኛ ስሉስ-ግሲ እታ መጀመሪያ ፊደል መድመጺት እንተደኣ ኮይና ኩሉ ጊዜ ራብዕ ኮይና ኢያ እትተርፍ። ንኣብ* ሃደን፡ ኣሰረ፡ ዓለመ

ስራሕን ኣገባብን ቅርጽን ግሲ

ኣብዚ ክፍል'ዚ ነቶም ሱር-ግስታት ብሰዋስውን ትሕዝቶን ቅርጽን ንምርኣይ ከንፍትን ኢና። እዞም ንትንተና ቀሪብናዮም ዘሎና ግስታት በልዐ፡ ቀተለ፡ መርመረ ኢዮም።

ሀ) ሰራሕ

በልዐ (1.6.1)

ቀተለ (1.1.1)

መርመረ (1.6.1.1)

ለ) ተሰራሕ

ተበልዐ (1.1.6.1.)

ተቐተለ (1.1.6.1.)

ተመርመረ (1.1.4.1.1.)

ሐ) ኣሰራሕ

ኣብለዐ (4.6.1.1.)

ኣቐተለ (4.6.1.1.)

ኣመርመረ (4.1.6.1)

ሰራሕ ተደጋጋሚ

በላልዐ (1.4.4.6.1)

ቀታተለ (1.4.1.1.)

መራመረ (1.4.1.1.)

ተሰራሕ ተደጋጋሚ

ተበላልዐ (1.1.4.6.1.)

ተቐታተለ (1.1.4.1.1.)

ተመራመረ (1.1.4.1.1.)*

ኣሰራሕ ተደጋጋሚ

ኣበላልዐ (4.1.4.6.1)

ኣቀታተለ (4.1.4.1.1.)**

ኣመራመረ (4.1.4.1.1.)

* ተመራመረ ናይ ምድግጋም ጥራይ ዘይኮነሰ ናይ ምግዳልን

ምጽግርን ጠባይ'ውን ዝሓዘ ኢዩ።

** ገለ ለባት ኣቃታተለ ዚብሉ ኣለዉ፡ እዚ ግን ግጉይ ኢዩ። ኣብ ናይ ትግርኛ ግሲ ክልተ ራብዕ ፊደላት ጥቓ-ጥቓ እንተደኣ ሰፊርም ሓዲኦም ወይ ክልቲኦቶም መድመጽቲ ኪኾኑ ይግብእም።

ቅርጽን ኣረባብሓን ግስታት ትግርኛ ብንጊሑ

I. ስሉስ ፊደል**ሀ. 1.1.1. ቅርጺ ዘለዎም**

1. ቀተለ	4. ከተተ
2. ደመረ	5. መወተ
3. መመየ	

ኣብ ኣረባብሓ = ቀ. 1 = 4 ቀ. 2 = 3 ቀ. 5 ግን

ነቲ ወ ናብ የ ብምልዋጥ ለውጢ የርኢ።

ለ. 1.4.1. ቅርጺ ዘለዎም

1. ከሓደ	4. ደሃለ
2. ገፃረ	5. በሃለ*
3. ሰኣለ	6. ወሃበ*

እዞም ግስታት እዚኦቶም ኣረባብሓኦም ሓደ ኪኸውን ክሎ፡ ማእከላይ ፊደሎም ኩሉ ጊዜ ራብዕ ኮይኑ ኬብቅዕ መድመጺ ከኣ ኢዩ።

ሐ. ብኣድመጽቲ ድምጺ ጀሚሮም 4.1.1. ቅርጺ ዘለዎም

1. ዓለበ	4. ኣመነ
2. ሓደረ	5. ዓመጸ
3. ሃደመ	6. ሓገዘ

ኣብ ኣረባብሓ ቀ. 1=2=3=4 ቀ. 5=6

መ. ብተነባቢ ዝጅምሩ 4.1.1. ቅርጺ ዘለዎም

1. ባረኸ	3. ጸመወ
2. ማረኸ	4. ዛረየ

ሓደ ዓይነት ኣረባብሓ ይኸተል።

* በሃለ ወሃበ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ቦቲ ሓጺር ኣገባቦም ኢዮም ዚፍለጡ፡ ማለት በለ፡ ሃበ፡...

ለ. 1.6.1 ቅርጹ ዘለዎም

1. በልዑ 3. መጽሐ
2. ቀድሐ 4. በርህ

እዞም ከምዚ ዝበለ ቅርጹ ዝሓዙ ግስታት መወዳእታ
ፊደሎም ኩሉ ጊዜ ግእዝ ኮይኑ መድመጹ ከሓ ኢዩ።

ረ. 4.6.1 ቅርጹ ዘለዎም

1. ሓብሓ 3. ሓጥሓ
2. ሃድሓ 4. ሓዝሓ

II. ርቡዕ ፊደል

ሀ. 1.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. ወርወረ
2. መርመረ
3. ወሰወሰ

ለ. 4.6.4.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. ሓርሓረ 3. ዓርዓረ
2. ሓግሓገ 4. ሳዕሳዕ

ሐ. 4.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. ሓንጠጠ 3. ሓንቀቐ
2. ሃውተተ 4. ሳህህህ

ነፍሲ ወከፍ ጉጅለ ሓደ ዓይነት ኣረባብሓ ይኸተል።

III. ሕሙሳ ፊደል

ሀ. ብ“አ” ጀሚሩ 4.4.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. አዋህለለ

ለ. ብ“አ” ጀሚሩ 4.1.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. አጃምጠዐ
2. ኣረምሰሰ

ሐ. ብ“ተ” ጀሚሩ 1.1.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም

1. ተተምነየ

ነፍሲ ወከፍ ጉጅለ ሓደ ዓይነት ኣረባብሓ ይኸተል።

IV ስዱስ ፊደል

እዚሓቶም ኩሓቶም 4.6.1.6.1.1. ቅርጹ ዘለዎም ኢዮም

1. ኣስተውዓለ* 3. ኣንጸርጸረ
2. ኣህተፍተፈ 4. ኣዕገርገረ ...

እዚሓቶም ኣረባብሓም ሓደ ኪኸውን ከሎ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ
ብሓሙሽተ ወይ ሽዱሽተ ፊደላት ዚጸሓፉ ግስታት ኩሉ ጊዜ
ብ“አ” ወይ ብ“ተ” ኢዮም ዚጅምሩ።

ድርብ ግስታት

ገሰ ግስታት ንበይኖም ዘይኮነስ ምስ በለ ወይ ኣበለ
ብምኃን ዚግስሱ ኣለዉ።

-- ነዞም ድርብ ግስታት እዚሓቶም ብእተፈላለየ መገዲ
ንመልከቶም።

i. ደው ምባል

(ሀ) ስራሒ	(ለ) ኣስራሒ
ደው በለ	ደው ኣበለ

ii. ፍር ምባል

ተገላባጢ (ብ“በለ”ን ብዘይ “በለ”ን ዚስርሕ)።

ፍር በለ

ነፈረ

ዘይግልበጥ ማለት ብ“በለ” ጥራይ ዚስርሕ ግሲ።

ደው በለ (ኣብ ሓደ ቃል ኪጥቅለል

ኣይክእልን ኢዩ)

-- እዞም ድርብ ግስታት እዚሓቶም ዝተፈላለየ ዕማም
ኣለዎም።

1. እተፈላለየ ድሃያት ከመልከቱ ከለዉ

ውሕ በለ: ኛው በለት: ገው በለ

* መድመጽቲ ወይ ኅረርኣውያን ፊደላት ኣህዐሐ ኢዮም። ንሓቶም
ኣብ ረባሕታ ናይ ግዕዝን ራብዕን ተውራራሲ ጠባያት ኣለዎም።

- 2. ኩነታት አቃውማን ምንቅስቃሳትን ኪገልጹ ከለዉ
ኮፍ በለ: ዕዝር በለ: ድንን በለ: ሸተት በለ
 - 3. ምድግጋም ኪገልጹ ከለዉ
ሰዕም ሰዕም አበለ: ኳሕ ኳሕ አበለ
 - 4. ሰምዲት ኪገልጹ ከለዉ
ብኸይ አበለ: ሕርቕ በለ: ሕርር በለ: ሞኸ በለ
 - 5. ቅልጣፈ ተግባራት ኪገልጹ ከለዉ
ህርም አበለ: ውቕዕ አበለ
- (ንኣብተ ኮፍ እኳ ዘይበለ: ብደዉ ብልዕ አቢሉ ኢዩ እተግዘረ)

ፍሉይ ባህርይ ዘለዎም ግስታት

እዞም ግስታት እዚኣቶም ብናይ ትእዛዝ ኣገባብ ኪረብሑ ከለዉ ካብቲ ሕጊ ውጽእ ዝበሉ ቃላት ይረኣዩሎም።

ንኣብተ ወሰደ ኢልና ውለድ ንብል።

እንተኾነ ግን እቲ እንህቦ ዘሎና ነገር ኣብ ኢድና ምስ ዚጸንሕ ኣብ ክንዲ ውለድ: እንካ ኢና እንብል።
ከምኡ'ውን መጽኢ ኢልና ምጽእ ንብል።

እንተኾነ ግን እቲ እንጽውዖ ሰብ ኣብ ጥቓና ምስ ዚጸንሕ ኣብ ክንዲ ምጽእ: ንፃ ኢና እንብል።

ኪሓጽኡ ዚኸክሉ ግስታት

እዞም ግስታት እዚኣቶም ኣብ ዘረባ ይኹን ኣብ ጽሑፍ: በቲ ሓጺር ኣገባቦም ኢዮም ዚፍለጡ። ገሊኣቶም ግን እቲ ሓጺር ቅርጽም ኣብ ፍሉይ ኮርናዓት ኤርትራ ኢዩ ዚዝውተር።

<u>ነዊሕ ኣገባብ</u>	<u>ሓጺር ኣገባብ</u>
ከየደ	ከደ
ዓወደ	የደ
ኣተወ	ኣቶ
ኣሓዘ	ሓዘ
ፈተወ	ፈቶ

<u>መወተ</u>	<u>ሞተ</u>
በሃለ	በለ
ሰተየ	ለተ
ጠዓየ	ጠዐ
ወሃበ	ሃበ
ነቢሩ	ነሩ
ሓየሸ	ሓሸ
ሃለወ	አሎ
ለወሰ	ሎሰ
ገቢሩ	ጌሩ
ከወነ	ኮነ
መዊቐ	ሚቐ
ዓዊሩ	ዒሩ: ዪሩ
መጽኢ	መጸ
ረኣየ	ረኤ
ቀይሐ	ቄሐ

ምርባሕ ናይቶም “ወ” “የ” ን

ዝሓበሉ ግስታት

ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዝረእናዮ: እዞም ግስታት እዚኣቶም ብዝያዳኳ በቲ ነዊሕ ኣገባቦም ኢዮም ዚፍለጡ። እዞም ግስታት'ዚኣቶም ብ“የ” ወይ ብ“ወ” ዚውድኡ ወይ ኣብ ማእከል ዘእትዉ መብዛሕትኡ ጊዜ ድማ ብስለስተ ፊደላት ዚጂሙ ኢዮም። እዚኣቶም ብርቱዓትን ድኹማትን ተባሂሎም እብ ክልተ ይኸፈሉ:-

- 1. ብርቱዓት ዚብሃሉ እቲ ኣብ ማእከሎም ዘሎ “የ” ወይ “ወ” ተሪር ምስ ዚኸውን ኢዩ።
ንኣብተ ሰየመ: ሰወደ: ቀየረ: ዓወረ: ሓየለ: ወዘተ...
- 2. ድኹማት ዚብሃሉ ኸኣ እቲ ኣብ ማእከሎም ዘሎ “የ” ወይ “ወ” ፈኩሲ ምስ ዚኸውን ወይ ከኣ ብ“የ” ወይ ብ“ወ” ምስ ዚውድኦ ኢዩ።

ንኣብ:- ከየደ: ሸየነ: መወተ: መወቐ: ወዘተ...

ኣተወ: ቀለወ: ስተየ: ረኣየ: ሰንደወ ወዘተ...

እምበኣር ካብ ብርቱዓት “ቀየረ” ካብ ድኹማት ድማ “ከየደ” “ኣተወ” እብ ረባሕታ ኣእቲና እቲ መደባውን ልማዳውን ቅርጽም ፈላሊና ክንዕዘበም ኢና።

<u>ቀየረ</u>	<u>ከየደ</u>	<u>ኣተወ</u>
እነ እቕይር	እኸይድ	(እኣተው) እኣቲ
ንሰኻ ትቕይር	ትኸይድ	(ትኣተው) ትኣቲ
ንሱ ይቕይር	ይኸይድ	(ይኣተው) ይኣቲ
ንሕና ንቕይር	ንኸይድ	(ንኣተው) ንኣቲ
ንሰኻትኩም ትቕይሩ	(ትኸይዱ)ትኸዱ	ትኣትዉ
ንሳቶምይቕይሩ	(ይኸይዱ)ይኸዱ	ይኣትዉ
<u>ትእዛዝ</u>	<u>ትእዛዝ</u>	<u>ትእዛዝ</u>
እነ እቕይር *	(እኸየድ) እኸድ	(እኣተው) እእቶ
ንሱ ይቕይር	(ይኸየድ)ይኸድ	(ይኣተው) ይእቶ

መዛዘሚ

እምበኣር ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ሓደ ግሲ “ወ” ወይ “የ” ኣኸቲሱ ምስ ዚረብሕ: ባህሪያቱ ይለዋወጥ ኢዩ።

1. “ሰ” ምስ “የ” ተሓዊሱ “ሸ” ናይ ምጃን ባህሪ የርኢ።

ንኣብ+ ስየመ= ሸመ:ሸመ

2. ዝኾነ ፊደል ምስ “ወ” ተሓዊሱ ናይ ሳብፅ ድምጺ

የምጽእ። ንኣብ+ ከወነ= ኮነ: መወተ= ሞተ...

3. ከምኡውን “እ” “ዐ” “ሐ” “ሀ” ምስ “የ” ወይ ምስ “ወ” ምስ ዚሓወስ እቲ ቅርጺ ይልወጥ ኢዩ።

ንኣብ+ ርእዩ= ሪኡ: ዓዊሩ= ዒሩ: ሓዪኹ= ሒኹ...

ነዚ ኣስፊሕና ንምርኣይ: “ከወነ” “ረኣየ” “መወተ” “ዓወረ” “ሓየሸ” ዚብሉ ግስታት ወሲድና ንመልከት:-

*ብዝያዳ ናብ ለመና ዝዘንበለ ቅርጺ እዩ

1. ከወነ

እነ (ከዊነ) ኮይነ

ንሱ (ከዊነ) ኮይኑ

ትእዛዝ

(ከወን) ኩን

ሕሉፍ

(ከዊነ) ኮይኑ

3. ረኣየ

እነ (እርእይ) እርኢ

ንሱ (ይርእይ) ይርኢ

ትእዛዝ

ረኣይ: ርኣ

ሕሉፍ

ርእዩ

5. ሓየሸ

እነ እሓይሸ: እሕሽ

ንሰኻ ትሓይሸ: ትሕሽ

ትእዛዝ

(ሕየሸ) ሕሽ

ሕሉፍ

(ሓይሹ) ሕሹ

ብስፊሕ (ሀ) ከወነ (ለ) ገበረ (ሐ) መወተ (መ) ለወሰ ንመልከት።

ሀ) ከወነ

እነ ኮይነ

ንሰኻ ኩንካ

ንሰኺ ኩንኪ

ንሱ ኮይኑ

ንሳ ኮይና

2. መወተ

እነ እመውት

ንሱ ይመውት

ትእዛዝ

(ምወት) መት

ሕሉፍ

(መዊቱ) ሞይቱ

4. ዓወረ

እነ እዓውር

ንሱ ይዓውር

ትእዛዝ

(ዕወር) ዑር

ሕሉፍ

ዓዊሩ: ዒሩ

ለ) ገበረ

ገይረ	ጌርና
ጌርካ	ጌርኩም
ጌርኪ	ጌርክን
ገይሩ	ገይሮም
ገይራ	ገይረን

ሐ) መውተ

መ) ለወሰ

ሞይተ	ሚትና	ለይሰ	ሌሰና
ሚትካ	ሚትኩም	ሌሰካ	ሌሰኩም
ሚትኪ	ሚትክን	ሌሰኪ	ሌሰክን
ሞይቱ	ሞይቶም	ለይሱ	ለይሶም
ሞይታ	ሞይተን	ለይሳ	ለይሰን

አስተውላል፡ እቲ “የ” ፊደል ወይ ድምጺ ኣብ 1ይ ኣካል ንጽል፡ 3ይ ኣካል ንጽልን ድርብን ኪኣቱ ኽሎ ኣብቲ ዝተረፈ ግን ኣይኣቱን።

ምንጭዎት ቃላት

(ንመላመድን መወከስን)

ከወጎ	ቀተለ	መውተ	ለወሰ
ለማይ ግሲ (እርእስቲ)=ምኳን	ምቕታል	ምምዋት	ምልዋስ
ግሳዊ ኣገባብ=	ኣካውና	ኣቃትላ	ኣላውላ
ረቂቕ ስም=	ኩነት	ቅትለት	ሞት
ሰለሰ ቅጽል=	ከዋጂ	ቀታሊ	መዋቲ
ሰድሰ ቅጽል=	ክወጎ	ቅቱል	ምዉት
ትእዛዝ=	ኩን	ቅተል	መቐ
ቅዱም=	ኮነ	ቀተለ	ሞት
አተግባሪ=	መቐነጊ	መቕተሊ	መሞቲ
	(መኸወጎ)		(መጽወቲ)

ምሉእ ሓሳባት

ምሉእ ሓሳባት ኪበሃል ክሎ ብሓፈሻ በዓልቤትን ግሰን ተሳሓብን ዝሓዘ እርኑብ ሓሳብ ኪገልጽ ዚኽእል እኩብ ቃላት ኢዩ።

ንኣብተ

ሃብቶም ኣንበሳ ቀቲሉ

ሃብቶም=በዓልቤት(እቲ ምቕታል ብሃብቶም'ዩ ተፈጺሙ)

ኣንበሳ= ተሰሓቢ (እቲ ምቕታል ናብቲ ኣንበሳ ሓሊፉ)

ቀቲሉ= ግሲ (ተግባር ኣካዪዱ)

‘ሃብቶም ደቂሱ’ ክንብል ክሎና ግን በዓልቤትን ግሰን እኳ እንተ ኣለዉና፡ እቲ ግሲ (ደቂሱ) ተሳጋሪ ስለ ዘይኮነ እቲ ተግባር፡ ካብ ‘ሃብቶም’ ናብ ካልእ (ተሰሓቢ) ኪሓልፍ ኣይረኣን እሎ።

ንጡፍ ም.ሓሳብተ ኣብዚ ም.ሓሳብ'ዚ፡ እቲ በዓልቤት ሓደ ተግባር ምስ ዚፍጽም፡ እቲ ተግባር ናብቲ ተሰሓቢ ይሓልፍ።
ንኣብተ ስሎሙን ነብሪ ቐቲሉ

ልኡም ም.ሓሳብተ ኣብዚ ምሉእ ሓሳብ'ዚ እቲ ተግባር ዚፍጽም ዘሎ ንሱ በዓልቤት ይኸውን። ንኣብተ እቲ ኣንበሳ ብሃብቶም ተቐቲሉ

(እብዚ ኣሰራርግ'ዚ፡ ኣብ ቅድሚ በዓልቤት ‘ብ’ ኣብ ቅድሚ ግሲ ኽኣ ‘ተ’ ኣትዩ ንርኢ)

ተሰሓቢ

ተሰሓቢ ኪብሃል ክሎ የግዲ ሰም ኪኸውን ኣየድልን ኢዩ፡ ክንድሱም ተሰሓቢ'ውን ኣሎ።

ሃብቶም ነቲ ኣንበሳ ቀቲሉ።

ሃብቶም ቀቲሉ።

‘ዎ’ ነቲ ኣንበሳ ማለት ኢዩ

ተሰላቢ ከንድሰም ብዙይ ግሲ

በዓልቤት	ተሰላቢ ከ.ሰም ብዙይ ግሲ
እነ	ንኣይ
ንሰኻ	ንኣኻ
ንሰኪ	ንኣኪ
ንሱ	ንኣሉ
ንላኢዩ	ንኣኣ
ንሕና	ንኣና
ንሰኹም/ንሰኻትኩም	ንኣኹም (ንኣኻትኩም)
ንሰኸን/ንሰኻትከን	ንኣኸን (ንኣኻትከን)
ንሰም/ንሳቶም	ንኣሉም (ንኣታቶም)
ንሰን/ንሳተን ንኣኣን	(ንኣኣን) ንኣታተን

ተሰላቢ ከ. ሰም ምስ ግሲ (ቀተለ)

ሱር “እቐትል”

እኔ +

ንኣኻ	እቐትል + ኣኻ = (እቐትለኻ)
ንኣኪ	እቐትል + ኣኪ = (እቐትለኪ)
ንኣሉ	እቐትል + ኣሉ = (እቐትሎ)
ንኣኣ	እቐትል + ኣኣ = (እቐትላ)
ንኣኻትኩም/ንኣኹም... እቐትል + ኣኹም = (እቐትለኩም)	
(ንኣኻትከን) ንኣኸን..... እቐትል + ኣኸን = (እቐትለከን)	
(ንኣታቶም) ንኣሉም..... እቐትል + ኣሉም = (እቐትሎም)	
(ንኣታተን) ንኣኣን..... እቐትል + ኣኣን = (እቐትለን)	

እቲ ተሰማራሉ ዘሎ ተሰላቢ ከ. ሰም ኢዩ

ሱር “ይቐትል”

ንሱ

ንኣይ	ይቐትል + ኣኒ = (ይቐትለኒ)
ንኣኻ	ይቐትል + ኣኻ = (ይቐትለኻ)
ንኣኪ	ይቐትል + ኣኪ = (ይቐትለኪ)
ንኣሉ	ይቐትል + ኣሉ = (ይቐትላ)
ንኣኣን	ይቐትል + ኣኣን = (ይቐትለን)

ንኣና	ይቐትል + ኣና = (ይቐትለና)
(ንኣኹም) ንኣኻትኩም...ይቐትል + ኣኹም = (ይቐትለኩም)	
(ንኣኸን) ንኣኻትከን.....ይቐትል + ኣኸን = (ይቐትለከን)	
(ንኣሉም) ንኣታቶም.....ይቐትል + ኣሉም = (ይቐትሎም)	
(ንኣኣን) ንኣታተን.....ይቐትል + ኣኣን = (ይቐትለን)	

አዕማድ

ኣብ ትግርኛ ንኣደ ነገር ብኻልእ ኣካል ከተፈጽም ከሎኻ ከልተ ወይ ብዙሓት ነገራዊ ሕደም ኪዋሰኡ ከለዉን ከምኡ'ውን ኣደ ነገር ባዕሉ ኣብ ገዛእ ርእሱ ተግባር ኪፍጽም ከሎ ወይ ከኣ ምስ ብዙሓት ተግባራት ኮይኑ ተግባር ኪፍጽም ከሎ ዚገልጽ እተፈላለየ ግስታት ኣሎ። እዚ ኸኣ አዕማድ ይብሃል።

እምበኣር ነዚ ኣብዚ ዚሰዕብ ሰሌዳ ንመልከቶ።

ሰራሒ	ኣሰራሒ	ኣሳራሒ	ኣሰራሒ	ተሰራሒ	ተሳራሒ	ተሰራሒ
ጸሓፊ	ኣጽሓፊ	ኣጻሓፊ	ኣጸሓሓፊ	ተጸሕፊ	ተጸሓፊ	ተጸሓሓፊ
በልዕ	ኣበልዕ	ኣባልዕ	ኣበላልዕ	ተበልዕ	ተባልዕ	ተበላልዕ

ነዚ ግስታት እዚ ምስ እንዝርዝር ነዊሕ ምኃኑ ንርእ።

ንኣብ + “ቀተለ”

ሰራሒ + ቀተለ

ኣሰራሒ + ኣቕተለ (ንኣደ ሰብ ብኻልእ ሰብ ከም ዚመውት ገበረ)

ኣሳራሒ + ኣቃተለ (ኣብ ምቕቃል ኣገዝ)

ኣሰራሒ + ኣቃታተለ (ንኣደ ሰብ ወይ ጉጅለ ብኣደ ሰብ ወይ ብጉጅለ ከም ዚመውት እቲ ኣደ'ውን ከም ዚመውት ማለት እቲ ኣደ ነቲ ኣደ እቲ'ውን ነቲ ከም ዚቐትል ገበረ)

ተሰራሒ + ተቐትለ (ካልእ ሰብ ብዝፈጸሞ ቅትለት ሞተ)

ተሰራሒ + ተቐተለ (እቲ ኣደ ነቲ ካልእ ቀተለ)

ተሰራራሒ + ተቐታተለ (እቲ ሓደ ነቲ ካልእ ቀተለ እቲ ካልእውን ነቲ ሓደ ቀተለ)

አስተውዕል + ከም ደቀሱ: ከየደ: መወተ: ሓምበሰ: ጐየየ: ዚአመስሉ ግሳት ተሳገርቲ ስለ ዘይኮኑ አብ ተሰራሒን ተሰራራሒን ዘለዎም ቦታ ነቲ ባህርያቶም ይልውጦ ኢዩ።

በራሒ አበራሒ አበራራሒ ተበራሒ ተባራሒ ተሰራራሒ
ደቀሰ አደቀሰ አደቐቀሰ ተደቀሰ ተዳቐሰ ተደቐቐሰ
መጽአ አምጽአ አመጸጽአ
ረአየ አርአየ አረአአየ ተራአየ ተረአአየ

(ተዳቐሰ + ተደቐቐሰ ማለት ተሓጋጊዙ ደቀሰ ማለት'ውን ኪኸውን ይኸእል ኢዩ)። ነዚ አረባብሓ'ዚ ዚኸውን ሕጊ ንምውጻእ ጊዜን ቦታን ዚወሰድ ስለ ዝኾነ: እቲ አንባቢ ሓንቲ ግሲ ወሲዱ ንዓኡ ብምርባሕ: ንኣኡ ዚመስላ ኩለን ግስታት ከምኡ ከም ዚረብሓ ኪፈልጥ ይኸእል'ዩ።

ንኣብ + ናይ “ቀተለ” አረባብሓ እንተደኣ ርኢና ናይ “መረጸ” 'ውን ከምኡ ኢዩ። ናይ “ደቀሰ” (ማእከላይ ፈደል ዚጠብቕ) እንተርኢና'ውን ናይ “ቀጸለ” ከምኡ ኢዩ ወዘተ...

አቃተለ: አባልዐ: አሳተየ: አማጸአ... ዚብሉ ግስታት ግን ከም መስነይታ ተግባር በዓልቤት ዚዝውተሩ ኢዮም። ሓጋዚ አስራራሒ ከኣ ንብሎም።

ንኣብ + ንዓ አሳትየኒ: ብዙሕ ዝብላዕ ኣሎኒ'ሞ አባልዓኒ። ንተወሳኺ አብነት ዚኸውን “ቀተለ” ዚብል ቃል ንርእ።

በራሒ + ኣነ ነብሪ ቀቲለ
አበራሒ + ኣነ ነብሪ አቕቲለ
አበራራሒ + ኣነ ንጸላእተይ አቀታቲለ
ተሰራሒ + ሓደ ነብሪ ብኣይ ተቐትለ

ተሰራራሒ + ፈተውተይ ብኣይ ምኽንያት ተቐታተሉ
ሓጋዚ አስራራሒ + እተን አናጽ ሞኽ ስለ ዘበላኦ ኣቃቲለዮ

መጠንቀቂ + አበላልዓ: አስታታይ: አቀታትላ

አከያይዳ (አካይዳ): አረጋግጸ ወዘተ...

እዞም ኣብ ላዕሊ እተጠቐሱ ግስታት ስማዊ ሓረጎች ኢዮም።

ንኣብ + አበላልዓ = ናይ ምብላዕ አገባብ

አቀታትላ = ናይ ምቕታል ሜላ ወዘተ... ማለት ኢዩ።

ንኣብ + አበላልዓኻ አዓርዮ

አዘራርባኻ ኣይትጸይቕ

ቅጽል

ቅጽል ዚበሃል ንሓደ ነገር ብኹነታቱን ትሕዝቶኡን ቅርጹ ን ጠባይን ባህርያቱን መልክዑን ወሰን ዘትሕዝ ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ። ቅጽል ንስም ጥራይ ዘይኮነስ ንክንድስም'ውን ይውሰኖ ኢዩ።

ቀዪሕ ፈረስ: ነዊሕ ኣም: ትሑት ጋሻ: ሕማቕ መዓልቲ: ንሱ ሓያል ኢዩ: ንሳ ፈኳስ ኢያ ወዘተ... እዞም ኣብ ትሕቲኦም ተሰሚሩሎም ዘሎ ቃላት ንስምን ንክንድስምን ስለ ዚውሰኑ ቅጽላት ኢዮም።

11 ዓይነት ቅጽላት ኣለዉ: ንሳቶም ከኣ:-

- ሀ) ናይ ሕብሪ ቅጽል
- ለ) ናይ ቅርጺ ቅጽል
- ሐ) ናይ ዓይነት ቅጽል.....

.....መ) ናይ ወገን ቅጽል
ለ) ናይ አሃዝ ቅጽል
ረ) ናይ መአዝን ቅጽል
ሸ) ናይ መለከዒ ቅጽል
ቀ) ናይ አመልካቲ ቅጽል
በ) ናይ ዋንነት ቅጽል
ተ) ናይ ሕቶ ቅጽል
ነ) ዘይውሱን ቅጽል
አ) አዛማዲ ቅጽል

ሀ) ናይ ሕብሪ ቅጽል፡ ጸሊም (ጸላም)፡ ጸዕዳ፡ ቀደሕ፡ (ቀደሕ)፡
ብጫ፡ ሓምላይ፡ ቀጠልያ፡ ቡናዊ (ቡናዊት)፡ ሰማያዊ
(ሰማያዊት)፡ ፈገላይ፡ ሓምኹሽታይ...

ለ) ናይ ቅርጺ ቅጽል፡ ከቢብ (ከባብ)፡ ሸሊሕ (ሸላሕ)፡
ወጥዋጥ፡ ነዊሕ (ነዋሕ)፡ ሓጺር (ሓጺር)፡ ደጉዳግ ...

ሐ) ናይ ዓይነት ቅጽል፡ ሓያል፡ ድኹም (ድኹምቲ)፡ ርሱን
(ርሱንቲ)፡ ዝሐል (ዝሐልቲ)፡ ቊጠሶ (ቊጠሶቲ)፡ ሕያዋይ
(ሕያወይቲ)፡ ጨካን

ሓድሓደ ጊዜ እቶም ካብ ግሲ እተወሰዱ ቅጽላት ክልተ
ሳድስ ቅጽላት የርእዩ ኢዮም።

ንኣብ+	ግሲ	ሳድስ ቅጽል	ቅጽል
		(ሀ)	(ለ)
ለረቐ	በሩቕ		በራቕ*
በልዐ	ብሉዕ		ብላዕ
ቀተለ	ቅቱል		ቅታል
ወጽኦ	ውጽኦ		ውጻኦ
ደርበየ	ድርቡይ		ድርባይ....

*ኣብ (ለ) ዘለዉ ሰሉስ ቅጽላት እቲ ማእከላይ ፊደላቶም ኪጠብቑ ይግባእ።

ተወላኺ፡ ካብ ግሲ ዚወጽእ ቅጽል (ሳድስ ቅጽል)

ግሲ ሳድስ ቅጽል ኣንስታይ

ወጽኦ	ውጽኦ	ውጽኦቲ
በረቐ	በሩቕ	በርቕቲ
በልዐ	ብሉዕ	ብልዕቲ
ረሰነ	ርሱን	ርሰንቲ
ጸሓፊ	ጽሑፍ	ጽሕፍቲ
ባረኸ	ብሩኽ	ብርኽቲ
መረቐ	ምሩቕ	ምርቕቲ
መረጸ	ምሩጽ	ምርጽቲ

ንኣብ+ ብሩኽ መዓልቲ፡ ምሩቕ ቂልዓ፡

ርሱን እቶን፡ ጽሑፍ ታሪኽ፡ ብጽእቲ ለይቲ...

አስተውዕል+ ኣብ ትሕቲ (ሀ) ዘሎ ሳድስ ቅጽል
እንስታይ ጸታ ኪህሉዎ ክሎ፡ ኣብ ትሕቲ (ለ) ዚርከብ ግን
የብሉን።

ተወላኺ፡ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ንሓደ ሰም ከም
ቅጽል ከንጥቀመሉ ንኸእል ኢና።

ንኣብ+ ኣድጊ በረኻ፡ ወዲ ዓዲ፡

አፍ ደገ፡ ድቃስ ለይቲ፡

ቤት ትምህርቲ፡ ሕማም ዓሶ፡

ትምህርቲ ሰንበት፡ ደርሆ ማይ፡

እቶም ኣብ ትሕቲእም ተሰማሩሎም

ዘሎ ቃላት ሰም እኳ እንተ ኾኑ፡ ከም

ቅጽል ኢዮም ዘገልግሉ። “ኣድጊ በረኻ”

ክንብል ክሎና “ናይ በረኻ ኣድጊ”

ማለትና ኢዩ ካልእ እውን ከምኡ።

ቅጽል

(መ) ናይ ወገን ቅጽል

“ዊ” “ዊት” እናእቶና እውን ካብ ሰም ቅጽል ነውጽእ ኢና

(እዚ ግን ካብ ግእዝ ዝወጸ ኣገባብ ኢዩ)።

ኤርትራ፡ ኤርትራዊ፡ ኤርትራዊት

ኤርትራውያን

እዚ ኣብ ላዕሊ ተጠቂሱ ዘሎ ኣብነታት ኪበዝሖ ከሎ እቲ ብ“ዊ” ዝውድእ “ውያን” እቲ ብ“ዊት” ዚውድእ ክኣ “ውያት” ይኸውን።

ይኹን’ምበር፡ ኩሉ ብ“ውያን” ክም ዚውድእ ምግባሩ ግንን እናኾነ ይኸይድ ኣሎ።

“አይ” “ታይ” “ቶት” “ዋይ” “ዎት” ዚውሰኹ’ውን እሎ (እዚ ናይ ትግርኛ መሰረት ዝሓዘ ኢዩ)።

ነጻላ

ሓማሴን= ሓማሴናይ (ሓማሴናዊ)

ትግራይ= ትግራዊ

ዓንሰባ= ዓንሰባይ

ብዝሒ

ሓማሴኖት

ትግራዎት (ትግራውቶት)

ዓንሰባቶት

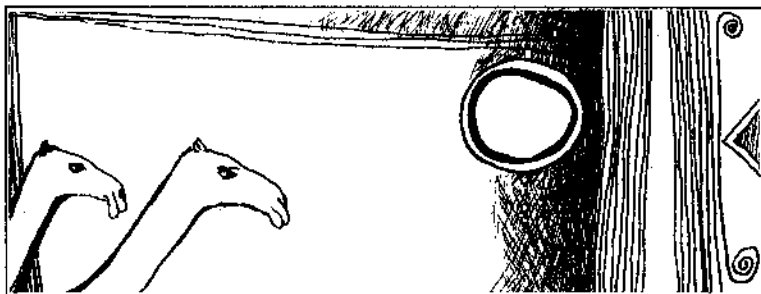
እዚ ኣብ ኣንስታይ ኪቐየር ከሎ “ዋይ” ወይ “ታይ” ናብ “ወይቲ” ወይ “ተይቲ” ይልወጥ።

ንኣብተ ትግራዊ=ትግራውተይቲ

ዓንሰባይ=ዓንሰባተይቲ ወዘተ...

(ሰ) ናይ ኣሃዝ ቅጽል፡

ተርታዊ፡- ሓደ፡ ክልተ፡ ሰለስተ፡ ኣርባዕተ...

ቅጽል

መዓርጋዊ፡- ቀዳማይ፡ ካልኣይ፡ ሳልሳይ፡ ራብዓይ ...

እዚ ክምቲ ኣብ ክሰም ተዋሂቡ ዘሎ ክነሱ፡ ምስ ሰም ጥራይ ኢዩ ዚዝውተር፡

ንኣብ፡-ሓደ ሰብኣይ፡ ክልተ ነገራት፡ ሚእቲ ዓመት፡ ሰባ

ዘመናት ወዘተ...

ቀዳማይ መልእኸቲ ጳውሎስ፡ ሳልሳይ መጠንቀቂ፡

መበል ሚእቲ ሰምዕታ፡ መበል ሽሕ ዘመን...

(ረ) ናይ መኣዝን ቅጽል

ታሕተዋይ፡ ሳዕለዋይ፡ ደቡባዊ፡ ሰሜናዊ

ንኣብተሳዕለዋይ ደርቢ፡ ሰሜናዊ ባሕሪ ...

(ሸ) መለክዒ ቅጽል፡ ዚበሃሉ ሊሶ፡ ርብዒ፡ ካዕባት፡ ንፍቂ፡

እንተላም፡ ያሒት፡ ድርብ፡ ሓደ ኣፍ፡ ሓደ ኢድ፡ ዕጽፊ፡ ፍርቂ፡ ዕሰሪት፡ መሰለሰ፡ ዕማኹ፡ ጭብጦ፡ መለሊኹ፡ ገረወኛ፡ ርብዒት፡ ሕፍንቲ፡ ወዘተ ኢዮም።

እዚ ኣብ ላዕሊ ተጠቂሱ ዘሎ ቃላት ክም ክሰም ኮይኑ’ውን የገልግል ኢዩ። ማለት ንበይኑ ኪዝውተር ከሎ ክሰም፡ ምስ ሰም ኪኣቱ ከሎ ክኣ ቅጽል ይኸውን።

ክም ቅጽል ኮይኑ ኪኣቱ ከሎ፡ ዕማኹ ሓርጭ፡ ገረወኛ (ገረወይና) ጠሰሚ፡ ድርብ ጭቆና፡ ርብዒ ኪሎ ወዘተ...

ክም ክንድሰም ኮይኑ ኪኣቱ ከሎ፡ ሓደ ሲሶ ጠፊኡ፡ ርብዒ ኣትርፈሉ፡ ዕሽርካ ናብ ቤተክርስቲያን ኣምጽኦዮ፡ ሓደ ኢድ ንዓኹ፡ ክልተ ኢድ ንኣይ ...

(ቀ) ኣመልካቲ ቅጽል፡ ንሓደ ነገር ወይ ኮነታት ንምንጻር

ዘመልክት ቃላት ኢዩ።

ንኣብተ+እዚ እቲ እዚኣቶም እቲኣቶም

እዚኣ እቲኣ እዚኣን እቲኣተን እዚኣም እቲኣም

እዞም እቶም እዞን እተን

መብዛሕትኡ ጊዜ እዞም ኣብ ላዕሊ ተዘርዚሮም ዘለዉ ቃላት፡ ክም ቅጽል ኮይኖም ኪዝውተሩ ክለዉ ድርብ መመልከቲ ይብሃሉ፡ ማለት ኣብ ቅድሚ ሰምን ድሕሪኡን ይኣትዉ።

ንኣብተ እዚ ሰብ’ዚ። እቲ ሕጻን’ቲ። እዞም ጎይታ’ዚኣም

ሕያዋይ ኢዮም። እዞን ሰበይ’ዚኣን ለባም ኢዮን።

እተን አላገድገን ናትና ኢየን...

ከም ክሰም ኮይኖም ከገልግሉ ከለዉ ግን ንጽል

መመልከቲ ኢየም ዚብሃሉ።

ንእብ+ እቲአ ጽልልቲ ኢያ። እዚአቶም አይረብሑን

ኢየም።

(በ) ናይ ዋንነት ቅጽል

ምስ ስም ዚዝውተሩ ዋንነት ዘመልከቱ ቃላት ወይ ድሕረ-
ቃላት ኢየም። ንላቶም ከአ እዞም ዚሰብሉ ኢየም።

አይ: ካ: ኪ: ኢ: ኣ: ና: ኩም: ከን: ኦም: ኦን።

ንእብ+ መጽሓፍ+ አይ = መጽሓፍይ

መጽሓፍኩም: መጽሓፍኪ: መጽሓፍከን

መጽሓፍኪ: (መጽሓፍ+አም) = መጽሓፍም

(መጽሓፍ+ኡ) = መጽሓፉ: (መጽሓፍ+አን) = መጽሓፈን

(መጽሓፍ+ አ) = መጽሓፋ: መጽሓፍና ...

(ተ) ናይ ሕቶ ቅጽል ምስ ስም ዚእቱ ቅጽል ዝሓዘ ናይ

ሕቶ መበገሲ ኢዩ።

አየናይ: እንታይ: እንታዋይ: ከንደይ ወዘተ...

ንእብ+ አየናይ መገዲ ንውሰድ: እንታይ መዓልቲ ኢና

ዘሎና: ከንደይ ደቂ አለዉኻ!

(ነ) ዘይውሱን ቅጽል ወሲኖም ዘይገልጹ ቅጽላት ኢየም።

ቅሩብ: ብዙሕ ውሑድ: ማንም: ነፍሰወክፍ: ኩሉ ወላሓደ: ካልእ ወዘተ...

ንእብ+ ማንም ሰብ ከይአቱ። ነፍሰወክፍ ተመሃራይ። ካልእ

መዓልቲ። ወዘተ...

(አ) እዛማዲ ቅጽል ንኸልተ ሓሳባት ዘዛምድ ቅጽል ኢዩ።

...ከም... እት... ከም... ዝ: ወዘተ...

ንእብ+ 1. ንሰኻ ትመጽእ 2. እቲ መዓልቲ ንገረና

= ንሰኻ አየናይ መዓልቲ ከም እትመጽእ ንገረና

1. እነ አይፈለጥኩን 2. ሰባት አለዉ

= እነ ከንደይ ሰባት ከም ዘለዉ አይፈለጥኩን

ተወላኺ+ ካብ ግሲ እተወሰዱ ቅጽላት (ሳልስ ቅጽል

ወይ ቅጽላዊ ስም)

ግሲ= ቅጽል (አንስታይ)

ባረኽ= ባራኽይ: ባራኽ (ባራኽት)

ቀተሊ= ቀታላይ: ቀታሊ (ቀታሊት)

ሰሓቢ= ሰሓባይ: ሰሓቢ (ሰሓቢት)

ጸሓፊ= ጸሓፋይ: ጸሓፊ (ጸሓፊት)

ነቲ ቅጽል ናብ አንስታይ ንምልዋጥ ነቲ ተባዕታይ

ቅጽል “ት” ፊደል ከንውሰኽሉ ይግባእ።

ዝበዝሕ ጊዜ ነቲ ናይ ተባዕታይ ቅጽል መወዳእታ

አብ ከንዲ ሳልስ: ራብዕ ጌርና “ይ” ንውሰኽሉ ኢና።

ባራኽ= ባራኽይ

ቀታሊ= ቀታላይ

ሰሓቢ= ሰሓባይ

ጸሓፊ= ጸሓፋይ

አስተውዕል+ ጸሓፋይ ነቲ ንግዜኡ እናጸሓፈ ዘገግል

ሰብ ወይ መሳርሒ ይወሃብ

ጸሓፊ ግን ነቲ ከም ሞያ ገይሩ ዚጽሕፍ ዚወሃብ ቃል ኢዩ።

ንእብ+ አብራሃ ጸሓፊ ኢዩ (አብ ቤት ጽሕፈት ይሰርሕ)።

ሰለሙን ጸሓፋይ ኢዩ (ምጽሓፍ ይፈቱ)

ናይ ቅጽላዊ ስም እተፈላለዩ ባሕርያት

አብ ትግርኛ ሓደ ካብ ግሲ እተወሰደ ቅጽል: ክልተ ወይ ከአ
ሓሓሊፉ ሰለስተ መልክዕ ኪህልዎ ይኽእል።

143 1446 1(6)34

ጸራቢ = ጸራባይ = (የለን)

በላፒ = በላዓይ = (የለን)

መንጣሊ = መንጣላይ = መንጣላ

ጐማዲ = ጐማዳይ = ጐማዳ

ወሐጢ = ወሐጣይ = ወሐጣ

ዓጻዲ = ዓጻዳይ = ዓጻዳ

ንኣብተ ቀስ ኢልካ ብላዕ መንጣላ። ሃርጐምጐም ኣይትበል ወሐጣ።

መጠንቀቂ፡

ናይዞም ኣብ ላዕሊ ተጠቂሶም ዘለዉ ቅጽላዊ ስማት ኣረባብሓ ንመልከት።

ንጽል	ብዙሕ	ንጽል	ብዙሕ
ጸራቢ	ጸራብቲ	ጸራባይ	ጸራብ
በላዒ	በላዕቲ	ዓጻዳይ	ዓጻዳ

ቅርጽታት ቅጽል

ኣብ ትግርኛ ሾብዓተ ቅርጽታት ቅጽልን ስማዊ ቅጽልን ኣለዉና፡ ካባታቶም ከንወጽኦ ከኣ ኣይንኸእልን።

- (1) 6.2.6= ጽቡቕ፡ ጥመር፡ ፍጹም፡ ምሉእ
- (2) 6 626= ድልዱል፡ ጽንቡር፡ ቅርጹው ህንጹው፡ ሕልኩስ
- (3) 136= ነዊሕ፡ በሊሕ፡ ቀዱሕ፡
- (4) 646= ጽማቕ፡ ቅዳሕ፡ ሕማቕ፡ ቅላዕ፡ ብላዕ
- (5) 6646= ሕርሓር፡ ቅንጣብ፡ ሕንኳዝ
- (6) 146= ጸማም፡ በራሕ፡ ከፋት፡ ገታር
- (7) 4646= ሃብታም፡ ሃርጓም፡ ማዕጓር
- (8) 1646= ገልዳም፡ ጀልጋድ
- (9) 143= ቀታሊ
- (10) 134= ዓጺዳ
- (11) 1634= መንጣላ
- (12) 1446= ጸራባይ
- (13) 4643= ኣምባሲ
- (14) 4143= ኣገዳሲ
- (15) 634= ፍሒራ
- (15) 41443= ኣስናዳኢ

ስራሕን መሳርሕን ቅጽል

ስራሕን መሳርሕን ቅጽላዊ ስም፡ ከም ሰራሒ ብ “ኣ” ኪጅምር ከሎ፡ ከም መሳርሒ ከኣ ብ “መ” ይጅምር።

ንኣብተ ሰራሒ = ኣገልጋሊ፡ መስርሒ = መገልገሊ

መብዛሕትኦ ግዜ እቲ ብ”ኣ” ዚጅምር ንሰብ፡

እቲ ብ”መ” ዚጅምር ድማ ንኣቕሓ ኢዩ ዚውሃብ።

ንኣብተ ኣብርሃም ኣገልጋሊ ኢዩ። ኣሕጻቢ ምጃን

ኣይትጽላእ። እቲ መስሒሊ ኣበይ ኣሎ። መግሓጢ ኣምጽእ*

ናይ ቅጽል ምንጽጓር

ንኸልተ ወይ ሰለስተ ነገራት ንምንጽጓር ብሰለስተ እተፈላለዩ መገዲ ሓሳባትና ከንምስርት ንኸእል።

1ይ ማዕርነት፡ ንምግላጽ

2ይ ብልጽት ”

3ይ ጸብለልታ ”

4ይ ዓብላልነት ”

1ይ፡ ማዕርነት ንምግላጽ፡ ‘ከም’ ዚብል ቃል ነዘውትር።

- ስሎሞን ከም ኣንበላ ሓይል ኢዩ

- ጐራሓት ከም ተመን ገርህታት ከም ርግቢት ኩኑ

- ጨካን ከም ሞት

2ይ፡ ብልጽት ንምግላጽ እቲ መደባዊ ቅጽል ኣይዝውትርን።

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ብቕጽል ጌርካ ምንጽጓርን ምውድዳርን ምብልላጽን ዘይከኣል ስለ ዝኾነ፡ ሽሕፃ ኣብቲ ኣርእሱቲ ናይ ቅጽል ምንጽጓር ኢልናዮ እንተ’ሎና፡ ብሓቂ ኣዘራርባ ግን ናይ ግሲ ምንጽጓር ኢዩ።

እምበኣር ብልጽትን፡ ጸብለልታን፡ ንምግላጽ እቲ ኣነዘውትሮ ቃል ካብ ቅጽል ዝወጸ ናይ ህሉው ግሲ ይኸውን።

* ሓድሓደ ግዜ ግን ንስብውን ብ”መ” ዚጅምር ቅጽላዊ ስም ንህቦ ኢና። ንኣብተ መላገጺ፡ መታሰሊ...

ቅጽል

ንኣብተ ኣነ ካብ ዮናስ እህብትም (ካብ ግሲ ሃብተመ)
ንሱ ካባይ ይደኪ (ካብ ግሲ ደኸየ)

መዘኻኸሪ፡ ‘ናይ ቅጽል ምንጽጻር’ ምእንቲ ኪበሃል እቲ
ናይ ህሉው ግሲ ቀጥ ኢሉ ካብ ቅጽል ዝወጸ
ኪኸውንይግባእ።

ንኣብተ ጽቡቕ = እጽብቕ ፡ ትጽብቕ ፡ ንጽብቕ...
ከፉእ = እኸፍእ ፡ ትኸፍእ ፡ ንኸፍእ...
ጨካን = እጭከን ፡ ትጭከን ፡ ንጭከን...
ነዊሕ = እነውሕ ፡ ትነውሕ ፡ ንነውሕ...

አስተውዕል፡ እቲ ህሉው ግሲ ካብ መደባዊ ግሲ
እተወሰደ እንተደኣ ኮይኑ ግን፡ ከደናግር ይኸእል
ኢዩ።

ንኣብተ “ኣነ ካብኡ እጐዪ” ከንብል ከሎና ንኣኡ
ብምፍራሕ ካብኡ እሃድም ኪመስል ሰለ ዚኸእል፡
“ኣነ ካብኡ ብዝያዳ እጐዪ” ምባል ይምረጽ።

3ይ፡ ጸብለልታ ንምግላጽ እቲ ሕጊ ልክዕ ከምቲ ኣብ
‘ብልጸት’ ዘዘውተርናዮ ኪኸውን ከሎ፡ እንወሰኹ ቃላት ኣሎ።
እዞን ቃላት እዚኣተን ናይ ጸብለልታ ተውሳኸግላት ኢየን። ።

ንሳተን ከኣ፡ ንሳዕሊ፡ ኣዚዩ፡ ብዘይ መጠን፡ ኣጸቢቹ፡ ብዝያዳ፡
ኣብሊጹ፡ ኣዓርዩ፡ ወዘተ... ዚብላ ኢየን።

<u>ቅጽል</u>	<u>ግሲ</u>	<u>ብልጸት</u>	<u>ጸብለልታ</u>
ጽቡቕ	ኣነ እጽብቕ	ኣነ ካብኡ እጽብቕ	ኣነ ካብኡ ኣዚዩ እጽብቕ
ነዊሕ	ንሕና ንነውሕ	ንሕና ካብኣ ንነውሕ	ንሕና ካብኣ ኣብሊጽና ንነውሕ
ጸሊም	ንሰኻ ትጽልም	ንሰኻ ካባይ ትጽልም	ንሰኻ ካባይ ኣዓሪኻ ትጽልም

ቅጽል

አስተውዕል፡ ናይ ጸብለልታ ተውሳኸግላት
ይረብሓ ኢየን፡ ኣዚዩ፡ ኣዚያ፡ ኣዚዩ...
ኣጸቢቹ፡ ኣጸቢቹ፡ ወዘተ...

4ይ፡ ዓብላሊ ቅጽል ንምምስራት ነቲ ካብ ቅጽል ዚወጽእ
ግሲ ናብ ቅዱም ለዊጥና “ዝ”ዚብል ፊደል ኣብ ቅድሚኡ
ንገብረሉ።

ቅጽል ግሲ
ጽቡቕ = ዝጸበቐ ዝጸበቐኩ ዝጸበቐካ ወዘተ...
ነዊሕ = ዝነውሐ ዝነዋሕኩ ዝነዋሕካ...
ቀጢን = ዝቐጠነ ዝቐጠንኩ ዝቐጠንካ...

ዓብላሊ ቅጽል ነቲ ምስ ኩሉ ነገር ተነጻጺሩ ዓብላልነት ዝረኸበ
ነገር ዘመልከት ሰለ ዝኾነ ካብ ኩሉ ኣብ ምሉእ ዓለም ኣብ ኩላ
ምድሪ ወዘተ ዚብሉ ቃላት መካይድቱ ኢዮም።

ንኣብተ ኣነ ካብ ኩሉ ዝጸበቐኩ ሰብ እየ።
ንሱ ኣብ ምሉእ ዓለም እተፈልጠ ሰብ ኢዩ።
ንሳ ኣብታ ክፍሊ ዝነፍዐት ተመሃሪት ኢያ።

እንተኾነ ግን ምስ ዓብላሊ ቅጽል “እቲ ኣዚዩ” ዚብል ናይ
ጸብለልታ ቅጽል ምዝውታር ጌጋ ኣይኮነን።

- ኣነ ካብ ኩሉ እቲ ኣዚዩ ዝጸበቐ ሰብ እየ።
- ንሱ ኣብ ምሉእ ዓለም እቲ ኣዚዩ እተፈልጠ ሰብ ኢዩ።
- ንሳ ኣብታ ክፍሊ እታ ኣዚያ ዝነፍዐት ተመሃሪት ኢያ።
ወይ ከኣ
- ኣብታ ክፍሊ እታ ኣዚያ ዝነፍዐት ተመሃሪት ንሳ ኢያ።

ብሳደባዊ ቃል ምንጽጻር

ሳድስ ቃል ዚብሃል፡ ምስ ‘በለ’ ዚዘውተር ዓይነት ግሲ ኢዩ።

<u>ቅጽል</u>	<u>ሳድስ ቃል (ግስ ደላዪ)</u>
ጽቡቕ	ጽብቕ
ነዊሕ	ንውሕ

ተውሳከግሰ

ቀጢን

ቅጥን

ረጉድ

ርጉድ

ሓጺር

ሕጽር

ሳድስ ቃል አብ ናይ ምንጽጻር ስራሕ ኪሳተፍ ከሎ 'ዝ' 'በለ' ዚብል ቃላት የኸትል።

ንኣብ+ ንሱ ካባይ ሕጽር ዝበለ ኢዩ

ንሱ ካባይ ቅሩብ ርጉድ ዝበለ ኢዩ

ንሕና ካባኻትኩም ንውሕ ዝበልና ኢና

ከምኡ'ውን ምስ ናይ "በለ" ረባሕታ ቅሩብ፡ ዳርጋ፡ ብመጠኑ ዚብላ ቃላት ኣኸቲልና ንጥቀመሉ።

ንኣብ+ ንሱ ካባይ ዳርጋ ጽብቕ ይብል

ንሳ ካባይ ቅሩብ ስንፍ ትብል

ተውሳከግሰ

ተውሳከግሰ፡ ንግሰን ንቕጽልን፡ ንኻልእ ተውሳከግሰን፡ ዚውሰን ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ።

እዚ ክፍሊ ሰዋሰው'ዚ ነቲ ከመይ ኢሉ፤ በየናይ መገዲ፤ መኣስ፤ ብኸመይ፤ ብምንታይ ምኽንያት፤ ኣበይ፤ ወዘተ እናበለ ዚቐርብ ሕቶ መልሊ ይህበሉ።

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ 7 ዓይነት ተውሳከግሰ ኣሎ።

(ሀ) ናይ ግዜ ተውሳከግሰ

(ለ) ናይ ቦታ ተውሳከግሰ

(ሐ) ናይ ኣገባብ ተውሳከግሰ

(መ) ናይ ዓቕን ተውሳከግሰ

(ሰ) ናይ ምኽንያት ተውሳከግሰ

(ረ) ኣፍራሲ ተውሳከግሰ

(ሸ) ናይ ሕቶ ተውሳከግሰ

ሀ) ናይ ግዜ ተውሳከግሰ ነቲ መኣስ፤ በየናይ ግዜ፤ እናበለ

ተውሳከግሰ

ዚቐርብ ሕቶ ይምልሽ። ሎሚ፡ ትማሊ፡ ጽንሕ ኢሉ፡ ደንጉዩ፡ ቀሪቡ፡ ሽዓ፡ ኣሻቡኡ...

ንኣብ+ ትማሊ መጺኡ። ሽዓ መጺኡ። ደንጉዩ ዝመጸ ዜና።

ለ) ናይ ቦታ ተውሳከግሰ ነቲ፡ ኣበይ ቦታ፤ ኣበየናይ፤ በየናይ ወዘተ... እናበለ ዚቐርብ ሕቶታት ይምልሽ።

ኣብዚ፡ ኣብቲ፡ ናብዚ፡ በዚ፡ በቲ፡ ናብ ኩሉ፡ ኣብ ኩሉ፡ ኣብ ፈቐዳኡ፡ ኣበየ ቦታኡ፡

ንኣብ- ኣብቲ ኸድ። ኣብ ፈቐዳኡ ተዘርጊሑ ኣሎ። በቦታኡ ኣትሕዞ። ናብዚ ምጻእ።

ሐ) ናይ ኣገባብ ተውሳከግሰ ነቲ ከመይ ገይሩ፤ ከመይ

ኢሉ፤ ብኸመይ መገዲ፤ ዚብል ሕቶታት መልሲ ይህበሉ።

ብሓይሊ፡ ብሰላም፡ ብህድሕት፡ ብርግጽ፡ ብጥበብ፡ ብሜላ፡ ብብልሓት፡ ብጭከና፡ ብነድሪ ወዘተ...

ኣብዚ ጊዜ'ዚ ክልተ መገድታት ንጥቀም።

1. ነቲ ናይ ረቂቕ ስም "ብ" ዚብል ፊደል ብምውሳኽ

2. ንገሊኦቶም ቃላት ናይ "በሃለ" ረባሕታ ብምውሳኽ

ንኣብ+ ቀስ ኢሉ ከደ። ብህድሕት ተዛረበ። ብሰላም

ዓረፈ። እቲ ንጉስ ብጭከና ገዝኦ። ንሳ ብነድሪ ተበኣሰቶ።

ርግእ ኢልካ ዕየ ወዘተ....

መ) ናይ ዓቕን ተውሳከግሰ ንቕጽል፡ ንግሲ ወይ ከኣ ንኻልእ ተውሳከግሰ ዚውሰን ቃል ኢዩ።

ኣዚዩ፡ ብዚይመጠን፡ ብፍጹም፡ ብጭራሽ ...

ንኣብ+ ኢዮብ ብዚይ መጠን ሓያል ኢዩ። ንሱ ኣዚዩ

ርጉም ነበረ። ብጭራሽ ኣይረኣኹዎን። ምሒር ሓሪቐ

ነበረ...

ሰ) ናይ ምኽንያት ተውሳከግሰ ምኽንያት ወይ ጠንቂ ዚገልጽ

ተውሳከግሰ

ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ። ስለዚህ፡ በዚ ምኽንያት'ዚ፡ በዚ

እተሳሰሉ፡ መጠረስታኡ፡ በዚ ሳዕቤን'ዚ...

ንኣብ:- ንሱ ብሰርና ሞተ። በዚ እተሳሰሉ ተቃተሉ።

መጠረስታኡ ፍትሕ ኮነ።

ረ) አፍራሲ ተውሳከግሰ ንሓደ ውሁብ ሓሳባት ዘፍርስ ቃል ኢዩ።

ደኣ፡ ግን፡ እንተኾነ ግን፡ ኣይ...ን፡ ዘይ፡ ከይ፡ ነይ፡

ይትረፍ'ዶ፡ ያእ፡ ቶባ፡ ሽሕ'ኳ፡ ኣይፋልን፡ ኣበደን ...

ንኣብ:- ግርማይ ሃብታም ኢዩ እንተኾነ (ግን) በቃቕ ኢዩ። ሽሕ'ኳ ሰላም እንተ ሰፈነ ቅሳነት የሎን...።

ሸ) ናይ ሕቶ ተውሳከግሰ ሕቶ ዘቐርብ ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ።

ከመይ፡ ሰለምንታይ፡ መዓስ፡ በየናይ መገዲ ...

ንኣብ+ መኣስ መጸእካ፤ ብኸመይ መገዲ ሰሪሕካዮ፤

ስለምንታይ ሞኽ ተብለና ኣሎኻ፤

ቀ) ናይ ደረጃ ተውሳከግሰ ነቲ ብኸመይ ኢሉ፤ በየናይ

መገዲ፤ እናበለ ዚሓትት ናይ ኣገባብ ተውሳከግሰ

ብደረጃ መገዲ ይምልሸሉ። እዚ ኸኣ ብቐዳማይ ካልኣይ

ሳልሳይ ደረጃታት ይግለጽ።

ንኣብ+ ብኸመይ መገዲ ተዋገሰ፤

1. ብትብዓት ተዋገሰ

2. ብኣዚዩ ትብዓት ዝመልኦ መገዲ ተዋገሰ

ከመይ ኢሉ ወጸ፤

1. ቀስ ኢሉ ወጸ

2. ብዘይ መጠን ቀስ ኢሉ ወጸ

ከመይ ኢሉ ተዛረበ፤

1. ዘድኣ ኢሉ ተዛረበ

2. ኣዚዩ ህድኣ ኢሉ ተዛረበ። ከምኡ'ውን ብኣዚዩ

ዝዓበየ ትብዓት ተዋገሰ። ብኣዚዩ እተራቐቐ መገዲ

ተዛረበ...ብምባል 3ይ ደረጃ ክንውሰኽ ንኸእል ኢና።

መስተጻምር

መስተጻምር

ንቓላትን ምሉእ ሓሳባትን ዘተኣሳስር ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ።

ን...ን፡ ስለዚ፡ እሞ፡ ከኣ፡ ድማ፡ እምበኣር፡ ድሓር፡ ሽዑ ምናልባት፡

ግን፡ ይትረፍ'ዶ ...

ንኣብ+ ብርሃንን ግርማይን ኣሕዋት ኢዮም

- እቲ ክዳን ሕሱር ኢዩ ስለዚ ኣይትግዝእዮ

- እቲ ኣንበሳ ከኣ ብቐጥታ ገፃረ

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ሰለስተ ዓይነት መስተጻምር ኣሎ።

(ሀ) ምኽንያታዊ መስተጻምር

(ለ) መፍረሲ መስተጻምር

(ሐ) መነጻጸሪ መስተጻምር

ሀ. ምኽንያታዊ መስተጻምር+ ስለ፡ ዝ፡ ዘ፡ ከመይሲ፡

ምእንቲ... ንኣብ+ ምእንቲ ሰላም ብዙሓት ተሰዊኦም

ለ. መፍረሲ መስተጻምር+ ሽሕ'ኳ፡ እንተ፡ ዘይ፡ ከይ፡ ይኹን፡

ኣይኹን፡ እንተኾነ፡ ዝኾነኹይኑ፡ እንተዘይኮነ፡

ይኹን'ምበር

ንኣብ+ ስተዮ፡ እንተዘይኮነ ክኸዕዎ እየ

1.ይኹን እምበር 2.ዝኾነ ኾይኑ 3.እንተ ኾነ 4.እንተ ዘይኮነ ከም ግሲ ከም ክልተ ቃላት ኪጸሓፉ ይግባእ።

1.ይኹንእምበር 2. ዝኾነኩይኑ 3. እንተኾነ 4.እንተዘይኮነ፡

ከም ከም መስተጻምር ከም ሓደ ቃል ይጸሓፉ።

ከም መስተጻምር+ 1. ይኹንእምበር

ኣይተሓገሙሉን 2. ዝኾነኩይኑ እቶ በሎ 3.

እንተኾነ ኬድካ ብጽሓዮ 4. ውጻእ እንተዘይኮነ

መስተዋድድ

ክነግረልካ እየ።

ከም ግሲ + አብኡ ይኹን፡ እምበር አይተልዕሎ 2.

እቲ ዝኾነ፡ ኮይኑ እሎ፡ ረስዓዮ 3. ምናልባሽ ንሱ

እንተ ኾነ፡ አረጋግጽ 4. ፊትኖ እንተ ዘይኮነ ናባይ

ግደፎ።

ሐ. መነጻጸሪ መስተጻምር + ካብ ንኣብተ ተስፋይ ካብ ግርማይ ይነውሑ

መስተዋድድ

አብ መንጎ ሰምን ክንድስምን፡ አብ ምሉእ-ሓሳባት ዚርከቡ ካልኣት ቃላትን፡ ዝምድና ዚገልጽ ወይ ከአ ዝምድና ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ።

ካብ፡ ቅድሚ፡ አብ ድሕሪ፡ አብ ትሕቲ፡ ምስ፡ ብ፡ ካብ፡ እንዳ፡ ከም፡ አብ መንገ፡ አብ ማእከል፡ ን፡ ናብ፡ ምእንቲ፡ ሰብ፡ ናይ...

ንኣብተ- -እታ ድሙ አብ ልዕሊ እቲ ሰደቓ አላ

-አነ አብ ገዛይ አሰኹ

-መስፍን ካብ ግብጺ መጸኡ

-አብረህት እንዳ መብራት ከይዳ

-ነቲ ሰራቂ ብኻራ ወጊኡዎ

-እቲ ሕጻን ምሳኹም(ምስ + አኹም)ኪኸይድ ደልዩ

-ከማይ (ከም+አይ) ክትኮነ ጸፃሩ

-ናብኡ ንጸጋዕኖ ኪርህወና ኢዩ

-ናይ ሰሎሞን ማኪና ሰሪቓምዎ

ቃለ አጋንኖ

ምግራምን ምድናቕን ምፍራህን፡ ብሓጺሩ ብርቱዕ ስምዒታት ዚገልጽ ክፍሊ ሰዋሰው ኢዩ። እተፈላለዩ ስምዒታት

ቃለ አጋንኖ

ኪገልጽ ከሎ ንመልከት።

ፍርሂ= ወይ አን፡ ጠፋእኩ፡ እዝጊዮ፡ ኣቤት፡ ኡይ

ነድሪ= አኹ፡ አህ፡ ዋይ

ጓሂ= እህህ፡ አየ፡ ክላ፡ ቶባ

ሓጐሰ= እሰይ፡ ግሩም፡ ድንቁ፡ እልል፡ አየ'ወ

ዓቕሊ ጸባት= ኡፍ፡ እንታይ'የ ዝገብሮ...

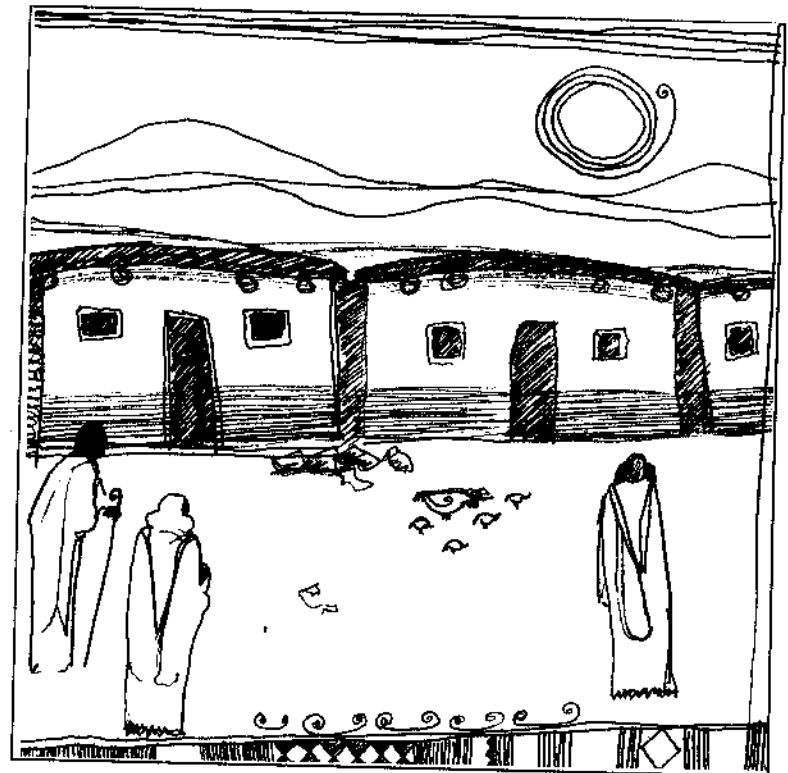
ንኣብተ ወይሰና! አበይ ኢና እንጠፍኦ

አኹ! ሕጂ እንተ ዝረኸቦ

ክላ! ካን'ዶ ንብላሽ ጠፍኦ

አሰይ! ነንዘበይ ተረኺቡ

ኡፍ! እንቋዕ ተወድኦ

ግጥመ ቃላትን እተፈላለዩ ትንተናን

2ይ ምዕራፍ

አብ ቋንቋ ትግርኛ በዓልቤት፡ ተሰሓቢ፡ ግሲ ዚብሃሉ ናይ ምሉእ ሓሳብ ክፍልታት ኣለዉና።

ንኣብ+ ኣነ ናብ ቤት ትምህርቲ እኽይድ (ምሉእ ሓሳብ) ኣነ= ክሰም፡ በዓልቤት

ናብ= መሰተዋድድ

ቤት ትምህርቲ= ሰም፡ ናይ መሰተዋድድ ተሰሓቢ

እኽይድ= ግሲ (ዘይሳገር)፡ ናይ “ክዩደ” ህሉው

ሓበሬታ

እብ ቋንቋ ትግርኛ ዝበዝሕ ጊዜ ብዘይ መሰተዋድድ ኪጸሓፍን ኪዝረብን ይከኣል ኢዩ እንተኾነ ግን እቶም ኪሕደጉ ዚኽእሉ መሰተዋድድ እተወሰኑ ኢዮም

ንኣብ+ ንሳ ኣብ ገዝኣ ኣላ = ንሳ ገዝኣ ኣላ

ንሉ ጊዓዱ ክይዱ = ንሉ ዓዱ ክይዱ

ናይ ከተማ ነበርቲ = ነበርቲ ከተማ

ናይ ኤርትራ ኣፍላጋት = ኣፍላጋት ኤርትራ

ኣሰራርዓ ቃላት፡ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ

ኣብ ሓደ ምሓሳብ ዚርከቡ ቃላት ኣሰራርዓኦም ከምዚ ዚሰዕብ ኢዩ።

<u>በዓልቤት</u>	<u>ተሰሓቢ</u>	<u>ግሲ</u>
<u>ንኣብ+</u> ግርማይ	ርግቢት	ሒዙ

እዚ መሰርዕ’ዚ ኩሉ ጊዜ ኪሕሎ ኣለዎ። እንተኾነ ግን እቲ ተሰሓቢ ሰብ እንተደኣ ኮይኑ፡ “ን” ዚብል መሰተዋድድ እብ ቅድመኡ ኪመጽእ ግድን ኢዩ።

ንአብ+

ግርማይ ንሰሎሙን ሰዲሩ

“ሰሎሙን” ተሰሓቢ እኳ እንተኾነ “ንሰሎሙን” ኪብሃል ከሎ ንሰሎሙን ኢሉ ወይ ምእንቲ ሰሎሙን ኢሉ ኪመስል ሰለ ዚኸእል እቲ ተሰሓቢ ን ዚብል ድሕረቃል የድልዮ።

ግንከ “ን” አብ እንእትወሉ ጊዜ ካልእ ናይ ክንድስም ተሰሓቢ’ውን አድላዪ ኢዩ።

አብዚ፡ አቲ ካልእ ናይ ክንድስም ተሰሓቢ ዎ ኢዩ።

ሰለዚ ግርማይ ንሰሎሙን ሰዲሩዎ ምባል ይግባእ።

እቲ ተሰሓቢ፡ ክንድስም እንተድኣ ኮይኑ ግን፡ እቲ በዓልቤት/ ተሰሓቢ/ ግሲ” ዚብል አሰራር፡ ፈራሲ ኢዩ። አብ ክንድኡ ድማ በዓልቤት-ተሰሓቢ-ግሲ-ተሰሓቢ ወይ በዓልቤት /ግሲ/ ተሰሓቢ/ ይኸውን።

ንአብ+ እነ ንአበይ መሪጸዮ

አነ=በዓልቤት፡ ንአበይ=ተሰሓቢ መሪጸ=ግሲ፡ ዮ= ተሰሓቢ ክንድስም

መጠንቀቂ፡ እብቲ ብልማድ እክለ ንዓዱ ከይዱ እናበልና እንዛረቦን እንጽሕፎን ምሉእሓብ “ን” ከም “ናብ” ኢዩ ተወሲዱ ዘሎ።

ዳግማይ ተሰሓቢ፡ እብ ሓደ ምሉእሓብ ከልተ ተሰሓብ ብቲ’ውን ክንረክብ ንኸእል ኢና

ገብራይ ንሓውቱ መጽሓፍ ሂቡዋ

ገብራይ= በዓልቤት፡ ሰም

ን = መስተዋድድ

ሓውቱ = ዳግማይ ተሰሓቢ

መጽሓፍ = ቀጥታዊ ተሰሓቢ

ሂቡ = ግሲ፡ ሕሉፍ

ዋ = ተሰሓቢ ክንድስም (ደቂቕ ክስም)

አብዚ ምሉእሓብ’ዚ፡ ነቲ አብ ቋንቋ ኤውሮጳ ዚዝውተር ሰዋሰው ብምኽታል ነቲ ህይወት ዘለዎ፡ ዳግማይ ተሰሓቢ፡ ነቲ ህይወት ዘይብሉ ኸእ ቀጥታዊ ተሰሓቢ ኢልናዮ ኣሎና።

ቀጥታውን ዘይቀጥታውን ኣብግሃል

እብ ትግርኛ ቀጥታውን ዘይቀጥታውን ኣዘራርባ ኣሎ። ትኸ ዝበለ ዘረባ ነቲ ካብ ኣፍ ሰብ ዚወጽእ ሓሳባት ብቐጥታ ዘቐርብ ኪኸውን ከሎ፡ ትኸ ዘይበለ ዘረባ ግን ነቲ ካብ ኣፍ ሰብ ዚወጽእ ዘረባ ከም እተባህለ ኣምሲሉ ኣዛዊሩ ዘቐርብ ምሓሳብ ኢዩ። ሰለዚ እብቲ ቀጥታዊ ዘረባ ምልክት ጥቕሲ “ ” ከድሲ ከሎ፡ እብቲ ዘይቀጥታዊ ዘረባ ግን ምልክት ጥቕሲ ኣየድልን።

ቀጥታዊ ዘረባ

(ሀ) ኣበይ “አጀኻ” ኢሉኒ

(ለ) ኣደይ “ኣበይ ጸኒሕካ!” ኢላ ሓቲታትኒ

(ሐ) መምህርና “ገዛውትኹም ኪዱ” ኢሎምና

ዘይቀጥታዊ ዘረባ

(ሀ) ኣበይ ኣተባቢዑኒ

(ለ) ኣደይ ኣበይ ከም ዝጸናሕኩ ንምፍላጥ ሓቲታትኒ

(ተወኪላትኒ)

(ሐ) መምህርና ገዛውትና ንኸንከይድ ኣዚዞምና

እብ ክንዲ መስተዋድድ ዚእትወድሕረ-ቃላት

እብ ክንዲ+ንኣይ፡ ንኣኻ፡ ወዘተ... ናባይ፡ ናባኻ ወዘተ...

እብ ልዕለይ፡እብ ልዕሌኻ ወዘተ...ኣባይ፡ኣባኻ ወዘተ...ካባይ

ከባኝ ወዘተ... ዚአትዉ ድሕረ-ቃላት ንመልከት

በልዑ

ንኣይ= በሊዑለይ

ንኣኻ= በሊዑልካ

መጽአ

ናባይ= ኣምጺኡለይ

ናባኻ= ኣምጺኡልካ

ኣንበረ

ኣብ ልዕለይ ወይ ንጥቕመይ= ኣንበረለይ

ኣብ ልዕለኻ ወይ ንጥቕመኻ= ኣንበረልካ

ንኣብ+ ረኺቡኒ ክንብል ከሎና ንዓይ ረኺቡ ማለት ኪኸውን ከሎ፡ ረኺቡለይ ግን፡ ንኣይ ዚጠቅም ገለ ነገር ረኺቡ ማለት ኢዩ።

ብዓይነት ብዝሒ ብሰራሕ

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ እቲ ከም ብዝሒ ዚዘርዘር ቃል፡ ዝበዝሐ ጊዜ ምስቲ ኣመልካቲ ቅጽል ስምምዕ የብሉን።

ንጽል

ብዝሒ

ኣመልካቲ ቅጽል

ንኣብ+እቲ መጽሓፍ= መጻሕፍቲ = እቲ መጻሕፍቲ

እቲ ኣም = ኣእዋም = እቲ ኣእዋም

እቲ እንሰላ = እንሰላታት= እቶም እንሰላታት

እታ ዕንባባ = ዕንባባታት = እተን ዕንባባታት

እቲ መከራ = መከራታት= እቲ መከራታት

እንተኾነ ግን፡ “እቶም መጻሕፍቲ” ምባል ቅነዕ እኳ እንተ መሰለ “እቲ መጻሕፍቲ” ምባል ግን ዳርጋ ኣዚዩ ልሙድ ኢዩ።

ከምኡ’ውን “እቶም ኣብቲ ዓዲ ዝወረዱ መከራታት” ካብ ምባል “እቲ ኣብቲ ዓዲ ዝወረደ መከራታት” ምባል ኣዚዩ

ልሙድ ኢዩ።

ምናዳ’ኳ እቲ ዚበዝሐ ዘሎ ቃል ተባዕታይ ምስ ዚኸውን፡ እቲ ኣመልካቲ ቅጽል ንጽል ኮይኑ ኣንተ ተረፈ ይበልጽ። ልሙድ’ውን ኢዩ።

ንኣብ+ “መጽሓፍ” ከም ተባዕታይ ኪውሰድ ከሎ

1. ነቶም መጻሕፍቲ ኣምጽኦም (ዘይልሙድ)

“መጽሓፍ” ከም ኣንሰታይ ኪውሰድ ከሎ

2. ነተን መጻሕፍቲ ኣምጽኦየን (ልሙድ)

ሽሕ’ኳ “እቲ መጽሓፍ” ክንብል ንኸእል እንተ ኾንና፡ “እቶም መጻሕፍቲ” ምባል ግን ዘይተለምደ ሰለ ዝኾነ፡ ወይ

“እተን መጻሕፍቲ” ወይ ከኣ

“እቲ መጻሕፍቲ” ክንብል ንግደድ።

ሰለዚ ንኣደ ዘይህይወታዊ ነገር ኣመልካቲ ቅጽል ከንገብረሉ ምስ እንደሊ፡ ጸታኡ ናብ ኣንሰታይ ክንልውጦ ንግደድ።

ኣስተውዕል+ ኣብ ትግርኛ ብዝሒ ዘይብሎም ቍጽሪ ኣብ ቅድመኦም ኣእቲኻ ጥራይ ዚበዝሑ ቃላት’ውን ኣለዉ።

1. ኣዚዮም ደቀቕቲ ዝኾኑ ፍጥረታት ከም እኒ+ ጸጸ፡

ሳሬት፡ ቁንጪ፡ ትጂን፡ ቁርዲት... ንኣብ+ ሽሕ ሳሬት

2. ነዋሕቲ ቃላት ወይ ብዙሕ ጥምረ-ድምጺ (ሲላብል)

ዘለዎም ቃላት፡ ከም እኒ+ ዕንቅርቢት፡ ምንጭቱቲ፡

ዓርኮብኮባይ... ንኣብ+ ሰላሳ ዕንቅርቢት

3. ብኸልተ ወይ ካብኡ ዚበዝሐ ቃላት ዚኼሙ፡ ከም

እኒ+ኣባ ጐብዩ፡ ኣባ-ጨጐራ፡ ደርሆ-ማይ፡ ኣፍ-ኩቱ፡

ሸውዓተ-ቀርኑ... ንኣብ+ ሰለስተ ደርሆ ማይ

4. ካብ ፈረንጂ ኣተወርሱ ቃላት፡ ከም እኒ+ብያቲ፡

ኣራንቲ፡ ባናና፡ ተለቪኸን፡ራዲዮ...ንኣብ+ኣሙሽተ ቢያቲ፡

ዕሰራ ባናና፡ ብዙሕ ለግን....

ብኣጻሩ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ናይ ኣሃዝ ወይ መለክዒ

ቅጽል እናአለተኻ ሓደ ስም ብዘይ ብዝሒ ኪዝውተር'ውን ይከአል ኢዩ።

ንኣብተ አርባዕተ ብዕራይ፡ ሰላሳ ራድዮ፡ ሰለስተ ምራሽ፡ መዓት ሰብ፡ ብዙሕ ተመሃራይ፡ ወዘተ....

ደጋምን ወጋንን ቅድመ-ጥበቆ

ደጋምን ወጋንን ቅድመ-ጥበቆ ነቲ ዚደጋገምን፡ ከምኡ'ውን ኪወጋን ዘለዎ ተግባራትን ነገራትን ዚገልጽን ዘመልክትን ኢዩ።

እዚ ኣገባብ'ዚ ምስ መስተዋድድን ምስ ስምን፡ ምስ ሕሉፍ ግሰን ይዝውተር። ነቲ መጀመሪያ ፊደል ናይቲ ቃል ብምድጋም ድማ ሰርሑ ይባልጥ። እቲ ቅድመ-ጥበቆ ነፍሰወከፍ ዚብል ትርጉም የሰምዕ። ኩሉ ጊዜ ከእ ግእዝ ፊደል ኢዩ።

ንኣብተ መዓልቲ = መመዓልቲ ገዛ = ገዝ
ናብ = ነናብ ካብ = ከካብ
ሰሪሑ = ሰሰሪሑ በሊዑ = በበሊዑ
ቀጠልያ = ቀቀጠልያ እምኒ = አእምኒ

(ሀ) ምስ መስተጻምር ኪዝውተር ከሎ፡
ካብ = ከካብ

ንኣብተ ከካብ ገዛውትኹም ውጽ
ናብ = ነናብ

ንኣብተ ነናብ ዓድኹም ኪዱ
ናይ = ነናይ

ንኣብተ ነናይ ዋኒኖም ይዛረቡ ኣለዉ

(ለ) ምስ ስም ኪዝውተር ከሎ፡
ቤት = በቤት

ንኣብተ ኣብ በቤትና ኣቲና

ክዳን = ከክዳን

ንኣብተ ከክዳንኩም እንተ ተሽደንኩም ይሓይሽ
መዓልቲ = መመዓልቲ

ንኣብተ ኣብ መመዓልቲ እናወጸ ዚሸየጥ ጋዜጣ (ኣብ መዓልቲ መዓልቲ... ወይ ኣብ ነፍሰ ወከፍ መዓልቲ)

(ሐ) ምስ ሕሉፍ ግሊ ኪዝውተር ከሎ፡ ናይ ቀጻሊ ምዝውታር ወይ ናይ ቀጻልነት ባህሪ የመልክት።
- ሰሪሑ = ሰሰሪሑ

ንኣብተ ሰሰሪሑ የብልዓ ኣሎ ኣንታይ ከፊሉዎ
(እናሰርሑ...)

- በሊዕና = በበሊዕና

ንኣብተ በበሊዕና እንተ ዘይከፈልናዮ ኣንታይ ኪረብሕ ደኣ ኢዩ (እናበላዕና...)

- ጽሒፍኩም = ጸጽሒፍኩም

ንኣብተ ጸጽሒፍኩም ኣንተ ዘይከፈልኩም ድኣ ኣንታይ ኢዩ ረብሓይ (እናጸሓፍኩም...)

(መ) ምስ ቅጽል ኪዝውተር ከሎ፡ ናብ ሓደ ፍሉይ ነገር ንምትኳር ወይ ለሊኻ ንምፍላይ የገልግል።
- ቀጠልያ = ቀቀጠልያ

ንኣብተ ቀቀጠልያኡ ፋሕፍሓዮ

እምኒ = አእምኒ

ንኣብተ አእምኑ ኣልግሶ

“ዶ” ከም ሕቶኣዊ ድሕረ-ጥበቆ

“ዶ” ዚብል ናይ ሕቶ ቃል ብመገዲ ኣጠቓቕማኡ ናይቲ ሓሳባት ትርጉም ይልውጦ ኢዩ።

ንኣብተ ሰሎሙን ኣንበሳ ቀቲሉ።

1. ሰሎሙንደ ኣንበሳ ቀቲሉ፤ (ዶ ምስ በዓልቤት)
2. ሰሎሙን ኣንበሳ ቀቲሉ፤ (ዶ ምስ ተሰሓቢ)
3. ሰሎሙን ኣንበሳ ቀቲሉደ፤ (ዶ ምስ ግሊ)

ኪትርጉም ስሎ

ቍ.1. እቲ ቀታሊ ስሎሙን ወይ ካልእ ሰብ ምኃኑን
ዘይምኃኑን ንምርግጋጽ እንሓቶ ሕቶ ኢዩ።

ቍ.2. ስሎሙን ኣንበሳ ወይ ካልእ እንበሳ ምቕታሉ
ወይ ዘይምቕታሉ ንምርግጋጽ እንሓቶ ሕቶ
ኢዩ።

ቍ.3. ብዛዕባ ስሎሙን ንኣንበሳ ምቕታሉ ዘይምቕታሉ
ከነረጋገጽ ምስ እንደሊ እንሓቶ ሕቶ ኢዩ።

ረቂቕ ስም ብስፈራሉ

ካብ ግሲ ዝፈልፈሉ ረቂቕቲ ስም

<u>ንኣብ+</u>	<u>ግሲ</u>	<u>ረቂቕ ስም</u>
ጐሃዩ	ጓሂ	
ሓረቕ	ሕርቃን፡ ሓርቕት	
ሰሓቕ	ሰሓቕ	
ሃደነ	ሃደን	
ረኣዩ	ራእይ፡ ርእይቶ፡ምርኢት፡ትርኢት	
ፈርህ	ፍርሂ፡ ፍርሃት	
ሰንበደ	ሰንበድ፡ ሰንበደ	
ጠዓዩ	ጥዕና	
ኩረዩ	ኩራ	
ሓጸበ	ሕጽቦ	
ፋጸዩ	ፋጸ	
ደመረ	ድምር	
ሓሰበ	ሓሳብ	
መቀረ	መቐረት	
በኸዩ	በኸያት	
ሰዓረ	ሰዕረት	
ቀተለ	ቅተለት	

ኣስተውዕል፡ካብ ግሲ ረቂቕ ስም ንኸተውጽእ ምፍታን ኣድላዪ
ኣይመስልን። ንኣብነት ነዘን ብፊደል ኣሰራርዓ ሓደ ዝኾነ ግስታት
ማለት 1.1.1. ንመልከት እሞ እተፈለየ ቅርጺ ዝሓዘለ ረቂቕ ስም
ከም ዘለወን ንተዓዘብ።

1. ደረፈ = ደርፊ (163)
2. ቀተለ = ቅተለት (6616)
3. መለስ = ምላሽ (646)
4. ከሰረ = ከሰራን፡ ከሰረት (6646:6616)
5. ፈረደ = ፍርዲ (663)
6. ዘለለ = (ዝልላ)፡ዝላ (664)
7. ቀደደ = (ቅድዲ)፡ቅዲ (663)
8. ቀለወ = ቅልዋ (664)
9. ፈለጠ = ኣፍልጦ (4667)
10. ጠዓመ = ጣዕሚ (463)
11. ኣልቀሰ = ልቕሶ (667)
12. መደረ = መደረ (111)

ከም ስም ኮይኑ ዘገልግል ግሲ
(ኣርእስቲ ወይ ስማዊ ግሲ)

እዚ ግሲ ዚ ኣብ ቅድሚኡ 'ም' ዘለዎ ኮይኑ ዝበዝሖ ጊዜ ኣርባዕተ
ፊደላት ዝሓዘ ኢዩ።

ንኣብ+ ምብላዕ፡ ምስታይ፡ ምቕታል፡ ምድቃሉ፡ ወዘተ...

ኣገባብ ኣሰራርዓኡ = ም+6.4.6

ምትንሳእ = (ም+6646)፡ ምዕግርጋር = (ም+666646)

ኢዩ።

መጠንቀቂ፡ ሓድሓደ ሰባት ንኣርእስቲ ወይ ስማዊ

ግሲ ከም ሱር ግሲ ኮይኑ ከገልግል ይሕብሩ።

ይኹንምበር፡ ኣብ ሴማውያን ቋንቋታት እንተ ተመል

ከትና እቲ ከም ሱር ግሲ ኮይኑ ዚዝውተር ቃል.....

...መብዛሕትኡ እዋን ሰሉስ ፊደል ኮይኑ ሕሉፍ፡
ተባዕታይ፡ ንጽል፡ ሳልሳይ እኳል ኢዩ። እቲ ስማዊ
ግስ ተባሂሉ ዘሎ ከም ምብላዕ፡ ምርእይ፡ ምጥፋእ፡
ወዘተ... ካልኣይ ፊደሉ ምስ ዚጠብቕ ወይ ምስ
ዚተርር ካልኣ ትርጉም ዘስዕብ ስለ ዝኾነ ከም መሰረት
ኮይኑ ንምግልጋል ኣይከእልን። ንእብ+ ምምላእ ካልኣይ
ፊደሉ ኪፈኸስ ከሎ፡ ምሉእ ምግባር፡
ካልኣይ ፊደሉ ኪተርር ከሎ ስኪሙ ምኻድ ማለት ኢዩ

ስማዊ- ግሲ ከም ስም ኮይኑ ዚሰርሕ ግሲ፡ ወይ ከኣ ብሓጺሩ
ከም ናይ ሓደ ስም ጠባይ የርኢ ኢዩ

1. እነ ምብካይ ኣይፈቱን

2. እነ ከም ምስሓቕ ገይሩ ዚፍተወኒ ኩነት የልቦን

3. ንሱ ኣብ መመዓልቲ ምስካር ኣይጸልእን ኢዩ

ከንብል ከሎና ምብካይ፡ ምስሓቕ፡ ምስካር፡ ልክዕ ከም ናይ ስም
ጠባይ ከም ዘለዎም ንርእ።

ስማዊ- ግሲ ልክዕ ከም ስም፡ መመልከቲ ቅጽል
ይወሰድ።

ስም

1. እቲ ፊልም
2. እታ ዕምባባ
3. እቲ ዝግኒ

ስማዊ-ግሲ

1. እቲ ምብካይ
2. እታ ምስሓቕ
3. እቲ ምብላዕ

ስማዊ- ግሲ ዝብላዕ ምሉእ ሓሳባት

ምስታይ ጽቡቕ ኣይኮነን

ምድቃስይ ይሓይሽ ምዝዋር፤

ጽባሕ ምኻድ ይግባእካ

እቲ ምስሓቕ'ኣ እበይ ይርከብ

ምጥፋቕሩ ተማሂርካ መጸእካ፤

ምርኣይይ ስኢንካ ኢኻ፤

ስማዊ-ግሲ ከም ስም፡ ናይ ዋንነት ቅጽል ይወሰድ ኢዩ።

ንእብ+ ምብላዕ= ምብላዕይ፡ ምብላዕካ፡ ምብላዕኪ...

ምኻድ= ምኻደይ፡ ምኻድካ...

ምስታይ= ምስታየይ፡ ምስታይካ...

ምድቃስ= ምድቃስይ፡ ምድቃስካ...

ከም ምሉእ ሓሳባት፡- ምድቃስይ እቕኒኡካ ዲ'ዩ፤

ምኻዱ (ምኸያዱ...) ኣሕሪቐካ ዲ'ዩ፤

ስለምንታይ ኢኹም ነታ ምብላዕይ ጸሊእኩምዎ!

መጠንቀቂ፡ እቲ ግሲ ተሳጋሪ ኪኸውን ከሎ፡ ትርጉም

ናይቲ ምሓሳባት ይቐየር ኢዩ።

ንእብ+ ምኸሓዱ ጽቡቕ ኣይኮነን

እዚ ክልተ ትርጉም ኣለዎ

1. እቲ ሰብ ኪሒዱ ኢዩ'ሞ ጽቡቕ ኣይገበረን

2. ነቲ ሰብ'ቲ ክትክሕዱ ጽቡቕ ኣይኮነን

ስለዚ፡ ኣብዛ ናይ መወዳእታ ምሓሳብ ኣብ ክንዲ፡

"ምኸሓዱ ጽቡቕ ኣይኮነን"

"ክትክሕዱ ጽቡቕ ኣይኮነን" ምባል ይግባእ።

ናይ ስማዊ-ግሲ ምድግጋም ባህርያት

(ከምኡ'ውን ናይ ሓድሕድ ተግባራት)

ምብላዕ = ምብልላዕ

ምቕታል = ምቕትታል

ምርኣይ = ምርእኣይ

ምስዓር = ምስዕዓር

ምእታው = ምትእትታው

ንእብ+ ዓሳታት ምብልላዕ ባህርያቶም ኢዩ

- ቅድሚ ሕጻ ምርእኣይ የድሊ

- ኣብዚ ነክሊየራዊ ጊዜ'ዚ ምጥፋእ እንተ

ዘይኮይኑ ምስዕዓር ዚብሃል ነገር የልቦን

ስማዊ-ግሲ ፍሉይ ትርጉም ከህሉዎ ከሎ

ምእታው ይእቶ፡ ግን ኣይዛረብ = ኪእቱ እንተ ደለየ ይእቶ ግን...

ትንተና

ምስዓር ሰዒሩ : እንተኾነ ግን አይተላገሰን = ከም ዝሰዓረ

ርጉጽ'ዩ ግን...

ምርአይ ርእየዮ : ግን አየለሰኹዎን = ከም ዝረአኹዎ

አይጠራጠርን ግን...

ምሕዋይ'ሲ ሓውያ ነይራ : ግን እቲ ቃንዛ አይገደፋን ...

ሓውሲ-ግሲ

ሓድሓደ ቃላት ግሲ ዚመስሉ ግን ኣብ ግሲ ዘይምርኮሱ ይርከቡ ኢዮም።

ንኣብ+ ንዓ: እንካ: ከላ

እዚአቶም መብዛሕትእም ኣብ ትእዛዝ ኢዮም

ዚዝውተሩ።

ንዓ= ንዓ: ንዒ: ንዕነ: ንዓናይ: ንዕናይ*

(ብሓንሳብ ንኪድ ማለት ኢዩ) ከምኡ'ውን

ንዕኒ: ንዓኒ እውን ይብሃል ኢዩ።

እንካ= እንካ: እንኪ: እንኩም: እንከን... እንካኒ*

እውን ይብሃል ኢዩ።

ከላ= ከላ: ከሊ: ከሉ: ከልኒ...

እነሆ= እነሆኹ: እነሆኻ: እነሆኺ... ከምኡ'ውን

እነሆኹልካ: እነሆልካ...

እዚአቶም ሽሕ'ኳ ከም ግሲ ተግባር ዘመልከቱ እንተ ኾነ: ሱር ግሲ ስለ ዘይብሎም: ሓውሲ- ግሲ ከንብሎም ንኸእል ኢና።

ንኣብ+ ንዓ ተሎ: እንካ መጽሓፍካ: ከላ ከይትውቃል:

እነሆዉ ኣብዚ:.....

* እዚ ብ“ኒ” ብ“ናይ” ምውጻእ ባህሪ ኣብ ሓድሓደ ግላት እውን ይርከብ ኢዩ።
ንኣብ:- ኪድ- ኪደናይ: (ቀዳምካኒ ኪድ ማለት ኢዩ)።

ስርዓተ ነጥቢ

ስርዓተ ነጥቢ

ከንጽሕፍ ከሎና: ሓሳባትና እነዕርፈሉን ኣንጻጽዎሉን ከምኡ'ውን ንሓትት ወይ ኣሉታ ንህብ ወይ ንግረም ምህላውናን ዚሕብር ምልክታታት ኢዩ።

ኣብ ስርዓተነጥቢ ኣንኹተሎ ሕግታት እነሆ+

ክልተ ነጥቢ(፡) ከሳብ ቀረባ ግዜ: ንሓደ ቃል ካብ ሓደ ቃል ንምፍላይ ይዝውተር ነበረ። ሕጂ'ውን ንሱ ኣብ ገለ ጽሑፋት ነዚ ኣገልግሎት'ዚ ይውዕል ኣሎ። እንተኾነ ግን: ክልተ ነጥቢ ካብ ጥንቲ እተወርሰ ልማድ ምዃኑ ኣብ ታሪኽ ከንርእዮ ንኸእል። ቀደም ዘመን: ኣቦታትና ኪጽሕፉ ከለዉ: ነቶም ቃላት ፈላሲዮም ንምስፋር ናይ ብራና ሕጽረት ስለ ዝነበሮም: ኣቀራሪቦም ይጽሕፉ ነበሩ። ነዚ እተጨቓጨቐ ጽሕፈት ንምፍላይ ምእንቲ ከክእል ድማ: እቲ ናይ ክልተ ነጥቢ ምልክት ኣብ መንጎ ክልተ ቃላት እናኣተዉ ይጽሕፉ ነበሩ። ኣብ ግዜና ግን: እቲ ሽዑ ዝነበረ ጸገም ስለ ዘየሎ: ነቲ ክልተ ነጥቢ: ንሓሳባትና ሓጺር ምዕራፍ ንምሃብ እንተ ዘይኮይኑ: ኣብ መንጎ ቃላት ብዘይ ቅጥዒ ምእታዉ: ነቲ ዘንብብ ሰብ ኣዲንቱ ከድክሞን ከፍዝዝን ይኸእል ኢዩ። ስለዚ: ብዚክእል መጠን ነቲ ክልተ ነጥቢ ብቑጥብ ከነዘውትሮ ይግባእ።

ክልተ ነጥቢ ኣብዚ ዚሰብ ዙነታት ይዝውተር

1. ኣብ ጸብጻብ ምሃብ

- ግርማይ: ሰሎሞን: ኣርአያ ሓሲፎም።
- ናብ መንደፈራ: ባጽዕ: ከረን ብብእዋኑ ኣኸይድ።
- ኢብራሂምን ኣደምን መጺእም። (-ን.....-ን እንተሎ ክልተ ነጥቢ (፡) ኣየድልን)

2. ኣንባቢ ንኸይደናገር

- ኣቲ ንል: መን ትብሃለ፤
- እዚ: ወዲ ሓወይ ኢዩ።
- እዚ ወዲ: ሓወይ ኢዩ።

ስርዓተ ነጥቢ

- እታ አደ'ታ ቈልዓ: “ናበይ ከደት!” በለት።
- እታ አደ: “እታ ቈልዓ ናበይ ከደት!” በለት።

3. ንኡስ ሓረግ ንምፍላይ

- ባኦል: እቲ እንጻር ዳዊት ዝነበረ: ምስ ሞተ: ብዙሕ ሰብ ሓዘነሉ።
- ግርማይ: እቲ መንእሰይ ስፖርተኛ: ጸወታ አቋሪጹ።

4. ድሕሪ ግላዊ ስም ዝሓዘለ ሕቶን ትእዛዝን

- አስገደም: አበይ ጸኒሕካ!
- አደም: ዝብለካንዶ ስምዓኒ።

ሰረዝ (፲)

ብአርባዕተ ነጥቢ ንምፍላይ አመና እተረሓቀ ዘይኮነ: ዝምድና ዘለዎም ክልተ ወይ ካብኡ ንሓዕሲ ዝኾነ: ብመስተጻምር እተላገቡ ቀንዲ ሓረጎት ንምፍላይ ይኣቱ።

- ተኸላይ መጺኡ ነይሩ: ዝገደውን ተመሲሎ፤ እንተኾነ አይተራኸብናን።
- እፈትዋ እየ: ስለ'ዚ ክበጽሓ እየ።
- ኪሮስ ብዙሕ ሓዚኦ: ምኽንያቱ ስድራኡ ሓሚሞም ስለ ዝጸንሑዎ።

ምልክት ቀጻልነት/ ጸብጻብ (+)

ጸብጻብን ኣብነታትን ዘርዚርና ቅድሚ ምጽሓፍና እነዘውትሮ ምልክት ኢዩ።

- እንሰሳ ዘቤት እዞም ዚሰዕቡ ኢዮም+ ክልቢ: ድሙ: ደርሆ: ጤለበጊዕ...።
- ንኣብነት+ ክልቢ: ድሙ: ወዘተ... ብስርዓት ኪተሓዙ ይግባእ።

አርባዕተ ነጥቢ (።)

ምሉእ ሓሳባት ንምዕጻው ዘገልግል ምልክት ኢዩ።

ስርዓተ ነጥቢ

- ሰብዓ ዓመት ዝኢኡ ሞተ።
- እነ ተመሃራይ አይኮንኩን።
- ሚናብ: ምስቲ ኩሉ ጸገማቱ: ሕጉስ ህጻን ነበረ።

ምልክት ሕቶ (1)

ነቲ ሓሳባትና ብናይ ሕቶ መገዲ ነቕርቦ ከም ዘሎና እንሕብረሉ ምልክት ኢዩ።

- መእሰ መጺኣካ! ክንደይ ዓመት ሰሪሕካ! እንታይ! መጺእካዶ! ንሱ ዲዩ!

ትእምርተ አንክሮ (1)

እዚ ምልክት'ዚ ኢድናቕትን ምግራምን ሰንባደን ደለታን ሓዘንን ንምምልካትን: ነቲ ኣብ ሓይልን ትእዛዝን እተመርኩስ አዘራርባ ንምግላጽ እንጥቀመሉ ምልክት ኢዩ።

- ኣገናዕ! ጸባ ሰተ! አይ! እንታይ ረኽቦ! ንዓይ ርአ! እልል! ተዓወት! ሓወይ! ውጻእ! ግደፍ!

ምልክት ጥቕሲ (ትእምርተ ጥቕሲ) (“ ”)

ንእተባህለ ዘረባ: ልክዕ ከምቲ እተባህሎ ጌርና: ወይ ካብ ገለ ጽሑፋት ከም ጥቕሲ አልዒልና: ክንጽሕፍ ከሎና: መለለዩ እንጥቀመሉ ምልክት'ዩ። ብዘይካ'ዚ: ስም ወይ አርእስቲ መጽሔት: ዓይነት ጸወታ: ፊልም: ዝተለቃሕናዮ ግን ዘይልሙድ ቃል ምስ እነዘውትር እንጥቀመሉ ምልክት ኢዩ።

ንኣብተ ኣብ ወንጌል ዮሃንስ ምዕራፍ 18 ፍቕዲ 38 ከም'ዚ ይብል+“እኣመስ ከኣ ሓቂ እንታይ ኢዩ: በሎ።”

- “ንስኻትኩም ተቐናቓንተይ ኢኹም” ከም ዝበለና ባዕሉ ይእመኖ ኢዩ።
- ኣብ ካልእ ክትሓሰብ ጸኒሕካ “እንታይ ኢዩ

ዝበልኩም፤” ኢልካ አይትሕተት።

- አብ ኣሰመራ: “ሕውየት” ዚብሃል

መጽሔት ይሕተም።

ንጽል ጥቕሲ (' ')

(ሀ) አዚ: አብ ትግርኛ አዚዩ ዝውቱር እኳ እንተ ዘይኮነ: አብ ውሽጢ ሓደ እተጠቐሰ ዘረባ ካልእ ጥቕሲ ከነእቱ ምስ እንደሊ ከንጥቀመሉ ንኸእል።

ንእብተ “መስፍን ነታ ንል ምስ ረአያ ‘ናበይ ትኸዲ

አሎኺ፤’ ኢሉ ኣጋፊዑዋ” ኢሉ ማቴዎስ ነገሩኒ።

አብዚ ሓሳብ’ዚ: እቲ አብ ውሽጢ ድርብ ጥቕሲ ዘሎ ቃላት ብማቴዎስ እተዘርበ ኪኸውን ከሎ: እቲ አብ ውሽጢ ንጽል ጥቕሲ ዘሎ ቃላት ግን ብመስፍን እተዘርበ ኢዩ።

- ንሱ ከዘንቱ ከሎ “አብቲ ቦታ ምስ በጽሕፍ: ሓደ ወትሃደር ደው አበለና’ሞ ‘ወረቐትኩም እስከ አርእዩኒ’ በለና: ንሕና ከእ ተቐላጢፍና አርእናዮ” እናበለ ዛንታኡ ቀጸለ።

- አቦይ: ኩሉ ግዜ “አደኻ ከትጽውዓካ ከላ ‘አደ እኔኹ’

ኢልካ መልሸላ” ይብሉኒ ነበረ።

(ለ) ንሓደ ብሩህ ዘይኮነ ቃል ወይ ከእ ነቲ እተፈልየ ትርጉም ተዋሂቡዎ ዘሎ ቃል ንምምልካት የገልግል።

- አብ አመሪካ ሓደ ‘ነቢይ’ ተንሲኡ ኣሎ። (ናይ ሓቂ ነቢይ ከም ዘይኮነ ንምሕባር)።

- አብዚ ዓዲ ብዙሓት ‘ሲቃውንቲ’ ኣለዉ

- እስራኤል ን‘ወራር’ ሲባኖስ ኣብ ሕቡራት መንግስታት አቕሪባቶ

- ባባ ‘አመሪካዊት’ ኢያ (አመሪካዊት ከትከውን ኢያ እትደሊ)።

አስተውዕል:- እቲ አብ ጥቕሲ ዚእቱ ቃል ወይ ምሉእ-ሓሳብት: ልክዕ ከምቲ ካብ እፍ ተዛራባይ ዝወጸ ኮይኑ እንተ ድኣ ዘይቀረበ (ማለት ትኸ ዘይበለ ዘረባ እንተ ድኣ ኮይኑ) እቲ ምልክት ጥቕሲ ኣየድልን ኢዩ። ንእብተ (ናብተን መወዳእታ ምሓሳብት ተመሊስካ ኣነጻጽር)

- ንሱ ከዘንቱ ከሎ: አብቲ ቦታ ምስ በጽሑ ሓደ ወትሃደር

ደው ከም ዘበሎም እሞ ወረቐቶም ከርእዩዎ ከም

ዝሓተቶም: ንሓቶም ድማ ተቐላጢፎም ከም ዘርእዩዎ

ገሊጹልና።

- አቦይ: አደይ ኣብ እትጽውዓኒ ግዜ: ናብእ ቐረበ

ሃለዋተይ ከረጋግጻላ ከም ዘሎኒ: ኩሉ ግዜ ይነግረኒ ነበረ።

ሓጽር ()

(ሀ) ነዚ ምልክት’ዚ: ንግዜኡ ኣድላዩ ዘይኮነ ሓሳብ ንምግላጽ

ወይ ከእ እቲ ሓሳብ’ቲ አብቲ ምሉእ-ሓሳብት ንምእታው:

ነቲ አስራርዓ ቃላት ይሰበሮ ኢዩ ኢልና ምስ እንጠራጠር ወይ ከእ አብ መንጎ ጽሑፍና ሓጽር መግለጺ ምስ ዘድልየና ንጥቀመሉ።

ንእብተ አብ ዓድና (ቂላ ከም ዝኾነ ገሊጸልኩም ነይረ)

ብዙሓት አትማን ኣለዉ።

- እቲ ንጉስ ነቲ ክሱስ ምስ ረአዮ (ጨካን ንጉስ’ዩ

ዝነበረ) ኣዲንቱ ከም ደም ቀይሓ።

- አስመሮም ወዲ ግደይ (ወዲ ግደይ ኣይኮነን

ዚብሉ’ኳ ብዙሓት ኢዮም) ሓያሎ ጸላእቲ ነበሩዎ።

- ንግዜኡ ብር 500 (ሓሙሽተ ሚእቲ) እስደልካ ኣሎኹ።

(ለ) ፈደላትን ቍጽርታትን ከም መጽብጸቢ ወይ ከእ ተርታ ወሃብቲ ኮይኖም ከገልግሉ ከለዉ ይዝውተር።

ንእብተ

(1) (2) (3) (ሀ) (ለ)

ሰርዓተ ነጥቢ

(ሐ) ሓድሓደ ግዜ ኣብ ከንዲ ሓጽር፡ ሓጺር ጋድም ሕንጻጽ (-) ንጥቀም ኢና።

ንኣብ + ንኣብርሀት- እታ ኣብ ዓዲ ጣልያን ንነዊሕ ዓመታት እተቐመጠት- ትማሊ ረኺበያ።
ተኸላይ ዓንዳይ- ጋንዲ ዚበሉዎውን ኣለው-
ሆስፒታል ኣትዩ።

ኣስተውዕል፡ እዚ ኣገባብ'ዚ ግን ምስቶም ሓጺር ጋድም ሕንጻጽ ዘዘውትሩ ድርብ ቃላት (ንኣብ + ስነ-ህንጻ፡ ድሕረ-ጥብቆ ወዘተ...) ኣትዩ ስለ ዘደናግር ኣብ ከንዳኡ ሓጽር ምዝውታር ይምረጽ።

ጭረት (')

እቲ ኣብ ሰርዓተነጥቢ ትግርኛ ክላብ ሕጂ ብሸለለትነት ዚርእዘሎ ምልክት፡ ጭረት ኢዩ። ነዚ ምልክት'ዚ ኣዚዩ ኣድላዪ ካብ ዚገብር ምኽንያታት ሓደ ከኣ፡ ኣብ ትግርኛ ቃላት ብምሕጻር ዚፍጠር ኣደማምጻ ብብዝሒ ስለ ዘሎ ኢዩ።

ንኣብ + ኣበዩ፡ እበይኻ፡ መንዩ፡ ንሱዲዩ፡ ኣነውን፡ ኪድባ፡
ዋላኳ፡ እንታይሞ ወዘተ።

እዞም ኣብ ላዕሊ ተጠቒሶም ዘለዉ ቃላት፡ እተጣበቁ ቃላት ስለ ዝኾኑሎም፡ ተጣቢቑም እንተ ድኣ ተዘውቲርም መበቁሎምን መሰረቶም ንምምርማር ሽግር ዘምጽእ ስለ ዝኾነ፡ ነቲ ኣድላዪ ምልክታት ክንገብረሎም የድሊ። ስለዚ ነዞም ቃላት'ዚ እቶምን ከምኡም ንዚመስሉን ጭረት ክንገብረሎም ከሎና፡ ክልተ ወይ ስለስተ እተጣበቁ ቃላት ደኣ'ምበር ሓደ ርእሱ ዝኸኣለ ቃል ከም ዘይኮነ ኪፍለጥ ይከኣል።

ሰርዓተ ነጥቢ

ኣበይ ኢዩ= ኣበይ'ዩ	ምስ መስተጻምር ግን
	<u>ጭረት ኣየድልን</u>
መን ኢዩ= መን'ዩ	<u>ንኣብ</u> ፡ ስለዚ
ኣበይ ኢኻ= ኣበይ'ኻ	ከምዚ
ንሱ ዶ ኢዩ= ንሱ ዲ'ዩ	ኣብዚ
ኣነ እውን= ኣነ'ውን	ከምቲ
ኪድ እባ= ኪድ'ባ	ምስቲ
ዋላ እኳ= ዋላ'ኳ	ኣብቲ
እንታይ እሞ= እንታይ'ሞ	ምስዚ
ንላዶ ኢያ= ንላ ዲ'ያ	በቲ
እንካ እንዶ= እንካ'ንዶ	በዚ
ንሱ እምበር= ንሱ'ምበር	ካብዚ
ትስትይ እላ= ትስቲ'ላ	ካብቲ
ይስትይ ኣሎ= ይስቲ'ሎ	ናብቲ

ይኹን'ምበር፡ ምስ ከ፡ ኸ፡ ስ፡ ዶ፡ ጭረት ከህሱ ኣይግባእን
ንኣብ፡ ኣብርሃምከ፤ ንላስ የላን። ከበልያዶ፤

ናይ'ዞም ዚሰዕቡ ዝርዝራት ዝተጣበቀ ቅርጺ'ውን ንመልክት

ኣነ እንዶ እየ	=	ኣነንድ'የ
ንሰኻ እንዶ ኢኻ	=	ንሰኻንዲ'ኻ
ንሰኺ እንዶ ኢኺ	=	ንሰኺንዲ'ኺ
ንሱ እንዶ ኢዩ	=	ንሱንዲ'ዩ
ንላ እንዶ ኢያ	=	ንላንዲ'ያ
ንሕና እንዶ ኢና	=	ንሕናንዲ'ና
ንሰኻትኩም እንዶ ኢኹም=		ንሰኻትኩምንዲ'ኹም
ንሰኻትከን እንዶ ኢኹን =		ንሰኻትከንንዲ'ኹን
ንላቶም እንዶ ኢዮም =		ንላቶምንዲ'ዮም
ንላተን እንዶ ኢየን =		ንላተንንዲ'የን
ኣነዶ ኢየ	=	ኣነ ድ'የ፤

ስርዓተ ነጥቢ

ንስኻዶ ኢኻ	=	ንስኻ ዲኻ፤
ንስኺዶ ኢኺ	=	ንስኺ ዲኺ፤
ንሱዶ ኢዩ	=	ንሱ ዲዩ፤
ንሳዶ ኢዮ	=	ንሳ ዲዮ፤
ንሕናዶ ኢና	=	ንሕና ዲና፤
ንስኻትኩምዶ ኢኹም	=	ንስኻትኩም ዲኹም፤
ንስኻትክንዶ ኢኸን	=	ንስኻትክን ዲኸን፤
ንሳቶምዶ ኢዮም	=	ንሳቶም ዲዮም፤
ንሳተንዶ ኢየን	=	ንሳተን ዲየን፤

ሓጺር ጋድም ሕንጻጽ (-)

እዚ ምልክት'ዚ ሓድሓደ ቃላት ተፈላሊየን እንተ ተጻሕፉ ካልእ ትርጉም ይህባ ኢየን ኢልና ኣብ እንስግኣሉ ግዜ ንጥቀመሉ።

ንኣብ+ ቤተ-ክርስቲያን፡ ስነ-ስርዓት፡ ዳግመ-ህንጻ፡

ማክሮ-ፖሊሲ፡ ቀይዲ-ብተኹ፡ ቤት-ትምህርቲ፡

ስነ-ምግባር፡ ድሕረ-ባይታ፡ ስነ-ፍልጠት፡ ዓርብ-

ረቡዕ፡ ወዘተ...

ይኹንምበር፡ እዚ ኣብ ላዕሊ ተጠቂሱ ብሓጺር ጋድም ተፈልዩ ዘሎ ድርብ ቃላት፡ ከም ሓደ ቃል ኮይኑ ብዘይ ሓጺር ጋድም እንተ ተጻሕፈ ዝሓሸ ኢዩ ዚብል ርእይቶ ኣሎ።

አንጻጽር+ 1- ዓይነ-ስጢራን ኣብ ቤተ-ክርስቲያን ትምህርተ-ስንበት ይወስዱ ኣለዉ።

2- ዓይነ ስጢራን ኣብ ቤተ ክርስቲያን ትምህርተ-ስንበት ይወስዱ ኣለዉ።

3- ዓይነስጢራን ኣብ ቤተክርስቲያን ትምህርተስንበት ይወስዱ ኣለዉ።

እቲ ኣብ ቁ.3 ዘሎ ጽሑፍ ብዚያዳ ንጹር ይመስል

ስርዓተ ነጥቢ

ነጠብጣብ (.....)

እዚ ምልክት'ዚ ንሓደ ዘይተወሰነ ሓሳብ ወይ ከእ ዚቐጽል መግለጺ ወይ ከእ ነቲ እናቐጸለ ከሎ እተሰበረ ወይ ብፍላጥ እተገድፈ ጥቕሳዊ ሓሳብ ንምምላእ ከም ምልክት ኮይኑ የገልግል። **ንኣብ+**

- ነቲ እቐሎ፡ ከምኒ+ ማንኪ፡ ድስቲ፡ ጭልፋ.....፡ ኣምጽእዮ።

- ዓብዱ ካብ ዕዳጋ፡ ሰረ፡ ጉልፎ፡ ካምቻ.....፡ ዝዚኡ።

- (ምለእ ጥቕሲ) “እቲ ኩነታት ውግእ ኣብ ዝለዓለ ደረጃ ከይበጽሐ ከሎ ብዝሓጸረ ግዜ ኪውዳእ የድሊ።”

-(እተገገርደ ጥቕሲ) “እቲ ኩነታት ውግእ..... ብዝሓጸረ ግዜ ኪውዳእ የድሊ።”

እብተውዕል+ እብ ሰራሕ ጋዜጠኝነት፡ ነጠብጣብ ኪዝውተር ከሎ፡ እተገገርደ ሓሳብት ከም ዘሎ፡ ግን ከእ ከም ዘይተጠቐሰ ይሕብር።

ዝባር (/)

እዚ ምልክት'ዚ ነቲ ከም ስዲ ንባብ ኮይኑ ዚጸሓፍ ግጥሚ ወይ መዝሙር ከም መፍለዪ ከገልግል ይኸእል።

ንኣብ+ ዕላማና ዕላማና/ ኣደ ኹሎም ጀጋኑና/ ንሳ ኢያ ዋልታ ናትና... ።

ካልእ እሃዛዊ ጥቕሚውን ኣለዎ። ይኹንምበር ከም መሕጻሪ መዓርጋት እውን ንጥቀመሉ ኢና።

ንኣብ+

ወይዘሪት	=	ወ/ት
ወይዘሮ	=	ወ/ሮ
ወትሃደር	=	ወ/ር
ዶክተር	=	ዶ/ር
ሚስተር	=	ሚ/ር
ተጋዳላይ	=	ተጋ/
ተመሃራይ	=	ተመ/
ግራዝማች	=	ግራ/
ቀኛዝማች	=	ቀኛ/
ፊተውራሪ	=	ፊተ/

ሓረጎች

3ይ ምዕራፍ

ዓይነት ምሉእ-ሓሳባት

(ሀ) ምሉእ-ሓሳብ ሓሳብ ከዓጽ ዚኸእል በዓል ቤትን(ምስ ወይ ብዘይ ተሰሓቢ) ግሰን ከሀሉዎ ክሎ ኢይ። ንሱ ሓሳብ ንምቕራብን ንምፍራሰን ንምሕታትን ንምእዛዝን'ውን የገልግል ኢይ።

- ንኡብ፡** 1. ኣብርሃም ሰለስተ ኣንስቲ ነበራኦ። (ሓተታ)
2. ኣብርሃም ኣንስቲ ኣይነበራኦን። (ኣሉታ)
3. ኣብርሃም ክንደይ ኣንስቲ ነበራኦ! (ሕቶ)
4. ንቅድሚት ኪድ! (ትእዛዝ)

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ሓንቲ ቃል'ውን ሓሳብ ክትዓጽ ትኸእል ኢያ።

ንኡብ፡ ሞይቱ። ብላዕ!

(ንሱ ሞይቱ። ንሰኻ ብላዕ፡ ማለት ኢይ)

(ለ) **ሓረግ፡** ዚበሃል ኣብ ውሽጢ ምሉእ-ሓሳብ ኮይኑ እተፈላለየ ተዛማዲ ሓሳባት ዚገልጽ ክፍሊ ምሓሳብ ኢይ። ሓረግ ኣብ ሰለስተ ይኸፈል፡-

1. ቀንዲ ሓረግ (ወይ ግሳዊ ሓረግ)
2. ንኡስ ሓረግ
3. ተጸጋዒ (ወይ ጽጉዕ ሓረግ)

1. **ቀንዲ ሓረግ፡** እቲ ቀንዲ ሓሳብ ዝሓዘ ናይ ቃላት ሰንሰለት ኢይ።

2. **ጽጉዕ ሓረግ፡** ርእሱ ዘይክእል ምስ ካልእ ሓረግ ተጸጊቡ ጥራይ ሓሳብ ከዓጽ ዚኸእል ናይ ቃላት ሰንሰለት ኢይ።

3. **ንኡስ ሓረግ፡** ንበይኑ ዚዝውተር፡ ኣሳሪ ግሲ ወይ

ፈጸሙ ግሲ ዘይብሉ ናይ ቃላት ሰንሰለት ኢዩ።

ንመረድኢ፡ ኣቦይ ምስ ሓመመ ናብ ኣስመራ መጸኢ።

ኣብዚ ምሉእ-ሓሳብ'ዚ፡-

(1) ኣቦይ ምስ ሓመመ ምስ ካልእ ሓረግ ኮይኑ ሓሳብ ዘቐርብ ሰለ ዝኾነ ጽጉዕ ሓረግ /ወይ ከኣ ተጸጋዒ ሓረግ/ንብሎ።

(2) ናብ ኣስመራ መጸኢ ናይቲ ምሓሳብ ቀንዲ ክፍሊ ሰለ ዝኾነ ቀንዲ ሓረግ ንብሎ።

(3) ናብ ኣስመራ ሓሳብ ኪፃጽ ሰለ ዘይክእል ንኡስ ሓረግ ንብሎ።

(ሐ) ድርብ ምሓሳብ ክልተ ወይ ካብኡ ዚዛይድ ጽጉዕ ሓረግን ሓደ ቀንዲ ሓረግን ዝሓዘለ ኢዩ።

ንኣብ+ ንሱ ምሉእ መዓልቲ ክሰክር ሰለ ዚውዕል፡ ሽሕ'ኳ ከም ዓርኪ ኬንካ እንተ መዓድካዮ፡ ኣይሰምዓካን ኢዩ።

1. ምሉእ መዓልቲ ክሰክር ሰለ ዚውዕል (ጽጉዕ ሓረግ)
2. ንሱ ኣይሰምዓካን ኢዩ (ቀንዲ ሓረግ)
3. ሽሕ'ኳ ከም ዓርኪ ኬንካ (ጽጉዕ ሓረግ)
4. እንተ መዓድካዮ (ጽጉዕ ሓረግ)

ኣብዚ ኣብ መወዳእታ ጠቂሰናዮ ዘሎና ምሓሳብ፡ እቲ ቀንዲ ሓረግ “ንሱ ኣይሰምዓካን ኢዩ” ዚብል ኢዩ። እቲ ዝተረፈ (ማለት ቊ. 1.3.4) ጽጉዕ ሓረጎች ኢዩ።

ዓይነታት ሓረግ

ሓድሓደ ጊዜ ጽጉዕ ሓረግ፡ ከም ሰም፡ ቅጽል ወይ ተውሳክግስ ኮይኑ ይሰርሕ ኢዩ። ናይ ሰም ሰራሕ ኪሰርሕ ከሎ ሰማዊ ሓረግ፡ ናይ ቅጽል ሰራሕ ኪሰርሕ ከሎ ቅጽላዊ ሓረግ፡ ናይ ተውሳክግስ ሰራሕ ኪሰርሕ ከሎ ኽኣ ተውሳክግሳዊ ሓረግ ይብሃል።

መረድኢ፡

(ሀ) ሰማዊ ሓረግ፡ “ኣነ ንእስጢፋኖስ ኣይፈልጠን ኢየ” ዚብል ምሓሳብ ከም ኣብነት እንተ ወሰድና፡ “እስጢፋኖስ” ሰም

ኢዩ።

“ኣነ ነቲ እትብሎ ዘሎኻ ኣይፈልጠን ኢየ” ከንብል ከሎና’ውን ሓደ ብባህርያኡ ንሰም ዘይመስል እንተ ኾነ፡ ኣብቲ ክፍሊ ሰዋሰው ዘለዎ ተራ ተመሳሳሊ ቦታ ዝሓዘ ሓረግ ነዘውትር ሰለ ዘሎና፡ እቲ “ነቲ እትብሎ ዘሎኻ” ዚብል ሓረግ ኣብቲ “ንእስጢፋኖስ” ዚብል ሰም ዝነበሮ ቦታ ኪኣቱ ሰለ ዚኽእል ሰማዊ ሓረግ ንብሎ።

ተወሳኺ ኣብነታት ሰማዊ ሓረግ፡

1. ናብ ዓዲ ምኽድካ ኣይሰማዕናን
2. ንሳቶም ኪሰምዑ ድልየት ዘይብሎም ኢዮም
3. እንታይ ከም እትደሊ ንገረኒ
4. ብተንኲል ዝመጸ ገንዘብ ኣይደልንዮ

እዞም ኣብ ላዕሊ ኣብ ትሕቲኦም ተሰማረሩሎም ዘሎ ሓረጎች ሰማዊ ሓረጎች ኢዮም። ብዝኾነ ዓይነት ሰምን ተመሳሳሊኡን ድማ ኪትካኡ ይኽእሉ።

(ለ) ቅጽላዊ ሓረግ፡ እዚ ሓረግ’ዚ ልክዕ ከም ሓደ ቅጽል ንሰምን ንኪሰምን ይውሰን።

ንኣብ+ ንሱ ጅግና ኢዩ።

“ጅግና” ቅጽል ኢዩ

ንሱ ኣብ ዓድዋ እተዋግኦ ኢዩ።

“ኣብ ዓድዋ እተዋግኦ” ልክዕ ከምቲ ቅጽል ‘ጅግና’ ሓዞዎ ዘሎ ዚመሳሰል ቦታን ሰራሕን ሰለ ዘለዎ፡ ቅጽላዊ ሓረግ ንብሎ።

ተወሳኺ ኣብነታት ቅጽላዊ ሓረግ፡

1. እቶም ንህዝቢ ዝብዝብዙ ዝነበሩ ነጋዶ ተኣሲሮም
 2. ሃይለ እቲ ብዙሕ ገበን ዝፈጸመ ሽፍታ ተታሒዙ
 3. እቲ ካብ ሰማይ ዝወረደ እንጌራ ህይወት ኣነ እየ
- እዞም ኣብ ትሕቲኦም ተሰማረሩሎም ዘሎ ሓረጎች ቅጽላዊ ሓረጎች ኢዮም። ብዝኾነ ዓይነት ቅጽልን ተመሳሳሊኡን ድማ ኪትካኡ ይኽእሉ።

(ሐ) ተውላከግላዊ ሓረግ ከም ተውላከግላኝ ኮይኑ ንግሰን

ቅጽልን ንተውላከግላኝ ኪውሰን ዚኸእል ሓረግ ኢዩ።

ንኣብ+ ማቴዎስ ብነድሪ ተዛረበ።

ማቴዎስ ከመይ ኢሉ ተዛረበ! ብነድሪ። እምበኣር ብነድሪ ተውላከግላኝ ኢዩ።

ማቴዎስ ብነድሪ ዓው ኢሉ ተዛረበ ምስ እንብል ግን “ብነድሪ ዓው ኢሉ” ናይ ተውላከግላኝ ቦታን ጠባይን ዝሓዘ ሰለ

ዝኾነ ተውላከግላዊ ሓረግ ንብሎ።

ተውላኪ ኣብነታት ተውላከግላዊ ሓረግ+

1. ተሰፋይ ብሓሶት እናመሰክረ የእስር ኣሎ
2. ሰለ ዝኣምነሉ እግብሮ ኣሰኹ
3. እንተ ደኣ ተነሲሑ ኪድሕን ኢዩ
4. ኣብ ዝኸድካዮ ቦታ ኣይተቋላምጽ
5. ዝናብ ምስ ገደፎ ተሰናበቱ

እዞም ተሰማራሎም ዘሎ ሓረጎች ተውላከግላዊ ሓረጎች ኢዮም።

ሓድሓደ ጊዜ ንጽል ቃላት እውን ከም ሓረግ የገልግሉ ኢዮም።

እዞም ከም ሓረግ ኮይኖም ዜገልግሉ ቃላት ከም ተውላከግላዊ፡

ስማዊ፡ ቅጽላዊ፡ ሓረግ ኣገልግሎቶም ይህቡ።

ንኣብ+ 1. ስማዊ ሓረግ= ኣበላልዓኻ ኣይፈተኹዎን፡ ምብላዐይ

ኣቕኒኡዎ፡ ኣስታትያኻ ኣመሓይሽ

2. ተግላዊ ሓረግ= ንሳቶም እናተባእሉ ህውከት ይፈጥሩ

ኣሰዉ፡ እናስተየ ኣይትዛረቡ

3. ቅጽላዊ ሓረግ= እተቐዳደደ ከኖን ለቢሉ፡

እተቐደስት መዓልቲ መጻት

(መ) ትምኒታዊ ሓረግ ወይ ከኣ ሓድሓደ ጊዜ ከም ምኽንያታዊ

ሓረግ ተባሂሉ ዚፍለጥ፡ ናይ ትምኒትን ሃረርታን ሓሳባት

እንገልጽሉ ናይ ሓደ ምሓሳብ ክፍሊ ኢዩ። ናይ’ዚ

ኣሰራርሓ ከኣ ኣቐዲምና ርኢናዮ ኔርና ኢና።

ንኣብ+ ከልበይ እንተ ዚኸውን ምቐተልኩዎ (ህልዊ)

ከልበይ ነይሩ እንተ ዚኸውን ምቐተልኩዎ ነይረ

(ሕሉፍ)

ኣብ’ዚ ምሓሳብ’ዚ እቲ ሃረርታን እቲ ንሱ ምስ ተረኽቦ ኪፍጸም ዘለዎ ተግባርን ኣብ ሓደ ተጠርኒፉ ንርእዮ።

ሰለዚ እቲ ትምኒታዊ ሓረግ “ከልበይ እንተ ዚኸውን” ኢዩ። እዚ ሓረግ’ዚ ሓሳባት ኪፃጹ ሰለ ዘይክእል ንኡስ ሓረግ ኢዩ።

መጠንቐቕታ

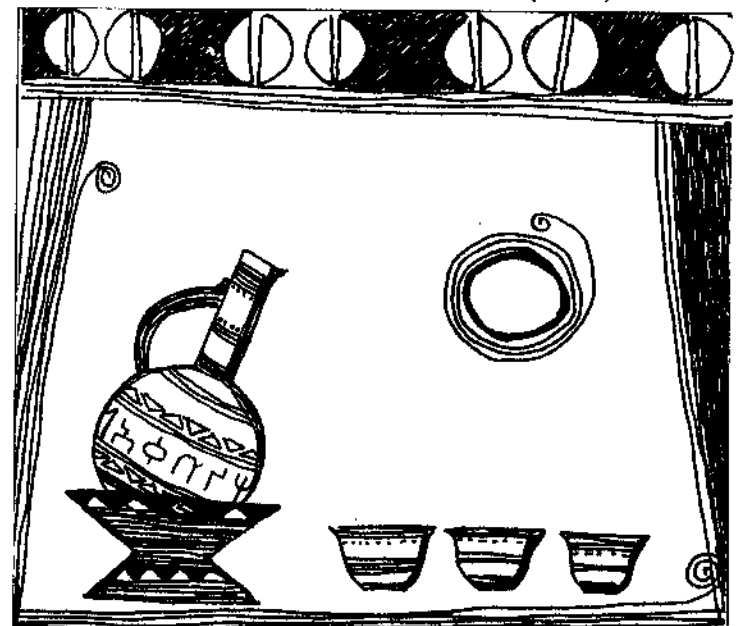
ኣብ ከንዲ “ም”፡ “ምስ” ምዝውታር

ግን ግንይ ኢዩ። ንኣብ+ እንተ ዚህበኒ ምበላዕኩዎ

ነይረ (ቅኑዕ)። እንተ ዚህበኒ ምስ በላዕኩዎ ነይረ

(ግንይ)፡ እንተ ዝርእዮ ምቐተልኩዎ (ቅኑዕ)።

እንተ ዝርእዮ ምስቐተልኩዎ (ግንይ)

ንኡስ ትንተና

4ይ ምዕራፍ

(ንመረዳኦታን መምርሕን)

እዚ ኣብ ታሕቲ ተዋሂቡ ዘሎ ኣገባብ ትንተና፡ ነቲ ቅድሚ ሕጂ እተመሃርናዮን ዝረኣናዮን መምርሒታትን ኣገባባትን ብኻልእ ዓይነት መገዲ ኣብ ኣእምሮና ኪህነጽን፡ ብዕምጃት ኪበርጽን ተባሂሉ እተዳለወ ኢዩ።

ብተወሳኺ፡ እዚ ምዕራፍ'ዚ፡ ነቲ ቅድሚ ሕጂ ዘይበርሃልና፡ ኣገባብ ይኹን፡ ኣገላልጽ፡ ወይ ከኣ ብገሰ ምኽንያት ብጽዕ መረዳኦታ ኪረክብ ዘይከኣሉ ክፍሊ ሰዋሰው፡ ኪበርሃልናን ኪርድኣናን ብማለት ንምዝኽኻር ዝዓለመ ኢዩ።

እዚ ትንተና'ዚ ነቲ ዝሓለፈ መጽናዕቲ ይጥርንፍ።

ትንተና

1. ኣቦይ ላሕሚ ኣላቶ

ኣቦ= በዓልቤት፡ ናይ ሓባር ስም፡ ተባዕታይ

ይ= ናይ ዋንነት ቅጽል ድሕረጥብቆ

ላሕሚ= ተሰሓቢ፡ ናይ ሓባር ስም፡ ኣንስታይ፡ ንጽል

ኣላቶ= (ሃለወ.ት.ኦ)

ሃለወት= ናይ ሃለወ ግሲ ህሉው ግዜ፡ 3ይ ኣካል፡ ኣንስታይ

ት= ሕሉፍ፡ 3ይ ኣካል፡ ንጽል፡ ኣንስታይ ድሕረ ጥብቆ

ኦ= ተሰሓቢ ክስም (ንኣኡ ማለት ኢዩ)

2. ሰሎሙን ክልተ ጽቡቓት ደቂ ወሊዱ

ሰሎሙን= በዓልቤት፡ ግላዊ ስም

ክልተ= ናይ ኣሃዝ ቅጽል፡ ተርታዊ (ንደቂ ይውስን)

ጽቡቓት= ናይ ቅርጺ ቅጽል ፡በዙሕ

ደቂ= ተሰሓቢ፡ ናይ ሓባር ስም፡ ብዙሕ

ወሊዱ= (ወሲድ.ኡ) ናይ “ወሲደ” ግሲ ሕሉፍ ግዜ፡ 3ይ

አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ፡

ኡ = “ንሱ” ዘመልከት ድሕረጥብቆ

3. ብፍቕሪ ተመላሊሱ እምበር እከይ ኣይትግበሩ

(ንሰኻትኩም) = ሰጢር በዓልቤት፡ ግላዊ ኪስም፡ 2ይ

አካል፡ ብዙሕ

ብፍቕሪ = (ብ ፍቕሪ) ተውሳከግሰ

ተመላሊሱ = ግሲ፡ ትእዛዝ፡ 2ይ አካል፡ ብዙሕ፡ ተባዕታይ

4. ናቢይ ትኸይድ ኣሎኻ፤

(ንሰኻ) = ሰጢር በዓልቤት፡ ግላዊ ኪስም፡ 2ይ አካል፡

ንጽል

ናቢይ = ናይ ቦታ ተውሳከግሰ

ትኸይድ ኣሎኻ = “ከየደ” ግሲ፡ ህሉው ቀጻሊ፡ 2ይ አካል፡

ንጽል፡ ተባዕታይ

5. ኣታ ርገም፤ ካቢይክ መጻእካ፤

ኣታ = ረጃሒ ከንድስም፡ 2ይ አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ

ርገም = ናይ ዓይነት ቅጽል፡ ተባዕታይ፡ ንጽል

ካቢይክ = (ካብ ኣበይ ከ)

ኩብ = መስተዋድድ

ኣበይ = ናይ ቦታ ተውሳከግሰ

ከ = መስተጻምር

መጻእካ = (መጻእካ) ናይ “መጽሐ” ግሲ፡ ቅዱም፡ 2ይ

አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ

ካ = ናይ 2ይ አካል፡ ግላዊ ድሕረጥብቆ

6. በል እስክ ውቕጻኒ

(ንሰኻ) = ሰጢር በዓልቤት፡ ግላዊ ኪስም፡ 2ይ አካል፡

ንጽል

በል = ናይ “በሃለ” ግሲ፡ 2ይ አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ፡

ትእዛዝ (ፈትን ማለት ኢዩ)

እስክ = መስተጻምር

ውቕጻኒ = (ውቕሶ ኒ)

ውቕሶ = ካብ “ውቕሶ” ግሲ፡ 2ይ አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ፡

ትእዛዝ

ኒ = ተሰሓቢ ከ. ስም፡ 1ይ አካል፡ ንጽል (ንኣይ ማለት'ዩ)

7. በቲ ግዜ'ቲ ህዝቅያስ ናብ ሞት ክሳብ ዚቐርብ ሓመመ እሞ

ንእግዚኣብሔር ለመነ

በቲ = (ብ.እቲ)

ብ = መስተጻምር

እቲ = ድርብ መመልከቲ ቅጽል (እቲ... እቲ)

ግዜ = ረቂቕ ስም፡ ንጽል

እቲ = ድርብ መመልከቲ ቅጽል (እቲ...+ስም... +እቲ)

ህዝቅያስ = በዓልቤት፡ ግላዊ ስም፡ ተባዕታይ

ናብ = መስተዋድድ

ሞት = ረቂቕ ስም

ክሳብ = ናይ ጊዜ መስተዋድድ

ዚቐርብ = (ዝ. ይቐርብ)

ዝ = መስተጻምር (ምስ “ክሳብ” ዚዝውተር)

ይቐርብ = ናይ “ቀረበ” ግሲ፡ ህሉው፡ 3ይ አካል፡ ንጽል

ሓመመ = ግሲ፡ ቅዱም

እሞ = መስተጻምር

ን = መስተዋድድ

እግዚኣብሔር = ግላዊ ስም፡ ተሰሓቢ፡ ተባዕታይ፡ ንጽል

ለመነ = ግሲ፡ ቅዱም

8. ኣበላልዓኻ እንተ ዘይ ኣጸቢቐካ ክትሰጉጉ ኢኻ።

(ንሰኻ) = ሰጢር በዓልቤት፡ ኪስም፡ 2ይ አካል፡ ንጽል፡

ተባዕታይ

ኣበላልዓኻ = (ኣበላልዓኻ) ተሰሓቢ

ኣበላልዓ = ካብ “በልዐ” ዝወጸ ናይ ኣገባብ ተውሳከግሰ

ኻ = ናይ ዋንነት ኪስም፡ 2ይ አካል፡ ንጽል፡ ተባዕታይ

እንተዘይ እጸቢቸካ = (እንተ. ዘይ. እጸቢቸካ. ካ)

እንተ = ምኽንያታዊ መስተጻምር

ዘይ = ምስ መስተጻምር “እንተ” ዚኸይድ ናይ ኣሉታ ተውሳኸግሰ

እጸቢቸካ = “እጸበቐ” ግሲ: ኣሰራሒ: ቅዱም: 2ይ ኣካል
ንጽል: ተባዕታይ

ካ = ክስም: ድሕረ ጥብቆ (ንሰኻ)

ክትስግጉ ኢኻ = ግሲ: ትንቢት ጊዜ: 2ይ ኣካል:
ተባዕታይ: ንጽል

9. ንሱ ብሓቂ ተቓሊሱ ኢዩ

ንሱ = በዓልቤት: ክንድስም: 3ይ ኣካል: ንጽል: ተባዕታይ

ብሓቂ = ተውሳኸግሰ (ን “ተቓሊሰ” ይውሰን)

ተቓሊሱ = “ተቓሊሰ” ግሲ: ሕሉፍ: 3ይ ኣካል: ተባዕታይ:
ንጽል

ኢዩ = ናይ ምህላው ግሲ: ህሉው ጊዜ: (ዓጻዊ ግሲ)

10. ንሓቶም እናበልዑ ይኸዱ ነበሩ።

ንሓቶም = በዓልቤት: ክንድስም: 3ይ ኣካል: ብዙሕ:
ተባዕታይ

እናበልዑ = (እና በልዑ)

እና = ናይ ምድግጋም ተውሳኸግሰ

በልዑ = ግሲ: ቅዱም: 3ይ ኣካል: ብዙሕ: ተባዕታይ

ይኸዱ ነበሩ = ግሲ: ሕሉፍ ቀጻሊ: 3ይ ኣካል: ብዙሕ:
ተባዕታይ

11. እናበልዑት ክትከይድ (ኮላ) ርእየያ

(ንላ) = ሰጢር በዓልቤት: 3ይ ኣካል: ኣንስታይ: ንጽል

እናበልዑት = (እና. በልዑት)

እና = ናይ ምድግጋም ተውሳኸግሰ

በልዑት = ግሲ: ቅዱም: 3ይ ኣካል: ኣንስታይ: ንጽል

ኮላ = ምስ “እና” ዚኸይድ ሓጋዚ ግሰ

ርእየያ = (ርእየ.ያ)

ርእየ = ግሲ: ሕሉፍ ጊዜ

ያ = ተሰሓቢ ክስም (ንኣኣ ማለት'ዩ)

12. ንሕና መጸእና ኣሎና

ንሕና = በዓልቤት: 1ይ ኣካል: ብዙሕ

መጸእ (ና) = ሕሉፍ ግሲ ናይ ‘መጽእ’

ና = ን‘ንሕና’ ዘመልክት ድሕረጥብቆ (ደቂቕ ክንድስም)

ኣሎና = ሓጋዚ ግሲ (ካብ ሃለው ዘወጸ)

መጸእና ኣሎና = ናይ ቀረባ ሕሉፍ: 1ይ ኣካል: ብዙሕ

13. ምስቲ ዝበደለካ ምትዕራቕ ጽቡቕ ዲኦኮኖን

(ንሰኻ) = ሰጢር በዓል ቤት: 2ይ ኣካል: ተባዕታይ:

ንጽል

ምስቲ = (ምስ እቲ)

ምስ = መስተዋድድ

እቲ = ኣመልካቲ ቅጽል: ተባዕታይ

ዝበደለካ = (ዝ በደለካ)

ዝ = ኣዛማዲ ተውሳኸግሰ

ምትዕራቕ = ካብ ‘ተዓረቕ’: ሰማዊ ግሲ (ኣርእስቲ)

ጽቡቕ = ናይ ዓይነት ቅጽል: ንጽል: ተባዕታይ

ዲ = ናይ ሕቶ ድሕረ ጥብቆ

ዲኦኮኖን = (ኣይ. ከወነ. ን)

ኣይ...ን = መቐመጫ ኣሉታ

ከወነ = ግሲ: ቅዱም

14. ምስ መን ኢና'ሞ እንዛረብ

ምስ = መስተዋድድ

መን = ናይ ሕቶ ክስም

ኢና = ናይ ምህላው ግሲ: ዓጻዊ: 1ይ ኣካል: ብዙሕ

ሞ = (እሞ) = መስተጻምር

እንዛረብ = (እ. ንዛረብ)

እ = አዛማዲ ተውሳከግሰ

ንዛረብ = ናይ 'ተዛረበ' ህሉው: 1ይ አካል: ብዙሕ ምስ
'ኢና' ኮይኑ ይፃጽ

15. ከንደይ ኮን ሂባትሉ ትኸውን!

ከንደይ = ናይ ሕቶ ኪስም

ኮን = (ደኾን: ዶ ደኸውን) ናይ ከወነ ህሉው ግዜ

ሂባትሉ = (ውሂባ ትሉ) ወይ ከአ (ወሃቦት ሉ)

ውሂባ = ሕሉፍ ግሲ

(ት) ሉ = መስተዋድዳዊ ኪስም: "ሉ" (ንኣኡ ንምግዛእ)

ትኸውን = ናይ ህሉው ግዜ ግሲ: ንጽል: አንስታይ
(ምጥርጣር የመልክት)

16. ንሕና እንተ ንኸውን ስቕ ኢልና አይምረአናዮን

ንሕና = በዓል ቤት: ኪስም: 1ይ አካል: ብዙሕ

እንተ = ምኽንያታዊ: ተውሳከግሰ

ንኸውን = ናይ 'ከወነ' ግሲ: ህሉው ግዜ: 1ይ አካል:
ብዙሕ

ስቕ = ሓውሲ ግሲ (ግሲ ደላዪ)

ኢልና = (ብሂልና) ናይ 'በሃለ' ሕሉፍ

አይምረአናዮን = (አይ.ም.ረአና. ዮ.ን)

አይ = ናይ አሉታ ተውሳከግሰ መበገሲ ቅድመ ጥብቆ

ም = ናይ ምኽንያታዊ ግሲ መበገሲ ቅድመ ጥብቆ

ረአና = ግሲ 'ረአዮ': ቅዱም: 1ይ አካል: ብዙሕ

ዮ = ተሰሓቢ ኪስም (ነቲ ሰብ ወይ ነቲ ነገር)

ን = ናይ አሉታ ተውሳከግሰ: ድሕረ ጥብቆ

17. ንሳ ኢጣልያዊት እንተ ትኸውን ደኣ ስለምንታይ ጥልያን

ዘይትዛረብ

ንሳ = በዓልቤት: ከንድስም: 3ይ አካል: ንጽል: አንስታይ

ኢጣልያዊት = (ኢጣልያ.ዊት) ናይ ወገን ቅጽል

ዊት = ናይ ወገን ቅጽል: ድሕረ ጥብቆ: አንስታይ: ንጽል

እንተ = ምኽንያታዊ ተውሳከግሰ

ትኸውን = ግሲ "ከወነ": ህሉው ግዜ

ደኣ = አፍራሲ መስተጻምር

ስለምንታይ = ናይ ሕቶ ተውሳከግሰ

ጥልያን = ረቂቕ ስም: ተሰሓቢ

ዘይትዛረብ = (ዘ. አይ. ትዛረብ) ምኽንያታዊ ተውሳከግሰ
ሓረግ

ዘ = አዛማዲ ተውሳከግሰ

አይ = አሉታዊ ተውሳከግሰ: ቅድመ ጥብቆ

ትዛረብ = ግሲ 'ተዛረበ': ህሉው: 3ይ አካል: ንጽል:
አንስታይ

ዓቢይ ትንተና

7ይ ምዕራፍ

እዚ ትንተና'ዚ፡ ነቲ ምሉእ-ሓሳብ ብሓረጋዊ መገዲ ዚርእዮ ኢዩ። ማለት ቃል ብቻል ዘይኮነስ ብኣገባቡን፡ ብኣስኻዥዓኡን፡ ብኣስራርዓኡን ይምርምር። እዚ ዓይነት ትንተና'ዚ ነቲ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ብሸለልትነት እንግብር ዘይእሩም ኣበሃህላ ንምእራም ኪጠቐመና ይኸእል ኢዩ።

ብዙሓት ተዛረብቲ ትግርኛ ዝኾኑ ዜጋታት፡ ነቲ ቋንቋ ልክዕ ከምቲ ዚዛረቡዎ ገደርም ይጽሕፉዎ። እንተኾነ ግን ሓደ ቋንቋ፡ ሸሕ'ኳ ዘዕበዩካ እንተ ኾነ፡ ክትዛረቡሉን፡ ብዝበለጸ መገዲ ከኣ ክትጽሕፈሉን ከሎኻ፡ ኣየናይ ቅድሚት ኣየናይ ከኣ ድሕሪት ከም ዚመጽእ፡ ኣበየናይ ግዜ ከኣ ሓጋዚ ግሲ ኪኣቱ ከም ዘለዎ፡ ምልላይን ምፍላጥን ኣድላዪ ኢዩ። እንተ ዘይኮነ፡ ግልብጥብጥ ዝበለ ኣዘራርባን፡ ኣተሓሳስባን፡ ነቲ እንጽሕፎ እውን ትሕዝቶ ዘይብሉን፡ ኣብ ኣእምሮ ኪሰኳዕ ዘይከእልን ኪገብር ስለ ዚኸእል፡ ነዚ ትንተና'ዚ ተገዲስና ክንምልከቶ ይግባእ።

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ናይ ሓደ ምሉእ-ሓሳብ ኣስራርዓ ቃላት በዓልቤት፡ ተሳሓቢ፡ ግሲ ኢዩ። እዚ ኣስራርዓ'ዚ ኣብ እተፈላለዩ ዙነታት እናተመልከትና ክንምርምር ኢና።

ሓድሓደ ጊዜ እቲ ምሓሳብ፡ በዓልቤት ዘይብሉ መሲሉ እኳ እንተተራእየና፡ ቦቲ ድሕሪ ግሲ ዚመጽእ ክንድስም ጌርና ክንፈልጦ ንኸእል ኢና።

ንኣብ:- ኣብቲ “እንታይ ደሊኻ” ዚብል ምሓሳባት

ቦቲ ኣብ ‘ደሊኻ’ ዘሎ ‘ኻ’ እቲ በዓልቤት ‘ንስኻ’ ምኃኑ

ንፈልጥ።

1. ኣስመርም ክልተ መጻሕፍቲ ሂቡኒ

1. ኣስመርም 2. ክልተ መጻሕፍቲ 3. ሂቡኒ

(1) በዓልቤት

(2) ተሰሐቢ

(3) ግሲ

2. ገመን ደሲኻ፤

1. (ንሰኻ) 2. ገመን 3. ደሲኻ

(1) በዓልቤት

(2) ተሰሐቢ

(3) ግሲ

3. ካበይ መጸእካ፤

1. (ንሰኻ) 2. ካበይ 3. መጸእካ

(1) በዓልቤት

(2) ናይ ቦታ ተውሳከግሰ

(3) ግሲ

4. ነቲ ደብዳቤ ነቲ ራእሲ ሂቡዎ (ንጽል ምሓሳብ)

1. (ንሱ) 2. (ን) ነቲ ደብዳቤ 3. ነቲ ራእሲ 4. ሂቡዎ

(1) በዓልቤት

(2) ተሰሐቢ

(3) ዳግማይ ተሰሐቢ

(4) ግሲ

5. ብፍቕሪ ተመላለሱ እምበር እከይ አይትግበሩ (ድርብ ምሓሳብ)

ሀ) 1. (ንሰኻትኩም) 2. ብፍቕሪ 3. ተመላለሱ 4. እምበር

ለ) 1. (ንሰኻትኩም) 2. እከይ 3. አይትግበሩ

ሀ (1). በዓልቤት

(2) ተውሳከግሰ

(3) ግሲ

(4) መስተጻምር

ለ (1) በዓልቤት

(2) ተሰሐቢ

(3) ግሲ

ምሉእሓሳባት “ሀ” ን “ለ” ን ቦታ እምበር እትብል መስተጻምር ተተሓሒዘን አለዋ።

6. ማርዶካይ ድማ ሰማያውን ጸዕዳን ልብሲ መንግስቲ ተኸዲኑ፤ ዓብዪ ዘውዲ ወርቂ ኣብ ርእሱ ደፊኡ፤ ብልሕጺ እንግጢዕ እተገብረ ዓለባ ተወንዚፋ፤ ካብ ቅድሚኒ ንጉሰ ወጸ።

(እተደራረበ ምሓሳብ)

ቀንዲ ሓረግ፡ 1. ማርዶካይ 2. ካብ ቅድሚኒ ንጉሰ 3. ወጸ

(1) በዓልቤት

(2) መስተጻምራዊ ሓረግ

(3) ግሲ

ጽጉዓት ሓረጎች፡

ሀ. ሰማያውን ጸዕዳን ልብሲ መንግስቲ ተኸዲኑ

ለ. ዓብዪ ዘውዲ ወርቂ ኣብ ርእሱ ደፊኡ

ሐ. ብልሕጺ እንግጢዕ እተገብረ ዓለባ ተወንዚፋ

እዞም ሰለስተ ጽጉዓት ሓረጎች ማለት (ሀ) (ለ) (ሐ)፡ ማርዶካይ፡ ብኸመይ ዝበለ ኣገባብ ካብ ቅድም'ቲ ንጉሰ ከም ዝወጸ ዘመልክቱ ስለ ዝኾነ ተውሳከግሳዊ ሓረጎች ንብሎም።

7. እዚ'ስ እቲ ጸራቢ ወዲ ማርያም 'ሓው ያእቆብ፤ ዮሴፍን፤ ይህዳን፤ ስምኦንን ደ አይኮንን፤

ቀንዲ ሓረግ፡ 1. እዝ'ስ 2. እቲ ጸራቢ ወዲ ማርያም 'ሓው ያእቆብ፤ ዮሴፍን፤ ይህዳን፤ ስምኦንን 3. ደ አይኮንን

(1) በዓልቤት

(2) ቅጽላዊ ሓረግ

(3) ግሲ

8. እታ ሰበይቲ ከኣ ኣብኣ ዝኾነ ነገረ ፈሊጣ ነበረት እሞ ፈሪሃ ራዕራዕ እናበለት መጺኣ ሰገደትሉ፤ ኩሉ እቲ ሓቂ'ውን ነገረቶ። (እተደራረበ ምሉእ ሓሳብ)

ቀንዲ ሓረግ፡- ሀ. እታ ሰበይቲ ከአ መጺአ ሰገደትሉ
ለ. (እታ ሰበይቲ) ኩሉ እቲ ሓቂ ነገረቶ

ሀ. 1. እታ ሰበይቲ ከአ 2. መጺአ 3. ሰገደት 4. ሉ

(1) በዓልቤት

(2) ግሲ ወይ ከአ ተውሳከግሰ (ብምምጻእ

ማለት ኢዩ)

(3) ግሲ

(4) ተሰሐቢ.

ለ. እታ ሰበይቲ 2. ኩሉ እቲ ሓቂ 3. ነገረት 4. አ

(1) በዓልቤት

(2) ተሰሐቢ

(3) ግሲ

(4) ዳግማይ ተሰሐቢ. (ንእኩ)

ጽጉዕ ሓረግ፡ (ሀ) እቲ አብአ ዝኾነ ነገር ፈሊጣ ነበረት
እሞ (ለ) ፈሪሃ ራዕራዕ እናበለት

(ሀ) = ናይ ምኽንያት ተውሳከግላዊ ሓረግ

(ለ) = ናይ አገባብ ተውሳከግላዊ ሓረግ

9. እግዚአብሔር ሰናይ ኢዩ፡ ብመዓልቲ ጸበባ ዕርዲ ኢዩ።
ነቶም አብኡ እተማዕቁቡ ድማ ይፈልጦም ኢዩ። (እተደራረበ
ም.ሓሳብ)

ቀንዲ ሓረግ፡ ሀ. እግዚአብሔር ሰናይ ኢዩ

ለ. እግዚአብሔር ዕርዲ ኢዩ

ሐ. ይፈልጦም ኢዩ (ንእታቶም)

ጽጉዕ ሓረግ፡ 1. ብመዓልቲ ጸበባ 2. ነቶም አብኡ
እተማዕቁቡ

1.ናይ ግዜ ተውሳከግሰ

2. ተሰሐቢ.

ሓድሓደ አገዳሲ ሓበሬታ ጎረዳት ፊደላት

አብ ትግርኛ ጎረዳት ፊደላት አብ ፲፮ ቁ፡ እተደራጁ ኢዮም።
እዞም ሰለስተ ድምጽታት ናይ “ወ” ድምጺ ኪውሰኹም ከሉ ፲፮
ከ፡ ቂ ይኹኑ። ጎረዳት ፊደላት ብዝርዝር ንርእዮም።

1	2	3	4	5	6	7
ጎ	-	ጉ	ጓ	ጌ	ጉ	-
ከ	-	ከ	ኳ	ኳ	ከ	-
ቂ	-	ቁ	ቋ	ቋ	ቁ	-

አስተውዕል፡ አብ ትግርኛ ካእብን ሳብዕን ጎረዳት የለዉን።

አብ ክንድኦም ግን ስሩዕ ፊደል ይሓቱ።

ንኣብ፡ ጸመቂ = ጽመቆ

(ቂ = ጎረድ ፡ ቆ = ስሩዕ)

እቶም ጎረዳት ፊደላት ትግርኛ ከ፡ኹ ቂ፡ኹ ኹ ጎ ኪኹኑ
ከለዉ ብዘይካእም ካልእ ጎረድ የለን፡ ስለዚ “ጽጂቕ” ኢልካ
ምጽሓፍ፡ ነቲ አብ ትግርኛ ዘየለ “ጂ” ምዝውታር ማለት ኢዩ።
እቲ ልክዕ ግን ጽማቕ ኢዩ።

ብዝሒ

“የ” አብ ከምቲ በጊዕ፡ ኢልና አባጊዕ እንብለሉ መስርሕ፡ ብዐ/
አ/ሐ/ ንዚጅምሩ ቃላት ከነቐድመሎም ይግባእ።

ንኣብ፡

ዓይኒ = አፂንቲ

ዓጽጊ = አዕጽምቲ

ሐው	=	አሕዋት
እዝኒ	=	አእዛን
ሐምሊ	=	አሕምልቲ
እምኒ	=	አእማን
ሐሙ	=	አሕሙ
ኢድ	=	አእዳው
ድላ ንብል እምበር		

የዲንቲ፡ የዕጽምቲ፡ የእዛን፡ የእማን፡ የእዳው፡ የሀባይ፡ የሀዛብ፡
የሕሉቕ፡ የዕጻው፡ የሕዋት፡ ምባል ከእረም ዝግባእን አብ ጽሑፍ
ኪዝውተር ዘይብሉን አገባብ ኢዩ።

“ይ” አብ ሳልሳይ አካል ንጽልን ድርብን

	በልዕ	ፈተወ	ከደደ(ከደ)
አነ	እበልዕ	እፈቱ	እኸይድ
ንሰኻ	ትበልዕ	ትፈቱ	ትኸይድ
ንሰኽ	ትበልዒ	ትፈትዊ	ትኸዒ
ንሱ	ይበልዕ	ይፈቱ	ይኸይድ
ንሳ	ትበልዕ	ትፈቱ	ትኸይድ
ንሕና	ንበልዕ	ንፈቱ	ንኸይድ
ንሰኻትኩም	ትበልዑ	ትፈትዉ	ትኸዱ
ንሰኻትከን	ትበልዓ	ትፈትዋ	ትኸዓ
ንሳቶም	ይበልዑ	ይፈትዉ	ይኸዱ
ንሳተን	ይበልዓ	ይፈትዋ	ይኸዓ

ይኹንምበር፡ ይፍለጠኒ፡ ይስመዓኒ፡ ይፍተወኒ፡ ይብርሃኒ...
ይፍለጠ፡ ይስመዖ፡ ይፍተዎ... ይፍተዋ፡ ይፍተወና፡ ይፍተወኩም፡
ይፍተወከን፡ ይፍተዎም፡ ይፍተወን ምባል ይግባእ።

አነ እስመዓኒ፡ እረአየኒ፡ እፍለጠኒ... ዚብል አዘራርባ ግን ግጉይ

ኢዩ። ምኸንያቱ እቲ ዚፍቶ፡ ዚርእ፡ ዚፍለጥ ዘሎ ነገር ሳልሳይ
አካል ብምኻኑ ኢዩ።

ዝውቱራት ጌጋታት

ንሱ ንሰለሙን ማይ አስትዩዎ። (ግጉይ)
አስትዩዎ ከም አብልዑዎ ወይ አውጽኡዎ ትእዛዝ ግሲ
ኢዩ።
እቲ ቅኑዕ ግን ንሱ ንሰለሙን ማይ አስቲዩዎ ኢዩ።
ንሱ አብራሃም ይበሃል ወይ ይባሃል። (ግጉይ)
ይበሃል ከም ይበሃዕ ወይ ይስተ ትእዛዝ ግሲ ኢዩ።
እቲ ቅኑዕ፡ ንሱ አብራሃም ይብሃል ኢዩ።
እንተ ንሱ መጺኡ ናብ ሲነማ ክንክይድ ኢና።(ግጉይ)
እንተ፡ ምእንቲ፡ መታን ፡እንተ ደኣ፡ ቅድሚ ግሲ
ክበራዕ ይግባእ
ስለዚ እቲ ቅኑዕ፡ ንሱ እንተ መጺኡ ናብ ሲነማ
ክንክይድ ኢና ኢዩ።
አነ መስፍን ይብሃል። (ግጉይ)
ይብሃል ሳልሳይ አካል ኢዩ።
እቲ ቅኑዕ፡ አነ መስፍን እብሃል ኢዩ።

ረቂቕ ስማት

አብ ቋንቋ ትግርኛ ዝውቱራትን ግሲ ዘለዎምን
ረቂቕ ስማት ብቐዳማይ ፊደል (ግእዝ) ደኣምበር
ብሓምሳይ ፊደል (ሓምስ) ኪጸሓፉ ኣይግባእን።
ማዕበለ = ምዕባለ (ምዕባሌ ግጉይ ኢዩ።)
ስለዚ፡
ፈጸመ = ፍጻመ
ስልጠነ = ስልጣነ
ጠርጠረ = ጥርጣረ

ወሰነ = ውሳነ
 ሓንቀቅ = ሕንቃቃ
 መጠነ = ምጣነ

ብሓምሳይ ፊደል ዚጸሓፉ እዞም ዚሰዕቡ ኢዮም።
መሬት፡ እንጌራ፡ ጤል፡ ሜሳ፡ ሴፍ፡ ምሳሌ፡ አኼባ፡
መጽሔት፡ ቤት፡ ሜስ ወዘተ
 ከምኡ'ውን እቶም ብቐጥታ ካብ ግእዝ ዚውሰዱ፤
ቅዳሴ፡ ሰላሴ፡ ውዳሴ፡ ቡራኬ፡ ጉባኤ ወዘተ

ክሎን እንክሎን

አብ ቋንቋ ትግርኛ እን ወይ እና ናይ ግዜ ወይ መደጋጋሚ ጥብቆ ቃላት ስለ ዝኾነ ተጠንቂቕና ከነዘውትሮ ይግባእ።

ኪበልዕ እንክሎ (ግጉይ)

እቲ ቅኑዕ፡ ኪበልዕ ክሎ

እናበልዕ ክሎ ኢዩ።

ይኹን'ምበር፡ አብኡ እንክሎኹ መጺኡ እሩም ኢዩ ትርጉሙ ኸአ አብኡ እናሃለኹ ማለት ኢዩ።

ንእብ+ አብ ገዛ እንክሎ(እናሃለወ) ስለምንታይ ወጺኡ ትብለኒ፤

አሃዝ

ካብ ዓሰርተ ክሳብ ዕስራ ዘለዉ ተርታውያን አሃዛት አብ መጠረሰታኦም ው ዚብል ፊደል ከዘውትሩ ይግባእ።

ዓሰርተ ሓደ (ግጉይ)

እቲ ቅኑዕ ከምዚ ዚሰዕብ ኢዩ፤

ዓሰርተው ሓደ

ዓሰርተው ክልተ

ዓሰርተው ስልሰተ ወዘተ

/ቐ/ከ/ኸ

አብ ትግርኛ “ቐ” ወይ “ኸ” ነብሱ ዝኸአለ ፊደል ወይ

ደምጺ አይኮነን። “ቐ” ኪፈኩስ “ቐ” ይኸውን፡ “ኸ”

ኪፈኩስ ከሎ “ኸ” ይኸውን።

አባ ማቴዎስ ሓገሱ- አብ መጽሓፈ ስዋስዎም ፲፳7-8 ከም ዝገልጽዎ ኪ ናብ ኸ፡ ቀ ናብ ቐ ዚልወጠሉ

ኮነታት ከምዚ ዚሰዕብዮ፡-

ሀ.) ቅድሚኡ ዘሎ ፊደል ክፉት ወይ ደምጺም ሳድስ

እንተኾነ፡ ቀ ናብ ቐ፡ ኪ ከአ ናብ ኸ ይቕየር።

ንኣብነት፡- ፍቕሪ፡ ንቕዱስ፡ እኸእሎ፡ አኸላባት፡ ፈኸራ፡

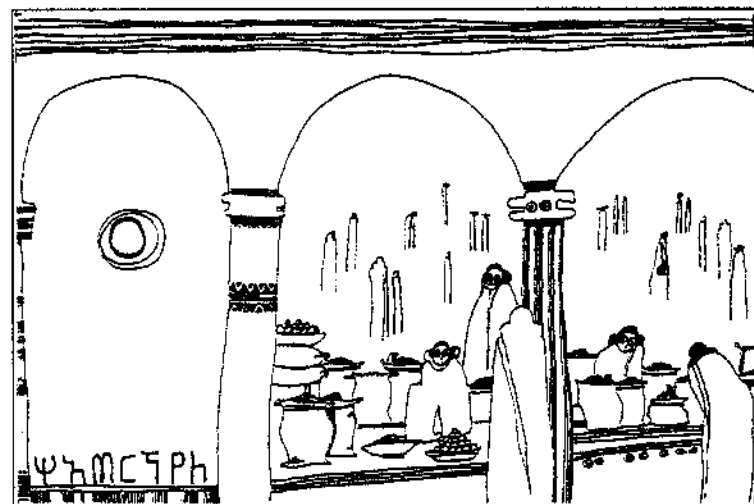
ደረቐ፡ ጸበቐ፡ ሰበኸ፡ ባረኸ።

ለ.) ቅድሚኡ ዘሎ ዓባስ ሳድስ እንተ ኾነ፡ ወይ ከአ

እቲ “ቐ” “ኸ” ናይ ቃል መጀመርያ ፊደል ኮይኑ

እንተ ተረኸበ፡ ብተሪሩ ይተርፍ። ንኣብ፡-

በርቂ፡ ብርኪ፡ ቀረባ፡ ኪልቢ፡ ዕርቂ፡ ወርቂ፡ በትኪ።

ሐ.) እቲ “ቀ” “ከ” ዚጠብቑ እንተ ኾነ ከኣ፡ ኩሉላዕ ብተሪሩ ይተርፍ። ንኣብ፡ ፈክረ፡ ደቀሰ፡ ደቂ፡ ወቀጠ፡

እንዳ ፡ እና

ኣብ ቋንቋ ትግርኛ እቲ እና ዚብል ቅድመ-ጥብቆ ናይ ምድግጋም ኩነታት ስለ ዚገልጽልና ኣብ ክንዲ እንዳ ምባል እና ምባል እሩም ኪኸውን ይኸእል።

ስለዚ፤

ዮሃንስ እንዳደወለ ሞኽ ኣቢሉኒ (ግጉይ)

ዮሃንስ እናደወለ ሞኽ ኣቢሉኒ (እሩም)

ከም፡ ካብ፡ኣብ.....

ከም፡ካብ፡ ምስ ፡ ስለ፡ ብዘይ፡ ናይ፡ ናብ፡ እንተ፡ ካብ

ግሲ ፍንትት ኢሎም ኪጸሓፉ ይግባእ።

ንኣብ፡ ካብ መጸ ተቐበሎ

ናብኡ ምስ ከድካ ርኽቦ

ኣቐዲምካ ስለ ዝበላዕካዮ ሕጂ ጠሚኻ

ብዘይ ወዓልኩዎ ገበን ተኸሲሰ

ናይ ዘይበላዕኩዎ መግቢ እኸፈሎሙኒ

ናብ ዝኸድካ እንተ ኸድካ ከረኽበካ እየ

እንተ ሰሊጡካ ንገረኒ

ዝ፡ ዚ

ዚ ኣብ ሳልሳይ ኣካል ዚዝውተር እኳ እንተ ኾነ፡ ምስ

ሳልሳይ ኣካላት ሕሉፍን ምስ ቅጽላዊ ሓረጎችን ግን

ኣይዝውተርን ኢዩ።

ንኣብ፡

እቶም ዓሚ ዝኸዱ ገያሾ

እቲ ጳዕዳ ዝጸጉሩ ሰብኣይ

እቲ በሊሕ ዝኣፉ መላጸ

ዕስራ ዝኣባላቱ ኮሚተ

ብጫ ዝቈርበቶም ዓሌት

በዓል፡ ወዲ

በዓል ኪበዝሕ ክሎ ሰብ ይኸውን፡ወዲ ኸኣ ደቂ ይኸውን

ንኣብ፡

በዓል ማይ = ሰብ ማይ

ወድሰብ = ደቅሰብ

ረቂቕ ስምን ግስን

ሰሓቕ (ግሲ)

ሰሓቕ (ረቂቕ ስም)

ስዓል (ግሲ)

ስዓል (ረቂቕ ስም)

ድርቂ = ድሩቕ ላኻ ወይ ርግሀ

ደርቂ = ነቕጺ

ገዓት = ብጠሰሚ ዚብላዕ ዝበሰለ ብሑቕ

ግዓት = ናይ ገዓተ ትእዛዝ

ግዕዞ = ናይ ገዓዘ (ካብ ሓደ ቦታ ናብ ካልእ

ኣልገስ)ረቂቕ ስም

ጉዕዞ = ናይ ተጓዕዘ (ገደሽ)ረቂቕ ስም

ጥራሕ/ ጥራይ፡ ክሳዕ/ ክሳብ

ጥራሕ = ብዘይ ክዳን ምኃን

ጥራይ = ብሕቲ፡እንኮ

ክሳዕ = መለክዒ ግዜ (ክሳዕ ጽባሕ)

ክሳብ = መለክዒ ቦታ (ክሳብ መንደፈራ)

መጀመርታ፡ መጀመርያ

መጀመርታ = ስም(መጀመርታ ዘይብሉ እዋን)

መጀመርያ = ቅጽል(መጀመርያ ፍቕሪ)

ስርሑ፡ ስራሑ

ስርሑ = ናይ ስርሕ ትእዛዝ

ስራሑ = ናቱ ስራሕ (ንሱ ናብ ስራሑ ክይዱ)

የሎን፣ የላን፣ የልቦን

የሎን = ንውሱን ሕቶ ይምልሽ

ስምኦን አሎዶ፤

የሎን

እቲ መጽሓፍ አብኡ አሎዶ፤

የሎን

እታ ማኪና አብኡ አላዶ፤

የላን

የልቦን = ንዘይውሱን ሕቶ ይምልሽ

ሽኮር አሎዶ፤

የልቦን

ናይ እ ምጉዳል

አብ ቋንቋ ትግርኛ አዛመድቲ ቅድመ-ጥብቆ ኪተርፉ

አይግባእን

ተጽግበኒ ቅጫስ አብ መቐሎአ ከላ እፈልጣ(ግጉይ)

እተጽግበኒ ቅጫስ አብ.....(ቅኑዕ)

እታ ትበልዕ ዘላ አድጊ (ግጉይ)

እታ እትበልዕ ዘላ አድጊ (ቅኑዕ)

ፍሉይ ብዝሒ

አብ ቋንቋ ትግርኛ፣ሓይ ቃል ብሳልስ ምስ

ዚውድእ፡ኪበዝሕ ከሎ እቲ ሳልስ ናብ ሳድስ ይልወጥ

ኢዩ።

ንአብ+ መገዲ = መገድታት

እቲ ቃል ንመሳርሒ ዚገልጽ ምስ ዚኸውን ግን፡ እዚ

ሕግዚ አይሰርሕን

ንአብ+ መምርሒ = መምርሒታት

መራኸቢ = መራኸቢታት

ተፈጻመ